

K A S V A T U S

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 10

9. AASTAKÄIK. — NOVEMBER 1927

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 10

November 1927.

9. aastakäik.

SISU: Uus avalikkude algkoolide seadus. — *E. Martinson*. Kõneõpetus meie koolides. — *A. Õunapuu*. Kirjanduse arvustus. — *R. Reiman*. Ajakirjanduse ülevaade. — *E. Martinson*. Välismaalt. Eesti Õpetajate VIII üldkongress 19., 20. ja 21. aug. 1927. a. 2. Ajaloo õpetajate kongress. — *A. J. Möller*. Organisaatsioonide teateid ja kroonika. Haridusministeeriumi kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud õpperaamatuid. Uusi raamatuid.

Uus avalikkude algkoolide seadus.

E. Martinsoni referaat õpet. VIII üldkongressil.

Eesti Asutava Kogu poolt vastuvõetud seadusist tuleksid pidada tähtsamaks: 1) põhiseadus, 2) maaseadus, 3) avalikkude algkoolide seadus. Esimene seadusega pandi alus meie riiklikule korrale, teine seadus korraldab meie majanduselu ja kolmas meie hariduselu tähtsamat osa.

Viimase seaduse Asutav Kogu võttis vastu 1920. aasta 7. mail. Seaduse loomine, arutamine ja vastuvõtt sündisid erakordseil tingimusil. Olime alles oma riigi loomise algastmel, kus raske oli endile reaalselt ette kujutada olukorda uues riigis lähemas tulevikus. Suurt raskust sünnitas ka asjaolu, et tuli lühikese aja jooksul luua hulk uusi seadusi. Ja häid eeskujusid, mis oleksid sobinud meie oludes, polnud kustki võtta. Kõige selle tõttu pidi muidugi kannatama seaduse põhjalikkus. Arvestades mainitud asjaolusid, ei tahtudki seaduses ette näha kõiki üksikasju, vaid seadus oligi kavatsatud enam raamseadusena, kus mitmed eriküsimused on antud lahendada vastavaile eriseadusile ja -määrusile, eeldades nende loomist kõige lähemal ajal.

7-me aasta jooksul ei ole aga suudetud luua tarvilikke eriseadusi ja -mää-

rusi, mille tõttu seadus on jäänud poolikuks. 7 aastat oleme siiski tema põhjal korraldanud oma koolielu ja selle aja vältel endile omandanud hulga kogemusi, mille põhjal ehk võiksime eemaldada seadusest mõnegi vea.

Haridusministeerium ongi kokku seadnud uue algkoolide seaduse, selleks otstarbeks vanast seadusest välja jättes 4 paragrahvi, lisades juure 11 uut ja osaliselt muutes ja ümber redigeerides 37 paragrahvi.

Olulisemad muudatused Õpetajate Liidu juhatus on õpetajaile teatavaks teinud oma bulletääni kaudu. Kahjuks ei ole õpetajad kuigi suurel määral oma arvamisi avaldanud ja avaldatud arvamised lähevad üksteisest kaunisti lahku. Et siiski mingisugusele enamuse arvamisele vastavale seisukohale jõuda, otsustati käesoleva kongressi päevakorda täiendada uue avalikkude algkoolide seaduse küsimusega.

Kuna raske on ühe referaadi piirides enam-vähem põhjalikult läbi arutada kõik seaduses ette võetud muudatused ja kuna peaaegu kõik enam-vähem tähtsamad muudatused on õpetajaskonnale teatavaks tehtud bulletääni kaudu, siis piirdun sellega, et vaatlemi-

sele võtan ainult kõige tähtsamad muudatused ja peaasjalikult need, millega ei saa nõus olla.

§ 7. järgi on kohustatud algkooli astuma lapsed, kes õppeaasta alguseks 8 aastat vanaks saanud.

Sellega olen nõus. Motiivid: 7-aastased lapsed on veel liiga väiksed, et mitme kilomeetri kauguselt koolis käia, eriti maal. Õpilaste kooli küütimine, kuigi ta oleks lapse seisukohast soovitatav, ei ole läbiviidav. Internaat ei ole sünnis väikestele lastele. Koolimaju — ka I ja II õppeaasta õpilaste jaoks eraldi — ei suudeta ikkagi nii tihedalt ehitada, et lastel ei tuleks kaugelt käia. Liiga noorelt kooli astudes lapsed lahkuvad sealt ka liiga noorelt, ei ole nad siis ka veel kuigi küpsed. Kes ei astu keskkooli — ja neid on suur enamus —, need kutsekooli ei pääse, sest sinna nõutakse 16-aastasi, ja elule on nad veel liiga vähe ette valmistatud, on kehalises arenemises alles murdeeaas. Liiga noortena ei jõuta ka vanemais klassides kursust kuigi tõsiselt läbi võtta. Ja nii annab algkool meile õpilasi, kes õieti kuhugile ei kõlba. Isiklikult olin 7-aastase vanuse vastu ja 8-aastase vanuse poolt algkooli seaduse eelnõu kokkuseadmisel, kusjuures pooldasin ühtlasi ka 7-aastast õppekursust. Kui need seisukohad oleksid vastu võetud, siis oleksid algkooli lõpetajad 15, 16 aasta vanused. Välismaa algkooli astujate 6- ja 7-aastane vanus ei saa meile olla eeskujuks, sest seal on algkooli kursus 8-, 9-aastane ja on õpilased oma füüsiliselt arenemiselt meie kui põhjamaa lastest ligi aasta võrra ees. Peale selle on seal algkooli lõpetajaile veel mitmel pool korraldatud sunduslikud edasiharimis- või mõnesugused teised koolid. Isegi meie endine vallakool oma kordamiskooliga, mis oli sunduslik kuni leeriajani, oli praegusest koolist selle poolest parem, et 12-ne a. vanused lapsed ei olnud veel vabad koolikohustusest, nagu nüüd 4-aastase kooli lõpetajad.

§ 10. järgi paigutatakse vaimliselt või kehaliselt defektsete lapsed sellekohastesse kasvatus- ja õppeasutistesse. Nii kaua, kui sellased asutised puuduvad, vabastatakse need lapsed kooliskäimisest maa- või linnakoolivalitsuse

otsusega kohaliku omavalitsuse ettepanekul.

Kui need asutised puuduvad, siis tuleks haridusministeeriumil hoolitseda nende asutamise eest niisugusel määral, mis vastab meie nõuetele, kuigi kergem on küsimus lahendada sel teel, et sellased lapsed üldse õpetust ei saa. Selle paragrahvi vastuvõtmisega ja § 49-dast (vana seaduse 40-dast) esimese osa väljajätmisega, mille järgi õpilast ei või jätta ühte klassi kauemaks kui kaheks aastaks, on nõrgaandeliste laste kooliskäimise küsimus otsustatud väga lihtsalt ja kergelt: kas koolist välja, kui ei ole tarvilisel määral vastavaid asutisi — ja et neid tarvilisel määral ei ole, see on ju tõsiasi —, või õpigu jälle nagu Vene ajal, kas või 5 aastat ühes klassis!

Siiski, olgu kuidas on, vaimliselt ja kehaliselt defektsete õpilaste küsimus on ikkagi kuidagi viisi lahendatud. Mis aga uues seaduses ei ole leidnud mingisugust lahendust, on ulakate õpilaste küsimus, kuigi see küsimus on sünnitanud palju elevust õpetajate peres ja lastevanemate ringkondades. See küsimus on aktuaalne ja tähtis, ja haridusministeerium ei oleks tohtinud sellest küsimusest mööda minna vaikimisega. Ulakad õpilased ja nende vanemad teavad väga hästi, et kool neile midagi teha ei või, neid koolist vastavaisse asutistesse ära saata ei saa, sest ainukeses sellekohases asutises pole ruumi, ja ei saa ka kool sinna kedagi saata, kui lapse vanemad sellega nõus ei ole. See küsimus on ka uues seaduses lahendamata. Või loeb haridusministeerium ulakaid õpilasi ka kehaliselt või vaimliselt defektsete hulka, keda tuleb koolist eemaldada § 10. alusel?

§ 15. järgi makstakse vabandamata põhjusil koolist puudumise päevade eest trahvi — 1—20 margani päeva eest.

See norm on sama suur kui vanas seaduses. Samuti on muutmata jäänud § 19-das tähendatud trahvi norm — 100 kuni 1000 margani — koolikohustusliku lapse kooli ajal ametisse võtmise eest. 1920. aastal oli raha väärtus sootu teine kui nüüd, sellepärast tuleksid need normid tõsta umbes 10-kordselt.

§ 23. järgi avatakse algkoolide juure või neist lahus ühe- või kaheaastase kursusega täiendusklassid. Nii kaua, kui koolikohustus 6-aastase algkooli ulatuses veel maksev ei ole, järgnevad täiendusklassid algkooli sunduslikule osale.

Arvan, et õigem on selle asemel, et täiendusklasside luua, hoolitseda selle eest, et teostataks koolikohustus 6-aastase algkooli ulatuses.

§ 25. järgi kestab tegelik õppetöö kooliaastal maakoolides 190, linnakoolides 210 päeva.

Suurem hulk maaõpetajaid, kellega olen küsimuse üle kõnelnud, arvavad, et kui sügisel õpetus algaks 15. oktoobril lõppedes mai lõpul, siis lastevanemad parema meelega nõus oleksid lapsi rohkem aastaid koolis käia laskma. Kas see arvamine lastevanemate juures on üldine, ei julge mina väita. Kui see nii oleks, siis oleks ju õigem, et maakoolides õpetegevus kooliaastal kestaks 15. oktoobrist mai lõpuni, s. o. umbes 170—175 päeva ja algkooli kursusele juure lisataks 1 õppeaasta, s. o. algkool muudetakse 7-aastaseks.

§ 28. järgi kuulub algkoolide võrgu lõplik kinnitamine haridusministeeriumile.

Kuna uus palgaseadus näeb ette õpetajate palga suurema osa maksmist riigi poolt, siis on loomulik, et ka koolivõrgu kinnitamine kuulub riiklikule järelevalveasutisele.

§ 34 kohustab kooliülalpidajaid korraldama nende õpilaste küütimist, kelle asukoht koolist üle 4 kilomeetri.

Praegu, kus valitseb opositsioon küütimise ja igasuguste naturaalkohustuste vastu, oleks vist raske seda paragrahvi teostada. Haridusministeeriumil tuleks koolivõrgu loomisel selle poole püüda, et klassid, kus õpivad I ja II õppeaasta õpilased, oleksid rahvale rohkem kättesaadavamad, sest ka internaatidega ei ole loomulik lahendada väikeste laste kooliskäimise küsimust.

§ 35 näeb ette, et „kui mõnele üksikule koolikohuselisele lapsele võõra valla, alevi või linna kool märksa lähemal asub, kui oma valla kool, siis on sarnasel lapsel õigus selles lähemas koo-

lis õppida. Kogub aga sarnaseid lapsi ühest vallast teise valla, alevi või linna kooli üle 10% üldisest laste arvust koolis, siis on need vallad, kust laps pärit, kohustatud kandma proportsionaalselt nende laste arvule kooli jooksvad majanduslikud kulud.“

See paragrahv on ebaõiglane ja eriti linnade vastu. Tallinna Raua tänava algkoolis õpib, näiteks, umbes 1200 õpilast. Ühest linna piiräärsest vallast võiks siis Raua tänava algkoolis õppida ligi 120 õpilast, ilma et see vald tarvitseks Raua tänava kooli majanduslikkudest kuludest osa võtta. Ja kõigis Tallinna algkoolides kokku võiks vist umbes 800 maalt last maksuta õppida. Vaevalt on aga arvata, et linnalapsed maa koole tarvitaksid. Sama lugu oleks ka teiste linnadega. Oleks õiglasem sellaste laste arv kindlaks määrata mitte protsentides ja ka mitte ühe kooli kohta, vaid asutise kohta, mis koole ülal peab. Võiks, näit., kindlaks määrata, et kui ühest vallast õpib teise valla, alevi või linna algkoolides enam kui 5 last, siis see vald on kohustatud proportsionaalselt nende laste arvule kandma kooli majanduslikud kulud.

Üsna ebamäärased on par. par. 33 ja 39, mis järgmiselt kõlavad:

„§ 38. Algkoolidele tuleb muretseda kooliõue, õpilaste võimlemise ja mänguplatside ning kooliaia jaoks tarviline maaala kuni ühe ha suuruses, silmas pidades kooli üldiseid tarvidusi ja maa- saamise võimalusi.

§ 39. Maaalgkoolidele tuleb muretseda võimaluse korral lisaks § 38. tähendatud maaalale kooli maa tagavara õpetajate ja kooliteenijate varustamiseks. Kooli maatagavara suuruse määramisel arvatakse: a) koolijuhatajale aiamaad kuni 1 ha ja rohumaad kuni 3 ha, b) teistele õpetajatele ja kooli teenijatele aiamaad kuni 35 aari.

Üleväldtähendatud kooli maatagavara antakse kooli ülalpidaja korraldusel kooliõpetajatele ja teenijatele isiklikeks kasutamiseks rendi alusel.“

§ 38. on täiesti ebamäärane, sest ta ei reguleeri õieti mitte midagi. Tuleb muretseda koolile tarviline maa-ala kuni ühe ha suuruses, s. t. see maa-ala ei tohi suurem olla kui üks ha, kuid ta

võib aga olla nii väike kui tahes. Ja kui veel arvesse võtta, et maad tuleb muretseda, „silmas pidades maasaamise võimalusi“, siis on selge, et see paragrahv koolile maasaamist ei kindlusta.

Samuti on ka § 39.-s ebamääraselt kindlaks määratud maksimumid, millest rohkem õpetajad maad ei tohi tarvitamiseks saada, — selle asemel et kindlaks määrata miinimumid. Ja kuigi oletada, et kooliülalpidajad on igalpool nii helled ja mõõdavad õpetajale kätte maksimaalse osa maad, mis seaduses üldse lubatud, siis on seda maad ikkagi vähe, sest mis teha 35 aari aiamaaga, kui ei saa lehma pidada, et saada sõnikut maa väetamiseks. Ka piima ja või saamine on maal raske, kuna ju piim nüüd viiakse piimatalitustesse. Minu arvates peaks igal maaõpetajal õigus olema saada vähemalt tarviline osa aiamaad, kus peale puude, põõsaste ja juur- ning keeduvilja võiks kasvatada ka niipalju kartuleid, et jätkuks õpetaja perekonnale ja tema loomadele, ja ühe lehma heina- ja karjamaa. Kui suur see maa-ala peab olema, selle kohta ehk võtavad maaõpetajad ise sõna. Kui kusagil kooliülalpidaja õpetajale maad suuremal määral on andnud või annab, siis olgu see lubatav, kuid tarviline osa aiamaad ja lehma heina- ja karjamaa on miinimum, mis õpetajal oleks õigus saada. Kui aga õpetaja ei soovi maad saada, või tahab saada vähemal määral, siis peaks ka see temal võimalik olema. Muidugi sünnitab suurt raskust see asjaolu, et kord on koolis õpetaja, kes maad soovib, kord jälle õpetaja, kes seda ei soovi. Kuid loodan, et selles, enam tehnilist laadi küsimuses leitakse õige lahendus, kui leitakse põhimõte õige olevat.

§ 51. järgi viiakse õpilased ühest klassist teise ja tunnistatakse kooli kursuse lõpetanuiks pedagoogika-nõukogu otsuse järgi õpilase õppetöö edu ja üldise vaimlise arenemise põhjal haridusministeeriumi poolt määratava korra järgi.

Endises seaduses puudusid sõnad „haridusministeeriumi poolt määratava korra järgi“. Nähtavasti tahab haridusministeerium nende sõnade seadusse

paigutamiseks saada seadusliku aluse eksamite sisseseadmisele.

§ 60. järgi antakse algkooli kursuse lõpetajaile sellekohane tunnistus, mis temale õiguse annab ilma eksamita sisse astuda täiendusklassi või avalikku keskkooli ja erioppeasutistesse, kui viimastes ei maksa iseäralised vastuvõtmise tingimused. Nende õpilaste lõputunnistustelt, kes oma ande laadi ja töö edukuse järgi ei ole kohased õppima üldhariduslikus keskkoolis, jäetakse ära märkus õiguse kohta avalikku keskkooli ilma eksamita sisse astuda.

Algkooli lõpetajal on küll õigus kutsekoolidesse astuda, aga et sinna vastu võetakse 16 aasta vanuseid, siis ei pääse algkooli lõpetajad ometigi kutsekoolidesse. Siin on suur pahe meie koolisüsteemis, mis kõrvaldamist nõuab.

Selle paragrahvi lõpuga ei saa ka täiesti nõus olla. Temas tundub püüet valida välja kõige paremaid õpilasi üldhariduslikku keskkooli astumiseks. Kas ei nõua aga, näit., mõnes kesk- või kõrgemas kutsehariduslikus õppeasutises õppimine õpilaselt samuti andekust?

§ 68. järgi loetakse õpetaja teenistuse algus — kuigi ta sügisel tegeliku õppetöö algusest ametis — 1. augustist ainult siis, kui koht sel ajal juba vaba oli.

See kord ei ole õiglane õpetajale, kes ühe või kahe kuu palgast peab ilma jääma põhjusil, mis ei olene temast. Selle paragrahvi lõpp tuleks jätta endisel kujul: „Kui õpetaja sügisel tegeliku õppetöö algusest ametis on, siis loetakse ta teenistuse algus 1. augustist.“

§ 72. järgi ei saa õpetaja ka mõjuvaid põhjusil, *koolivalitsuse loal ja palgatagi* koolitööst eemale jääda kauemaks kui üheks kooliaastaks.

Järjekindlalt talitades peaks see põhimõte maksma pandama kõigi koolitüüpide — ka kesk-, kutse- ja kõrgemate koolide — õpetajate kohta. See kord teeks aga raskeks kui mitte võimatuks õpetajaile endid valida lasta haridusosakondade juhatajaiks, haridusministreiks või mõnesse teise valitavasse ametisse. Sest kes tahaks aasta, paari või kolme järele, kui lõpeb valitud ameti aeg, jääda endise kohata või hoo-

pis kohata. Kui tagavara õpetaja või asetäitja võis lahkuva õpetaja kohuseid täita aasta vältel, siis võib ta seda teha ka kahe või kolme aasta vältel. See paragrahv igatahes aitab seks kaasa, et hariduselu juhtivaile kohtadele ei pääse tegelikud koolimehed vaid võhikud koolitöö alal. Tuleks jätta paragrahv endisel kujul.

§ 77. järgi võib koolivalitsus pedagoogilistel põhjustel koolide ülalpidajate asutiste nõusolekul õppejõude ühest koolist teise ümber paigutada.

Need „pedagoogilised“ põhjused võivad olla aga väga mitmesugused. Kui, näit., õpetajad ühes koolis üksteisega riidlevad, ja see riidlemine halba mõju avaldab kooli kasvatus-õpetustöösse, siis on koolivalitsus õigustatud riidlejaid õpetajaid pedagoogilistel põhjustel üksteisest lahutama. Kuid pedagoogilisteks võib koolivalitsus kergesti lugeda ümberpaigutamise põhjusi ka siis, kui see ümberpaigutamine sünnib parteipoliitilistel kaalutlemistel. Võidakse ju seletada, et teatav õpetaja on oma poliitilistelt vaadetelt kooli ringkonna lastevanemaile vastuvõtmatu, sellepärast ei suuda ta ka nende lastesse pedagoogiliselt hästi mõjuda. Sellastel motiividel õpetajate ümberpaigutamine oleks aga õpetajate riigikodaniku õiguste kitsendamine. Kuna aga siiski mõnikord kooli huvides hädatarvilik on õpetajaid ümber paigutada, siis tohiks see sündida ainult haridusministeeriumi nõusolekul, kes peaks selle järele valvama, et ümberpaigutamiste põhjusteks ei tohiks olla parteipoliitilised vägikaikavedamised.

§ 83. järgi on koolijuhataja kohuseks muuseas ka „vastutus koolitöö korralikkuse ning kooli varanduse korrasoleku eest.“

Kui koolitöö korralikkuse all on mõistetud ka õpetamise sisulist külge, siis ei saa koolijuhatajat selle eest vastutavaks teha. Ja kui koolivaranduse eest vastutuse all mõistetakse seda, et koolijuhataja peab igal aastal inventuuri tegemise järele välja maksma kõik aasta vältel teadmata põhjustel kaduma läinud või lõhutud asjad, siis käib see vastutus temale ka üle jõu. Minu juhatusel oleval algkoolil on, näiteks, iga

päev tarvitada mitmemiljoniline liikuv-varandus. Kui tahaksin igal ajal olla sellest teadlik, kas kõik väiksemadki asjad kooli liikuv-varandusest ei ole mitte kaotsi läinud või rikutud, siis ei saaks ma vististi muud teha, kui kooli varanduse järele valvata.

Sama paragrahvi p. d. järgi on juhataja eriliseks ülesandeks muu seas ka järelevalve ja hoolitsemine, et kõik õpetajad ja õpilased oma kohuseid korralikult täidaksid, kusjuures koolijuhatajal õigus on korratuste puhul õpetajaile teha märkusi ning hoiatusi. Kui õpetaja korraliku kohuste täitmise all mõista jällegi ka õpetamise sisulist külge, siis näib selle ülesande täitmine juhatajale olevat liiga raske.

§ 95. järgi on hoolekogu liikmeiks:

a) kooli 2 määralist õpetajat, nende hulgas koolijuhataja;

b) 2 lastevanemate esindajat;

d) kohalise kogukonnaavalitsuse liige;

e) esindaja asutiste või isikute poolt, kes kooli majanduslikult toetavad, kui toetus kogusumma teeb välja vähemalt $\frac{1}{5}$ kooli majanduslikest kuludest;

g) kooliarst.

Suurematele algkoolidele ei ole see koosseis vastuvõetav, kuna ta on liiga vähese arvuline. Hoolekogu üheks tähtsamaks ja väga palju aega nõudvaks tööks on kehvemate õpilaste abiandmise küsimuse lahendamine. Raua tänava algkoolis on, näiteks, toetust saajaid õpilasi olnud igal aastal 250 ümber. Kõigi nende õpilaste vanemate varandusliku seisukorra kohta peavad hoolekogu liikmed korjama usaldusväärseid teateid ja seda tuleb teha lühikese aja jooksul pärast õppeaasta algust, sest kehvemaid õpilasi tuleb kohe sügisel varustada tarvisminevate õppetarvetega ja külma tulekul ka varssi kohe tarvilikkude jalanõudega ja riidevarustusega. Selle teadete korjamise töö jaotavad hoolekogu liikmed endi vahel ära. Vana seaduse järgi oli hoolekogu liikmete arv suurem, kuid suuremate linnaalgkoolide jaoks oli seegi arv siiski väike. Kui nüüd uus seadus veelgi vähendab hoolekogu liikmete arvu, siis paneb ta sellega suuremad linnaalgkoolid väga raskesse seisukorda. Suurema-

tes koolides peaks punktides a, b ja d nimetatud esindajate arv suurem olema.

§ 100. järgi on hoolekogu ülesandeks muu seas ka õpetajate kandidaatide esitamine valivale asutisele.

§ 103. alusel võib aga valiv asutis hoolekogu poolt esitatud kandidaadid jätta ka valimise alla võtmata, kui ka õpetajad valida omalt poolt ülesseatud kandidaatide hulgast. Ja tegelikult valiv asutis seda ka teebki ja väga sagedasti, valides õpetajaiks isikud kuulutuse läbi kokkukutsutud kohaõovijate hulgast, kelle kohta hoolekogul puudub igasugune seisukoht. Hoolekogu saadab registreerivale asutisele protesti, kes jätab registreerimata valla poolt valitud kandidaadid ja saadab omalt poolt üheks aastaks ametisse õppejõud. Uus seadus oleks pidanud selle pahe katsuma kõrvaldada, andes õpetaja valimise kas hoolekogu või *maakonna haridusnõukogu* hooleks.

Vana seaduse 49. paragrahvi järgi pidi koolis olema tarviline arv kooliteenijaid. Kuna see paragrahv on välja jäetud, siis peab oletama, et tahetakse algkoolis läbi ajada ilma teenijata. Vaevalt on see mõeldav. Miks siis mitte ka keskkoolis?

Olen puudutanud mõnd tähtsamat puudust avalikkude algkoolide seaduse eelnõus. Läbirääkimistel ehk tuuakse esile veel mõned puudused. Algkoolide seadus on küllalt tähtis seks, et kongress ta tõsiselt kaalumisele võtaks.

Lõppeks esitan kongressile vastuvõtmiseks järgmise resolutsiooni:

Läbi arutades haridusministeeriumi kokkuseatud avalikkude algkoolide seaduse eelnõu, kongress leiab temal olevat järgmised puudused:

1. § 1. tähendatud trahvimäärad on liiga väikesed. „1—20 margani“ asemel tuleks võtta „10—200 margani“.
2. Samuti liiga väikesed on 19. prg. tähendatud trahvimäärad. „100—1000 margani“ asemel tuleks võtta „1000—10.000 margani“.
3. § 23. järgi järgnevad *sunduslikud* täiendusklassid ka algkooli mittelõppklassidele. Selle asemel, et luua sellaseid täiendusklasse, võiks lõ-

pule viia 6-klassilise algkooli ülesehitamise.

4. 35. paragrahvis tuleks tähendada kindel arv õpilasi — umbes 5 ühest vallast —, kes võiksid õppida võõra valla, alevi või linna algkoolis, ilma et selle eest vallal tarvitseks enda kanda võtta vastav osa kooli majanduslikkudest kuludest.
5. 38. paragrahvis tähendatud maa-ala norm on ebamäärane. Oleks tarvis olnud kindlaks määrata koolile määratava maa-ala alammäär, mitte ülemmäär.
6. Samuti peaks 39. paragrahvis määratud olema õpetajale kasutada tava maa-ala alammäär, mitte ülemmäär. Igale maaõpetajale, kes seda soovib, tuleb võimaldada saada kasutamiseks vähemalt tarviline osa aiamaad ja ühe lehma heina- ja karjamaa.
7. Ei ole õige, et § 68. järgi õpetaja, kes sügisel ametis tegeliku õppetöö algusest, peab jääma ühe (maal kahe) kuu palgata juhtumisel, kui koht ei olnud vaba 1. augustist. 68. paragrahvi lõpust tuleksid kustutada sõnad: „kui koht sel ajal juba vaba oli.“
8. § 77. lõpplause „Pedagoogilistel põhjustel võib koolivalitsus koolide ülalpidajate asutiste nõusolekul õppejõude ühest koolist teise ümber paigutada“ annab koolivalitsustele võimaluse seda paragrahvi tõlgitada ka parteipoliitilistes huvides. Paragrahvile tuleks juure lisada, et õpetajate ümberpaigutamine tohib aset leida ainult haridusministeeriumi nõusolekul ja ainult äärmise tarviduse korral.
9. Uues seaduses ei ole lahendamist leidnud mõned aktuaalsed küsimused, eeskätt ulakate õpilaste küsimus ja õpetajate valimise küsimus.

Mitmed puudused, millest ka eespool kõnelesin, ei ole väljendatud esitatud resolutsioonis. Kui läbirääkimistel selgub, et need puudused tähtsateks loetakse, siis tuleksid ka nende kohta vastavad resolutsioonid vastu võtta, — kui üldse resolutsioonidele mingisugune tähtsus antakse.

Olen puudustele tähelepanu juhtinud mitte sellepärast, et haridusministeeriumi tööst vigu otsida, vaid sellepärast, et vigade näitamiseks aidata parandada seadust, mis mu südamele nii lähedal seisab. Mul on hea meel tun-

nustada, et haridusministeeriumi eelnõus on nii mõnedki parandused, millega võib nõus olla ja tahaksin loota, et uus seadus, kui ta maksma hakkab, ehk aitab meie kooli elu paremini korraldada.

Kõneõpetus meie koolides.

A. Öunapuu.

Meie kõneleme küll iga päev, kuid harva anname enesele aru kõne, selle läbikäimisvahendi tähtsusest ja veel harvemalt püüame korraldada teadlikult teda. Kuigi katsume vahel täiendada oma sõnadetagavara, süvendada vormide tundmist ja lausete kokkuseadmise oskust, vahest isegi mõtete plaanikindlat järjestust, kuid kõige selle esiletoomise oma hääldamisaparaadiga jätame sööti täiesti.

Meile näiteks ei tee sugugi peavalu *võõrapärane hääldamine*. Kõige suurema südamerahuga kannatab meie kõrv seesugused vördjad nagu t a z a pro t a s a a pro e i s a a, p a d d a, t u b b a, t a g g a (dd, bb, gg = d, b, g helisevalt, häälepaelte kaasavõnkumisel), t h e i l on v ä g a k h a l l i s pro t e i l on v ä g a k a l l i s, I s s a n d õ n n i s t a g u t ä i d j a h o i d k u t ä i d pro t e i d, ä r a k o o l pro e r a k o o l, o u t o pro a u t o jne. Murrakulisest kõnest ei hakka siin rääkimagi, kuigi ta tundub intelligentse inimese juures umbes samuti nagu elektriga valgustatud pidusaalis puulusikatega ja puuanumatest söömine. Pole isikus harmooniat.

Tihti kuuleme kõnet, kus häälel on üsna tugev, aga *sõnadest aru ei saa*, — „suu on nagu putru täis“. See nähtus ei esine üksi lihtrahva juures vaid ka intelligentsil ja isegi teatriinimestel. On tihti raske aru saada näitlejatest, lauljatest kõnelemata. — Selle kõrval esineb nähtus ka avalikus elus sõnaga osamängijatel, kus lõppeks suudetakse teha ennast kuidagi arusaadavaks, kuid sealjuures pühitakse higi ja ollakse õnetu oma osas, sest *häälel puudub ulatus* kõigi pingutuste ja jõukulutuste kiuste. — On ka isikuid, kes oma kõnes

raiuvad ja raiuvad, ütlevad sõna ruttu, *katkestavad hääle*, jälle ruttavad ühe sõnaga jne. See kõik väsitab kurku ja hingamisorganeid. Selle kõige tagajärjeks võib olla kurgu katarr ja isegi tiisikus. — Otse iseloomu rikkumisele võivad viia mõned vead hääldamises ja kõnes. Pandagu tähele inimesi, kes ei oska hääldada *näit. k või r*. Nad on omas enamuses umbusklikud kaasnimestele ja vaatavad kõõrdi igauhele, kas see ei mõtle neid naerda või pilgata. Ometi on needki vead kõrvaldatavad normaalse inimeste juures, olgugi vahel arsti abil. Nii oleks võimalik päästa neid raskustest ja teha mõnigi liige ühiskonnale kasulikumaks. Ka ise võiksime pääseda *pahameelest* kõneõhtutel, teatrites, kirikutes jne.: võiksime anduda elamustele, ilma et keelelised inetused meid segaksid. Nii leidub palju kohti kõnes, mis ei rahulda kuulajaid. On aga veel teisigi, mis kõnelejale enesele tähtsad. Nii hingamine, kurk jne., mis nõuavad ka asjatundlikku korraldust, et äritustest ja väsitustest hoiduda.

Millised oleksid aga nõuded, mis esitame kõnele ja milline kõne rahuldaks meid? — Nõudeid, mis siin üles seame, võiksime rühmitada kaheks: üldised, mis omased igale keelelisele väljendusele (kavakindlus, korralikud laused, õiged vormid, kohane sõnadevalik jne.), ja mis kuuluvad ainult suulisele väljendusele. Viimaste hulka tuleb arvata 1) *hääle jõudu*, mis kohandatud olukorrale ja mõttele ja on vaba igasugusest nähtavast pingutusest. Hääle ulatus peab olema arenenud ppp, mis siiski kuuldav kõigile, kuni fff ilma kiendamiseks muutumata. 2) *Selge hää-*

likute ja sõnade esiletoomine, et viimane kui häälik oleks kuuldav kõigile. 3) *Õige hääldamine*, mis oleks vaba viga-dest, võõrapärasustest, murrakutest, 4) *vastav meloodia*, mis olgu kohandatud lause sisule, vaba liialdustest ja eesti keele omapära mitte rikkuv; 5) *tempo*, mis kohane ainele jne.

Kui minna välja lähtekohast, et lugemine on ka kõne, eriti ettelugemine, kuid ainult autori sõnadega, siis tulevad teises rühmas ettehoodud nõuded arvestusele ka lugemise juures. Peab ütlemä, et ettelugemine (häälega) enesele või teisele mängib ilukirjanduse juures suuremat osa, kui seda harilikult arvame. Vahel mõne laulu juures on häälega lugemise mõju otse üllatav. Tasa lugedes võib küll tungida teose mõttesse jne., mis on ettelugemiseks (enesele või teistele) tarviline eelaste, kuid rütmi mõju ja kõlaline külg tulevad esile täiel määral alles häälega lugemisel. (Katsutagu selles mõttes lugeda, isegi vanema põlve luuletajaid, näit. Koidula muidu kavandlikku luuletust „Vesi“.) Elamusedki saavad sügavamad, pildid tulevad selgemad, kui oskame tarvitada oma hääldamisaparaati igakülgset (Koidula „Ööbik“, G. Suitsu „Noored sepä“ jne.). Kuidas olekski võimalik muidu tunda mõnu glossolaaliatest, onomatopoeetilistest võtetest, häälikutega kujutamisest, asonantsidest ja alliteratsioonidest, rii- midest ja isegi rütmi mõju alla sattuda! Ühesõnaga — praeguse stiili maitsmine ilma hea ettelugemiseta (enesele või teistele) oleks väga puudulik. See ei kuulu üksi seotud kõnele, vaid ka proosale, kuigi vähemal määral. (Võe- tagu näit. Tuglase „Õhtu saabub“). Nii tuleks pidada silmas kõne kõrval ka lugemist.

Ei saa öelda, et seda viimast poleks püütud ravitseda meil. Ainult viis pole olnud küllalt otstarbekohane. Meetod on olnud mehaaniline: on märgitud ära luuletuses kohad, mis tulevad lugeda kõvema, mis tasasema häälega; mis hääletõusuga, mis langusega; kus pi- dada pause, kus minna edasi kiiremini jne. Selle mehaanilise meetodi taga- järjed on vahel kurvad: ilmub vale paa- tos, millel pole luuletuse tõelise mee-

oluga ja elamusega midagi ühist. Siin ei peaks unustatama kunagi asja ennast ega elamust. Kui sellesse tungitud, siis võib alles muust kõnelda, ja siis tuleb see enesest peaaegu, kui inimene on har- junud üldiselt õieti kõnelema ja oma sõnu korralikult väljendama. Sellepä- rast tungitagu kirjaniku teose ettelu- gemiseks sellesse nii sügavale, et see saab pea omaks elamuseks, mille jutus- tamiseks ja edasiandmiseks tarvitame ainult kirjaniku sõnu. Nii olgu dekla- meeriminegi kõne kõige pealt, kõne ka ses mõttes, et antakse edasi seda, mida sisemiselt sel silmapilgul nähakse ja tuntakse. Ei tohi olla mõtted mujal ja suu plaperdab päheõpitud sõnu. Nii on siingi kõneravitsus aluseks.

Kuidas korraldada oma kõnet? Et saavutada siin tagajärgi, tuleks kõige pealt „hääleseadmise kursust“ läbi teha. *Tuleb hääldamisorganid asetada õigesti seisus*. Näiteks tuleb korraldada näh- tus, kus hoitakse tihti kõne ajal keele- pära liiga taga, mis takistab võnkuvat õhuvoolu tulemast suu resonantsruumi — kõva suulae kohale. Hääli pörkab vastu pehmet suulage ja jääb tumedaks. Mõjuta ei jää muidugi ka suu ebaras- avamine. Teiseks sammuks oleks *hää- likute täppis hääldamisharjutus*, et saa- vutada täieline selgus. Siin on mitme- suguseid võtteid ja harjutusi (näit. so- sinal hääldamine jne.). Kolmandaks tuleb kõrvaldada iga üksiku hääliku ja häälikühendi *vigane, võõrapärane* ja *murrakuline* hääldamine kohaselt sel- lele, mis on kujunenud normaalseks meie ühiskeeles. Harjutatakse ka sõ- nade liitmist lauseteks (raimine kõr- valdada!), nende rõhutamist, tooni, tempot.

Võiks tekkida veel küsimus, kus seda peaks õpitama ja kes peaks õpe- tama. Küsimuse lahendus täies ulatu- ses poleks praegustes oludes kohe või- malik. Osaliselt tuleb seda teostada igal õppeastmel, alates algkooli esimesest aastast, kus tuleb parandada tingimata ülalnimetatud k ja r juures ettetulevad vead (kas või arsti abil). Samuti tuleb parandada iga viga keskkoolis ja anda häid eeskujusid. Seminarides aga, teat- rikoolides, ülikoolis ja sõjakoolides (õpetajatele, advokaatidele, pastoritele,

näitlejatele, ohvitseridele jne.) tuleb anda põhjalik ettevalmistus. Selleks sunnivad asjaolud, mis peaksid olema selged ja eelmisest — üldhariduse ja kirjanduse huvisid esialgselt isegi arvesse võtmata — ja nimelt: tervishoid (kurgu katarri ja tiisikuse eest hoidmine), praktilised nõuded (oma kõne arusaadavaks ja kuuldavaks tegemine, jõu kokkuhoid, oskus teisi parandada jne.) ja esteetilised nõuded (kuulajate elamuste ja tundmuste säästmine teatrites, kõneõhtutel, kirikutes jne.).

Küsimus, mis nii valus enesest ja tähtis, on jäänud seni meil avalikult peaaegu puudutamata, kui välja ar-

vata prof. G. Suitsu poolt esitatud resolutsioon III eesti keele õpetajate kongressil diktsiooni õpetaja sisseseadmise kohta ülikoolis.

Nähtavasti peaks võtma siin keegi asja oma erialaks, välismaal ennast täiendama ja asuma tööle esialgselt ülikooli juures. Ei tohiks unustada aga ka seminare ja praegusi õpetajaid. Neile peaks korraldatama esialgselt või seletavaid kursusi.

Nende ridade otstarve oli äratada küsimus meil varjusurmast lootusega, et kompetentsemad isikud ses asjas sõna võtavad ja asutised, kellesse asi puutub, selle teostavad.

Kirjanduse arvustusi.

Aug. Raud, Kirjanduslooline lugemik. I jagu.

Viies õppeaasta. 3. parand. ja täiendatud trükk. „Postimehe“ kirjastus Tartus 1925. 324 lhk. Hind?

R. Reiman.

A. Raua *Kirjanduslooline lugemik* I jagu näeb kirjanduse õppimist V õppeaastal selle „ajaloo“ õppimisena. Autor algab rahvaluulega, siis järgnevad: Fählmann, Jannsen, Kreutzwald, Koidula, Hurt, Veske, Eisen. Eessõnas „Õpetajaile“ räägib autor „kirjandusloo õpetamisest ja õppimisest“. Tal ei näi ometi selgust olevat, milleks läheb tema raamatut tarvis. Ta ütleb: „Raamat on määratud kõigepealt õpilasele tarvitamiseks nii klassis kui kodus; muidugi tarvitavad teda ka õpetajad.“ Sealsamas aga: „Ometi on tingimata tarvilik, et õpilane iga teost, mida ta peab õppima, ise võiks näha, lugeda ja õpetaja juhatusel ehk iseseisvalt arutada.“

Raua lugemik peab „kirjatähe järgi“ kinni 1921. a. õppekavadest. Autor ütleb: „Käesolev lugemik pakub kirjandusloolisi materjale, millega V õppeaastal uute ühtluskooli õppekavade järele tuleb tutvustada.“ Ta esitab ainult töid, mis seal näidetena nimetatud, arvestamata täiesti õppekavade seletus-

kirja, mis küsimust sisuliselt vaatleb ja selgitab.

„Kirjanduslooga“ ja kava kirjatähelise mõistmisega on seletatav autori seisukoht uuema kirjanduse suhtes: „Uuemate kirjanikkude tööd, mis algkoolide õppekavade seletuskirjas lugemiseks soovitatud, olen ruumipuuduse (!) pärast sisse võtmata pidanud jätma.“

Neile ajalukku läinud põhimõttele ehitatud lugemik loomulikult ei suuda pakkuda suuremat V õppeaastale oma *materjalivalikuga*: see on ebaeluline ja paiguti ainult „ajaloolise“ väärtusega. Pikemaid töid esitatakse šablooniliselt katkenditega, mis oma juhuslikkuse ja poolikuse tõttu teose õppimisel midagi ei anna.

Pikemad tööd on: Fählmanni „Kriibus-Kraabus“, Jannseni „Uus variser ehk kõrtsita ja kõrtsiga küla“, „Maatargad“, Kreutzwaldi „Kalevipoeg“ (ümberjutustus), „Paar sammukest rändamisteed“ (katkend), „Kilplaste imelikud, väga kentsakad, maailmas kuulmata ja tänini veel üleskirjutamata jutud ja teod“ (katkendid), „Reinuvader rebane“ (katkendid), Koidula „Ojamölder ja tema minija“ (katkendid), „Ainuke“ (katkend) ja „Säärane mulk“ (katkend).

Fählmanni „Kriibus-Kraabus“ on kalendrisabatükk, mis V õppeaastal ainult labast nalja võib pakkuda.

Jannsen ilukirjanikuna on huvitav ainult ajalooliselt. Algkoolis ei või kuidagi pakkuda meie kirjanduse ebakunstitilisi algamiskatseid, mis kunstlikud, ebatöelised oma elu ja kujudega ning stiililt tasakaalutud ja labased, paiguti toored. Kuid Raud on võtnud temast kaks novelli, koguni tervikutena, „Uuel variseril“ 12 õpetustki lõpus. Mis neis peab õpilast õpetama kirjandust lugema ning armastama?

Kreutzwaldi „Kalevipojal“ on algkoolis õigel käsitlusel suur arendav ja kasvav väärtus, kuid ta saab komistuskiviks Rauale nagu teistelegi lugemikkude autoritele. Algkoolis tuleb „Kalevipoeg“ läbi võtta *valikus*: seda nõuavad tema kunstiline ebaühtlus kui ka õpilase arenemisaste. Teiseks „Kalevipoeg“ tuleb esitada V õppeaastale peamiselt kunstilises *ümberjutustuses*, sest selles eas ei suuda õpilane küllalt süveneda sündmusesse ja faktidesse eepose stiililises ja keelises keerulisuses ja raskuses; jutustus vahelduks parimate lugude *tervikesitusega*.

Raud ei vali „Kalevipojas“ vaid toob kõik. Nii saarepiiga lugu järgmises esituses:

„Enne kui piigake oleks märganudki, oli ta juba Kalevipoja juures. Ta nägi murul noormehe, kaldal kangelase. Noormehe pilk vangistas neukese, piiga iludus võttis Kalevipojal kõik meeled pääst...“

Kuni armu kütkendused,
sõpruspaelte sidemed
südant saivad sulatama,
meelta metsa eksitama...

Kui neuke oma armujoovastusest ärkas ja enese võõra mehe kaisust leidis, kiljatas ta valjusti.“

„Kui saarepiiga kuulis, et noormees Kalevi ja Linda võsu, kohkus ta surnukarvaliseks, libises kalda ligi ja kukutas enda kõrgelt kaljult merre.“

Mispärast? Ja edasi lahkub Kalevipoeg hoolimatu žestiga:

„Nähes, et mõne silmapilgu jooksul soovitama kurbmäng oli sündinud, ei leidnud Kalevipoeg teist nõu, kui mõtles Soome poole edasi sõuda. Enne aga hüüdis ta lainetel:

Jumalaga, saaretaati,
jumalaga, isa kurba!
Tütar sinul sattus vette,
ema minul varga võrku.
Viletsad me vennikesed,
õnnetumad ühte värki“.

Samuti kõlbliselt kahtlane, toores on veevaimu petmine, mille esitamisel autor satub imelikku stiili:

„Pea tuli kannupoisile üks litakoer vastu, kes muu keegi ei olnud kui juudaliste ema ise, järel jooksis tal paar vändjat.“

Edasi on täitsa tarbetud suure tammega ja ilmaneitsi sörmuse lugu.

Raua esitus on tsitaatidega põimitud ümberjutustus. See ümberjutustus ei ole kunstiline. Ta stiil on ebaühtlane, ei harmoneeru „Kalevipoja“ vaimuga ega suuda seda edasi anda. See on pea kuiv, refereeriv, saamatu, pea jälle kaldud ebaluulelisse sentimentaalsusse ja võltspaatosesse.

„Poegadest oli ainult kaks kodu, kuna kolmas oli alles sündimata“ (112). „Ta küsis sõjariistalt, kuidas ta jõkke saanud. See seletas, et selles sorts süüdi“ (114). „Kivid lendasid niikaua, et selle aja sees mahti oli aeglasel tammel suureks puuks kasvada“ (113). „Kui varas ja rõövel otsis ta salateid, roomas murul ja kükitas kivide taga, et oma ohvriks nägemata läheneda, nagu kass lindu püüdes“ (117) j. t.

Lõppeks ei saa kuidagi leppida sellega, et autor jätab toodud tsitaatides parandamata algelisemad värssi- ja keelevead. Näiteid värsivigadest:

Kes kui tuba toeta (108)
Kandke lauale õllekannud (109)
Tahtis kanda koduje (115)
Sõpruspaelte sidemed (120)
Vaskisärki seljassa (122) j. t.

Näiteid keelevigadest:

Naine üksinda talunes (108)
Keda salakamberien (111)
Kuhu eite kadunesse (118)
Üheksa üba jõdede (119)
Seitsesada kõlgastile (119)
Segas kivid sõmeraksa,
Kündis paigad põllumaaksa (133) j. t.

Novellist „Paar sammukest rändamisteed“ on toodud rahuldav lõige, mida aga autor õnnetult sisse juhatab:

„Allesitatud katkend on võetud Kreutzwaldi *üiro-eevilisest kujutlusest* „Paar sammukest rändamisteed“.

„Kilplaste“ katkendid ei ole mille-gagi õigustatud. Neid labaseid anek-dootte, mis loodud oma ajale, on täitsa mõttetu klassis õppida.

Ka „Reinuvader-rebast“ ei saa tun-nustada klassis õppimiseks: esiteks on ta tõlge kaunis stiilitu, teiseks kõlbli-selt küsitav oma negatiivsete elunäh-tuste ja tegurite erilise võiduleupitami-sega, kusjuures üksikud kohad, näiteks rebase ja hundi kaksikvõitlus sabanii-sutamise ja kubemekiskumisega, on ot-situd-toored. Siis veel need saksa „Kaninchenid“, „Ermeliinad.“

Mõlemal teosel pole eesti kunstikir-jandusega midagi tegu; nende „õppi-mine“ tekitaks ainult vaate Kreutzwal-dile kui naljakirjanikule. Autor aga kulutab neile 66 lhk.!

Koidula „Ojamõlder ja tema minija“ on ümbertöötatud tõlge, kaunis stiilitu; meie kultuuri- ja vaimuvarandusi ta ei sisalda. Ta jäägu vabaks kodulugemi-seks. „Ainukeses“ on elupilte, rahva-huumorit, kuid Raua esitatud katke on iseloomutu ja liiga lühike, ümberjutus-tus kuiv faktide loetus.

„Säärases mulgis“ on kindlapiirilisi, lihtsaid karaktereid, elavaid ideid, rah-vahuumorit, mis teeb ta meie paremaks külänäidendiks. Ta on täulik teos õp-pimiseks algkoolis. Kuid Raud esitab temast lõikeid 2. ja 3. vaatusest, ise va-hesid kuivalt protokolleerides. Sel kul-jul ei saa teda õppida.

Luulet on lugemikus rahvalaule, *Fählmannilt*, *Jannsenilt*, *Kreutzwaldilt*, *Koidulalt*, *Hurdalt*, *Veskelt* ja *Eisenilt*.

Rahvalaulu osa on rikas ja pakub töövõimalusi. On esitatud kõik vallad, eriti lüürikast, mis moodustab meie rahvalaule kunstilisema osa. See osa on Raua lugemikus parem kõigi V õppeaasta lugemikkude omadest. Ka-heldavaks vast jääb terve rahvalaule koondamine selleks õppeaastaks. Kuid jällegi segavad vigased värsid ja keele-vead:

- Teotatakse tegija sõrmi,
- vannutakse valaja näppe (38)
- Kui see väli aiata (34)
- Lutsud suured, ninad lühikesed (37)
- Leidis vooded verised (16) j.t.
- Kes meid kuuleb laulemaie,
- laulemaie, luulemaie,

see ütleb ilul olema (23)

Läbi hoole hoogutelle (24)

Kanikast kaelas kandemaie (39) j. t.

Laulus „Ilmatütar“ on jäänud va-hele ema jutt tütre kojukutsumisel, mis teeb selle koha segaseks. „Õpetus tü-tarlastele“ tundub ebakohasena oma toorepoolse tooniga:

Kui tuleb poissi puutamaie,
Naisemeesi naeramaie,
lööge poisil pooli päada,
naisemehel natem päada,
Kukutage kaksi kulmu.

Koidula ja *Veske* valik on hea. Vast viimase „Sõjalaul“ on ebakohane.

Fählmanni lüürika ei vasta sellele eale. Täitsa üle jõu on „Suur on, Ju-mal, su ramm“, raskepärane oma re-signatsioonimeeleoluga „Piibu jutt“. Viimane on Raulal vigaselt toodud:

Küll on mõnigi talv (ju) puhunud üle ta hana.

Ehk mu ihuke siia (siin) tuhka ja põrmu küll jaob.

Kurvastuses (ta) kinnitust annab ja nõu.

Jannseni luuletused on aga täiesti tarbetud. Sisult ja meeleolult tühised, värsilt ja keelelt vigased, on nad oma-sed ainult ükskõiksust luule vastu ära-tama.

Kreutzwaldi valikus on raske V õp-peaastale oma filosoofilise sisuga „Lem-bitu lugulaulu sissejuhatus“.

Hurda luuletused „Enne ja nüüd“ kui ka „Karjapoiss“ on proosa, taotud vigastesse värsidesse:

Soojal' pä'avarjul külmal a'al...

Andis punapalgel Hämarik ja Koitu endil' üürik' kätt sui-aegadel j. t.

Ka *Eiseni* luuletused oleksid võinud puududa: luulet neis ei ole.

Raua kirjanduse ajaloo põhimõte pääseb võidule kahjulikumalt kirjanik-kude biograafiates. Biograafilistel pil-tidel on suur arendav ja kasvatav väär-tus, kuid Raua esituses muutuvad nad täitsa kasutuiks. Need on kuivad pro-tokollilised faktide loetlused ja abstr-aktsed kirjandusloolised targutlused, mis V õppeaasta õpilasele ei jäta min-geid elamusi. Muidugi toob Raud „aja-loo“ pärast need igast mainitud kirjani-kust. Näiteid:

Fählmann: „Siin küpsetati ta tegelik-mehaaniliste võtetega kreiskooli jaoks valmis“.

„19. aastasaja teise poole kirjanduslikud ja hariduslikud voolud (!) on suuremalt jaolt Fählmanni mõjul tekkinud; isegi eestlaste ilmavaade, mis 20. aastasajani valitses, on Fählmanni loodud.“

Jannsen: „Last kasvatati noores eas ja hiljemini (!) jumalakartuses, mispärast Jannseni ümber terve eluaeg teatav kiriklik vaim lehvib.“ „Kõik Jannseni tööd on liiga moraliseerivad.“

Kreutzwald: „Huvitavaks hingeeluliseks ja kultuurajalooliseks tunnuseks on lauluisa kirjavahetus isamaalise luuletajaga Lydia Koidulaga.“

Hurt: „Tema hooletel pääsis Jakob Hurt kuuteistkümnendaastaselt Tartu kroonugümnaasiumi, mille ta 1858. a. hiilgavalt lõpetas. Sellejärel astus ta Tartu ülikooli, kus ta 1858—1864. usuteadust õppis. Ülikooli lõpetamise järel oli ta Hellenurme mõisas, Tartumaal, koduõpetajaks, pidas siis Kuresaare ja Tartu gümnaasiumis kooliõpetaja-ametit, sai 1872. a. Otepää kirikuõpetajaks, kust ta 1880. a. lahkus ja Peterburi Eesti koguduse õpetajaks läks. Suri 31. dets. 1906. a. Peterburis.“

Raua lugemiku *stiililis-keeleline* külg on parem Kampmanni ja Nurmiku omast, kuid kaugeltki mitte laitmatu. Märgin puudusi peamiselt autori oma kirjutusist.

1. *Stiil ja süntaks.* a) *Germanisme:* Sõnajärjestus: Salme ei tahtnud teda, sest et see oma ametis korratu on ja üldse muutlikku meelt näitab (109) j. t. Abisõnu: naeris ähvarduste üle (113), mõjusid Jannseni päüle (77), Kalevi poeg nägi välja (161), ettelugemine pro loeng (105), peitis selle Kalevi talu kopli alla ära (117), et enmast professori ametile ette valmistada (68) j. t. b) *Kongruents:* mitu poega lahkusid (112), siin tülitsesid kaks pahareti poega (139) j. t. d) *Lauselühend:* Tartus üliõpilaseks olles (kes?) said ta sõpradeks toleaeagsed üliõpilased ja pärastised kirjanikud... (313) j. t. e) *Ob-*

jekt: palume, et Kalevi poeg teda vabastaks (169), ka teda oleksid omakesed vastu võtnud (110) j. t.

2. *Morfoloogilisi:* a) *Käänmine:* putkeid pro putki (43), mändi pro mände (145), sadat pro sada (155), folkloore pro folkloori (314); oma kord käändud, kord käänmata, vahel enda asemel — sai omale (77), j. t.

b) *Pöörmine:* pöörvad pro pööravad (61), nad keeraks (161); tähendele, vähendeles pro tähendelles, vähendelles (177) j. t.

3. *Derivatsioon.* a) *Suffiks:* -mine üleliigne tarvitamine: täiendas teadmisi pro teadmusi (75); -lik ja -line ebakindlus: vaatusline (297) j. t.

b) *Liitsõnad:* Lapu tark ja Lapu tark (158), kättpidi (177), neljastkümnestühest (186) j. t.

4. *Trükivigu* tuleb ette sagedasti: hakatakse pro hukatakse (13), kaskujalan (40), jaulik pro laulik (77), aastas pro aastat (104), muite (107), jõudas (117), kartes pro kurtes (142), taba pro tuba (151), pihuse pro pihusse (154). 82000 vanasõna pro 52000 vanasõna (305) j. t.

5. *Joonistusist* tunduvad maitsetuina ja tarbetuina näit. lhk. 140, 144, 303, 56, 67, 172, 287, 297.

Kokkuvõte: Raua „Kirjanduslooline lugemik“ I on ehitatud kirjandusajaloolisele põhimõttele, kusjuures autor pole end alati valikul lasknud juhtida esteetilisest seisukohast, mille tõttu valik kunstikirjandusest on ebaeluline, piiratud ja juhuslik. Pikemate teoste esitamise viisi katkenditega ja ümberjutustavate vahejätikutega ei võimalda nende kasutamist õppimisel. Kirjanikude elu ja tegevuse vaatlemine on täiesti ebakohane algkoolile. Tarvitada saab raamatust rahvaluule osa. V õppeaasta käsiraamatuks lugemik ei kõlba.

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

„Vaba Maa” 178. numbris

ilmunud artiklis „Meie noorsugu ja tema praeguse languse nähtused“ avaldab R. järgmisi mõtteid:

Tugeva, elujõulise ning elurõõmsa noorsoo kasvatamine on eriti väikesele rahvale suure tähtsusega, sest kui noor ja väikene rahvas tahab ilmas midagi tähendada, siis peavad temal olema seesmised väärtused hästi tihedamad ning tugevaastmelisemad kui suurrahval.

Võib olla, hädaldatakse aluseta, kui tõendatakse, et „praegune Eesti noorsugu olevat väheste vaimliste huvidega (minu harvendus siin ja allpool, E. M.), vaatavat elu peale liiga materjaalsete kasude seisukohalt, olevat puuduliku üldharidusega, selle tagajärjel pealiskaudne ja kasvatamata?“

...„Kõnelesin hiljuti mehega, kes ilmas palju rännanud, läänes kui idas, elu mitmest küljest tunda saanud ja kes õige vaba eelarvamisest ning üleliigse peensuse ja viisakuse tagaajamisest. Ütles: „Mäletad, kuidas meie noores põlves olime. Tehti küll vallatust ja oldi ülemeelikud. Aga isegi halvemad meie hulgast ei usaldanud kunagi ropuks minna, ega inetuid labasusi lausuda, sest neid tabas kohe teiste hukkamõistmine. Nüüdne noorsugu on nähtavasti teine. Kuulsin juhtumisi pealt, kuidas kaks 16—17-aastast koolitüdrukut omavahel vestlesid, ilma et nad mind märkasid. Tarvitati lauseid ja sõnu, mida mul piinlik edasi anda. Ja ometi olid nad ühest meie koolist, mida kasvatuse seisukohalt paremaks peetakse, nimelt Tartu Eesti tütarlaste gümnaasiumist.““

...„Teine juhtumine. Kõnelesin inimesega, kel oli hiljuti rohkem kokku puutumist suurema hulga noorte tüdrukutega. Ka siingi tuli ilmsiks niisugune labasus ja jõhkrus sõnades ja tegudes, niisugune maitsevaesus ja hu-

vide puudus, mida oleks isegi raske uskuda, kui jutustaja ei oleks täiesti usaldusevääriline inimene, ühtlasi hea talle paneja. Iseloomulik, et needki tüdrukud olid suuremalt osalt pärit meie nõndanimetatud parematest perekondadest ja koolidest. Kuidas võiks siis lugu olla mujal, kus koduse ja kooli kasvatuse tingimused halvemad?“

...Võib olla, on ka aluseta need õige tõsiste inimeste tõendused, et ümmaemadad, kes meie suuremates linnades, eriti Tallinnas ja Tartus, abortide tegemise peale spetsialiseerunud, selle tööga nii ülekoormatud, et peavad oma abiliste arvu järjest suurendama, ja see olevat Eestis ainuke ala, mis ennast haruldaselt hästi tasuvat.“

...„Aga millega seletate seda suurt enesetapmist arvu, millest langeb tähtis osa just noorsoo peale? 15-, 16- ja 17-aastased — kõiki leiate selles kurvas arvustikus. Saab klassis halva numbri, hüppab vette; kukub eksamil läbi, paneb nõõri kaela; saab kodus halva õppimise ja logelemise pärast tõrelda, tõmbab kuuli pähe.“

...„Omal ajal unistas noorsugu — Dulce et decorum est pro patria mori — ja oli vaimustatud sellest aatest... Nüüd on meil patria. Ta on võidetud tähtsult osalt õppiva noorsoo eneseohverduse läbi... Kuid nüüd leidub just sellesama noorsoo keskel kaunis rohkesti neid, kes aralt virisevad: „Ilus on surra, kui oled noor“ ja selle järele lõpu teevad. Kas ei tule siin ilmsiks rahva elutahte langemine, mis ei jää ka noorsoo keskel avaldumata? Öeldakse, sõja ning revolutsiooni järel tekkinud närvilikkus ja majanduslised raskused olevat rahva elutahte langemise põhjuseks. Kahtlemata on siin tõtt. Kuid meie ületame oma enesetappjate arvustikuga mitte ainult Euroopa maad, vaid ka Põhja-Ameerika Ühisriigid. Ometi on just viimases palju rohkem

tegureid, mis inimese viivad sellele mee-
leheitlikule sammule, kuna seal, kus
taylorism möllab, võistlus olemise eest
äärmiselt terav, inimene ruttu välja
kurnatakse ja siis võrdlemisi üsna noo-
relt tööinvaliidiks tunnistatakse ning
üle parda heidetakse. Meil ei ole tay-
lorismist veel juttugi, vaid valitseb põ-
himõte: „ca canny — sõbrakene, ära
rutta.““

...„On õige, et kodu on Eesti olude
tõttu noorsoole ikka võrdlemisi vähe
suutnud anda. Siin tekkivat tühjust
peaks kool täitma ja kodu asendama.
Kuid kahjuks tuleb tunnistada, et õpe-
tajate keskel rohkesti leidub ollusi, kes
võivad küll oma aineid rahuloldavalt
õpetada, ei ärata aga noortes inimestes
mingisuguseid tõsisemaid huvisid ega
õhuta elurõõmu. Kas ei ole siin osalt
põhjuseks asjaolu, et õpetaja ise on üle-
liia koormatud igapäevaste elumure-
dega?“

On püütud seletada, et noorsoo ise-
seisev liikumine, omakorraldus, peaks
olema jõuks, mis annaks noorsoole enam
aatelikkust ja kasvataks temas enam
elujõudu. Kuid näib, et meie noorsoo-
liikumine on ilma juhita. On ju selge,
et noorsoolased midagi uut üles ei leia,
vaid nad peavad põhjendama oma tege-
vust juba enne läbikatsutud alustele,
kuigi see veel ei eita uute teede otsi-
mist. Aga juhtijateks peaksid ikkagi
olema vanemad inimesed, kellel mitte
üksi vaimline, vaid ka tegelik küpsus
ja kes suudavad midagi luua niihästi
välimises korralduses kui ka seesmise
rikastamise püüetes“.

Palju õigeid mõtteid selle nii tähtsa
küsimuse kohta. Kui aga R. arwab, et
„tekkitavat tühjust peaks kool täitma
ja kodu asendama“, siis on see ainult
osaliselt õige. Kool ei suuda täiel mää-
ral kodu asendada. Kui kodu, seltskond,
ühiskond, kirjandus, eriti ajakirjandus,
kunst, teater, kino, sotsiaalsed elutin-
gimused sagedasti seda maha kisuvad,
mis kool üles ehitab, siis jääb kool selles
võitluses alla. Muidugi ei saa eitada,
et on õpetajaid, kes ei suuda suurt ära
teha kasvatusel alal. Aga koolile on ju
ette heidetud, et ta ei suuda küllalt
hästi õpetada, et algkool annab kesk-
koolile ja kutsekoolile ja keskkool üli-
koolile õpetuslikust küljest nõrgalt ette-

valmistatud õpilasi. Mis jääb koolil
muud üle, kui veel suurem rõhk panna
õpetuslikule küljele, kusjuures aga
peab kannatama kasvatuslik külg.

„Kaja“ 219. numbris

ilmunud artiklis „Kooliõpetajate üle-
produktioon ja kooli tervendamise üle-
lud“ arvustab K. D. A. teravalt prae-
gust hariduspoliitikat, süüdistades har-
idusministrit passiivses hariduspoliiti-
kas. K. D. A. mõtted on kokkuvõetult
järgmised:

Tänavu aastal on sajad õpetajad
tööta jäänud. Selle põhjuseks ei ole
mitte ainult 5 õpetajateseminari, vaid
mõjutamas on siin ka teisi tähtsaid põh-
jusi. Õpilaste arv on langenud: käi-
vad koolis lapsed, kes sõja ajal sündinud
ja siis sündis palju vähem lapsi. Alg-
kooli viiendate ja kuuendate klasside
avamine ei lähe nii ruttu kui oodati.
Klasside ühendamine ja koolide sulge-
mise tagajärjel on igas maakonnas õpe-
tajaid kümnete kaupa lahti lastud.
Koondamine on aga sündinud ilma iga-
suguse plaanita — iga omavalitsus tali-
tas omapead. „Haridusministeeriumi
poolt ei ole olnud ühtegi juhtnööri, ei
ole olnud mingisugust nõupidamist. On
teada omavalitsusi, kus sel alal on tali-
tatud lihtsalt mõne „sekretäri“ äranäge-
mise järele.“

Kohata õpetajate arvu tõstab „kut-
seta“ õpetajate lahtisaamine keskkooli-
dest. Tänavu on neid vabanenud saja
ümber. Kohtade puudusel ei ole neil ku-
hugile minna. „Hea töö pärast kutsuti
nad algkoolist keskkooli korraldama,
nüüd heidetakse nad vana vihana välja.
Need on asjad, mida haridusministeer-
ium oleks võinud ette näha, oleks pida-
nud ette nägema.“

„Kuid selle peale vaatamata on just
viimastel aastatel erakorraliselt palju
uusi kooliõpetajaid välja lastud... mi-
neval aastal töötasid Lääne ja Tallinna
seminaride juures kaks erakorralist
kursust, mille eesmärk pidi olema kooli-
õpetajate „nälg“ kustutada... vastu-
võetute hulgas oli ka sarnaseid, kes ju-
huslikult aasta ametis olnud ja lahku-
nud... Tallinna seminari juure jäävad
kursused ka tänavu veel töötama, ain-
ult seminari viimase klassi paralleel-
klassi nime all... Kõneldakse semina-

ride sulgemise tarvidusest ja sealsamas avatakse paralleelklassid!"

Õpetajate üliküllust tõstab asjaolu, et inimesed, kes loomulikkudel põhjustel peaksid ametist lahkuma, sellest kramplikult kinni hoiavad. Pensioni väljateeninud isikud ei lahku, tiisikus-haigeid õpetajaid ei eemaldata koolist. „Laija ulatuse on võtnud komme, et „koolipreili“ perekonna toitjaks hakkab: abiellub poisiga, kellel ei ole teenistust: naine käib tunnis ja teenib raha, mees ajab jalga seinale ja kiigutab lapsi. (Seda tuleb vist vähe ette. Rohkem on juhtusid, kus mees ja naine mõlemad teenivad. E. M.). Nii ei ole siis arvamine, et „loomulikkudel“ põhjustel ametist vabaneb, täide läinud.“

..., „Samuti raske on vabaneda neist olustest, kes oma kooliõpetaja kõrge kutse väärilised ei ole. Ja mitmetuhandelises kooliõpetajate peres on neid kaunis koguke. Seal on *avalikke joodikuid, suguliku kõlvatusega*, kellest lapsed ja lastevanemad imelugusid jutustavad. Samuti on seal päris saamatuid kasvatustöös, *kes lapsi ei kasvata vaid rikuvad*, seal on inimesi, kes sest saadik, kui koolitööle asusid, *kümmekond aastaid, ihtegi pedagoogilist raamatut ei ole kätte võtnud*. . . nii et lastevanemad kogu seltskonnaga neid vihkavad. . . Lahtisaamine kõlvatust ollusest on äärmiselt raske. Peab olema juba õige raske kriminaalne süü, kui õpetajast lahti saab. Puudub võim koolivalitsustel, puudub võib haridusministeeriumil. Kooliõpetajate tagandamise küsimus on sellekohaste seaduste puudumise tagajärjel nii keeruline, et isegi sarnastel juhtumustel, kus õpetaja tagandatud taeva poole kisendavate korratuste ja pedagoogiliste süüde pärast, tagandatud kooliõpetaja riigikohtus õiguse saab, sest juriidilised peensused kujuvad tema ümber kaitsevõrgu. Oleme sattunud iseäralikku seisukorda: äärmiselt demokraatlikes riigis ei maksa rahvavalgustajate kohta rahva „usalduse nõudmine“. Seadus nõuab igalt lapselt koolikohustust, ei kindlusta aga seda, et koolikohustus ei muutu lapse demoraliseerimiseks. Kelle kohus on siin kindlad juhtnöörid maksma panna ja tarvilike seadus-eelnõudega esineda? Eks

vist ikka haridusministeeriumi asi? *Kuid haridusministeeriumilt ei näe sel alal tegusid.*"

..., ei ole võimalust haridusmasina kõlbmatuid osasid korralikkude vastu ümber vahetada. Isegi seal, kus on uute kooliõpetajate valimine päevakorras, ei ole võimalik tublimaid jõude välja valida. . . *Valiv asutis ei tunne praegu maal mingisugust huvi koolitöö vastu ega kanna mingit vastutust.* (Viimasel õpetajate üldkongressil avaldasin arvamist, et õpetajate valimine maal mingu asutiste kätte, kes neist kas rohkem huvitatud või kompetentsemad on õpetaja üle otsustama — s. o. kas hoolekogude või maaharidusnõukogude kätte, kusjuures viimasel korral haridusnõukogude koosseis tuleks valimise ajaks täiendada vastavate hoolekogude esindajatega. Kui „Kaja“ leiab, et õpetajaid valivad asutised maal — vallaomavalitsused — ei tunne mingisugust huvi koolitöö vastu, siis loomulikult ta mõtteosalised Riigikogus peaksid tarbekorral — kui tuleb arutamisele õpetajate teenistuseseadus — kaitsma õpetajate viimase üldkongressi seisukohta selles küsimuses. Jääme seda ootama. E. M.). Kuna kandidaatide rohkuse pärast kohasaamine õnneasi on, siis on meele läinud kooliõpetaja koha hankimine isegi igasuguste kõrvaliste ja kõlvatute abinõude kaudu. Tihti ei saa kohta kõige tublim ja kohasem, vaid see, kes mõistab volikogu liigete keskel kõige rohkem kihutustööd teha ja neid rohkem joota. (Ka selle nähtuse kohta võttis õpetajate viimane üldkongress vastu hukkamõistva resolutsiooni, aga organiseeritud õpetajaskonnal on siin raske üksi selle pahega võidelda ja on ka õpetajad, kes saavad hakkama sellase kõlvatustega, enamasti küll organiseerimata õpetajad, kes vilistavad Õpetajate Liidu resolutsioonidele. E. M.). *Haridusministeerium ei ole seni tarvilikuks pidanud ajast läinud seadusi muuta.*

Hariduspoliitika alal on hädapärast rohkem aktiivsust tarvis."

Kaunis palju on viimasel ajal ajakirjanduses kõneldud

Õpetajate rohkusest ja seminaride sulgemisest.

Arvamised nende küsimuste lahendamise kohta on sagedasti kaunisti üksteisest erinevad.

„Postimehe“ 256. numbris

avaldatakse haridusminister J. Lattiku arvamine selle küsimuse kohta, mis kokkuvõetult oleks järgmine:

„Meie seminaridel on see puudus, et nad tahavad anda üld- ja kutseharidust ühtlasi. Kutsehariduse andmine käib seal üldharidusega käsikäes. Liiga vara algab seminarides kutsehariduse andmine. Õpilased ei ole veel küllalt teadlikud, et oma tulevase kutse suhtes otsustada. Võib olla, et paljud, kes on sattunud seminari, ei oleks mõelnudki valida õpetaja kutset, kui nad oleksid pärastpoole otsustada saanud. Mina pooldan sarnast õpetajate ettevalmistusasutuste tüüpi, kuhu võetakse vastu neid kasvandikke, kes on lõpetanud keskkooli kursuse. (Samu mõtteid on meil juba mõne aasta eest avaldatud, kõige pealt hra A. Kuks, kes neid ka põhjalikumalt motiveerinud ja kelle väidetele on teiselt poolt esitatud kaunis palju vastuväiteid. E. M.). Oleme sattunud õpetajate ettevalmistamises nagu ummikusse. Seminarid lasevad välja lennud noori inimesi, kellele on antud kutseharidus. Nende vastu on sellega kohustus, kuid õpetajate kohtasid neile enam ei jatku... Kavatsen Riigikogu sügise istungjärgu kestel esitada eelnoõ õpetajate ettevalmistamisasutuste korraldamiseks. Minu isiklik arvamine on, küllalt oleks meil 2 seminarist ja ühest pedagoogiumist... Kus pedagoogium asuma peab, Tallinnas, Tartus või mujal, see on sootu ise küsimus.“

„Postimehe“ 263. numbris

on toodud haridusministri abi F. Mikkelsaare arvamine samas küsimuses. „Hr. F. Mikkelsaar seletas, et kavatsus on 3 seminari sulgeda. Kolme seminari asemele jääks 1 pedagoogiline instituut 2. a. kursusega*)... instituut peaks asuma Tartus, juba õppejõudude küsimuse lahendamise nimel.

Mis puutub aga olemasolevate seminaride likvideerimisesse, siis on see seotud mõnede küsimustega... Seminarid, mis meil seni, on töötanud rahuloldavalt. Peale selle on seminarid meie kan-dejõu seisukohalt sobivamad kui pedagoogiumid. Instituut on kallim asutis, sest instituuti pääsevad keskkooli lõpetanud inimesed, järelikult läheb instituudi lõpetaja riigile palju rohkem maksma: on ta aga juba instituudi lõpetanud, siis peaks ka palk olema vastavalt ettevalmistusele kõrgem, samuti on kallim ka instituudi õpetajate ülalpidamine. Edasi tuleb silmas pidada seda, et haridusministeeriumi eelarve lähemate aastate kestel veel tunduvalt suureneb, kui arvesse võtta uute koolimajade ehitamise vajadust ja 6. a. algkooli teostamist.

Saksamaal, kus praegu päevakorral õpetajate ettevalmistamise asutiste reformeerimine, on küsimus ka alles katsete järgus. Preisimaal on jäänud seni 2. a. instituutide juure, mõnes teises osariigis on omaks võetud 3. a. kursusega instituudid ülikoolide juures, mõnes väiksemas osariigis aga ei ole küsimust veel otsustatud... Sakslased põhjendavad oma seminaride sulgemist sellega, et nad ei anna tegelikku keskkooli haridust kutsehariduse kõrval. Meie seminarid on aga teatavasti kõrgemad keskkoolist, pealegi on meie algkool vähema kursusega kui Saksamaal. *Kui aga mujalt eeskujut võtta, siis on ju seisukord sarnane, et paljudes kultuurmaades elatakse rahulikult seminari-dega.“*

„Postimehe“ 260. numbris

ilmunud artiklis „Vara veel kurta õpetajate rohkuse üle“ näidatakse arvudega, et hädaldamine õpetajate ülikül-lusest ei ole põhjendatud.

„Läinud kooliaastal... töötas algkoolis 4004 õpetajat. Neist oli kutseta

*) Vaba Maa 228. numbris ilmus aga teade, et „hr. Mikkelsaar seletab nüüd, et tema sarnast asja rääkinud ei ole. „Postimees“ ise vabandavat sarnast „jutuajamist“ eksitussega... Haridusminister pooldavat, nagu kõrvalt kuuleme, seminaride kaotamist, kuid ministeeriumi jõudude hulgas ei leidvat ta omale pooldajat.“ E. M.

õpetajaid 561... Haridusministeeriumi andmete ja arvamise järgi peaks lähematel aastatel, s. o. umbes paari aasta kestes koolipõllult lahkuma 120—130 õpetajat... Kui nüüd õpetajate kahanemist aastas arvatakse 50—60 peale ja kutseta õpetajaid oli läinud aastal algkoolides 561, õpetajate seminarid andsid läinud kevadel aga juurde 133 õpetajat ja pedagoogilised kursused 83 õpetajat — kokku 216 õpetajat. Nii ei oleks neil andmetel lähemate aastate kestes karta õpetajate üleproduktiooni... Kui 1930. aastaks 6-aastane algkool teostatakse, siis on algkoolis umbes 120.000 õpilast. See tähendaks aga, et praegusele õpetajate arvule (400) peaks veel juurde tulema 500 õpetajat, arvates 120.000 õpilase jaoks 6000 klassi ja iga klassi peale 1,6 õpetajat. Seega oleks meil kolme aasta kestes vaja juurde saada 500 õpetajat. See on umbes sama arv, mis seminarid ja kursused selle aja kestes anda suudaksid. Kui aga veel arvesse võtta kutseta õpetajate lahkumist koolipõllult, pensioni peale minejaid ja teistel põhjustel lahkujaid, siis saab selgeks, et kui seminarid ja pedagoogilised kursused veel mõne aasta edasi töötavad, kas või 1930. aastani, et siis veel õpetajate üleproduktiooni ei peaks tekkima... Väide, et õpetajate rohkust kinnitab kandidaatide rohkus valimistel, on ühekülgne, sest suur osa valimistel käijatest ei ole ilma kohata, vaid rändavad nii — on rahutu iseloomuga või on ümbrusega sassi läinud.“

Saksamaal on õpetajate ettevalmistamine hiljuti seatud uuele alusele. Sealsete kogemustega tutvumas käisid hiljuti haridusminister J. Lattik ja riigikoolivalitsuse direktor G. Olik. Oma muljetest ja tähelepanekuist on hr. J. Lattik andnud ajalehtede esindajaile informatsiooni, mis kokkuvõetult oleks järgmine:

Kavatsesin tutvuda õpetajate ettevalmistamisasutistega Elbingis, Kielis, Leipzigi ja Jenas. Kieli ei sõitnud, kuna Elbingi ja Kieli pedagoogilised akadeemiad on ühelaadilised, ja Leipzigi pedagoogilise instituudi vaatamisest tuli loobuda, kuna Leipzigi koolid olid suletud laste halvatushaiguse pärast.

Elbingi pedagoogiline akadeemia

algas oma tegevust 1926. aasta kevadel. Praegu on seal 104 kuulajat, neist 15 naissoost. (Huvitav, et nii suur ülekaal meestel, kuna meie pedagoogilistes õppeasutistes on naised rohkem kui mehi). Kuulajaiks võetakse keskkooli lõpetajaid, kellele tuleb õiendada katseid muusikas, naiskuulajail peale selle veel naiskäsitöös. Akadeemiat loetakse kõrgemaks õppeasutiseks. Kursus kestab 2 aastat. Seminaridest erineb akadeemia peaasjalikult selles, et ei õpetata kõigi õppeainete metoodikat süstemaatilisel, vaid õpetatakse tundma neid psühholoogilisi ja pedagoogilisi aluseid, millele on rajatud lapse kasvatamine ja õpetamine. Üliõpilased on kohustatud kuulama loenguid, tegema praktilisi töid teaduslike küsimuste lahendamiseks ja harjutama õpetamises akadeemia algkoolis. Laupäeval ja pühapäeval loenguid ei ole.

Preisimaal on üldse 4 pedagoogilist akadeemiat: Elbingis ja Kielis evangeeliumiusulistele, Bonnis katoliiklastele ja Frankfurdis simultaanakadeemia. Praegu on Preisimaal ligi 29.000 õpetajat kohata, mis sellest tuleb, et Saksamaa kaotas mõned provintsid, kust valgusid õpetajad Saksamaale ja et sõja tõttu on laste arv koolides märksa vähenenud. Sellepärast ollakse õpetajate ettevalmistamisasutiste avamisega ettevaatlik, kuna muidu Preisimaa vajaks 30 pedagoogilist akadeemiat.

Thüringi ülikooli kasvatusteaduslik asutis (Die Erziehungswissenschaftliche Anstalt der Thüringischen Landesuniversität) on Jeena ülikooli üks fakulteed. Kursus kestab 3 aastat. Kursuse lõpetamisel võivad üliõpilased teha algkooli õpetaja eksami. Oskused laulmises, joonistamises, võimlemises ja käsitöös omandatakse ülikoolis viibimise ajal. Asutises õpib 107 üliõpilast, neist 16 naissoost. Neist ei jätku õppejõude Thüringeni koolidele, aga mõne aasta vältel loodetakse saada osa õppejõude Preisimaalt, kus neid ülikülluses. Asutistel on oma algkool — pedagoogiline laboratoorium, kus tarvitatakse kõige uuemaid kasvatus- ja õppemeetodeid. Kool on tuntud kasvatusteadlase prof. W. Reini asutatud. Õpivad poeg- ja

tütarlapsed koos, kuid lapsed võivad õppeainetes rühmituda annete ja kalduvuste järgi. Kasvatus on võimalikult idividuaalne ja perekondlikku laadi.

Kõige otstarbekohasemaks õpetajate ettevalmistamisasutiseks meil peab haridusminister J. Lattik pedagoogilise akadeemia, mille kursus kestaks 2 aastat ja kuhu vastu võetakse keskkooli lõpetajaid. Lähemal ajal esitab haridusministeerium Riigikogule õpetajate ettevalmistamise seaduse eelnõu, milles on ette nähtud mõne seminari likvideerimine. Kui eelnõu vastu võetakse, töötab ministeerium välja pedagoogilise akadeemia põhimäärused. Sulgemisele tuleksid paar seminari, — missugused, pole veel otsustatud. Seminaride sulgemist täies ulatuses haridusministeerium ei poolda. Elu ise peab näitama, missugused õpetajate ettevalmistamisasutised on meile kõige otstarbekohasemad. Et tutvuda ka välismaa seminaride tegevusega, selleks sõidab haridusnõunik Kiiwet lähemal ajal Rootsi, kus tegutsemas ainult seminarid. Ministri arvates tuleks koondada peategevusi õpetajate ettevalmistamise alal Tallinnasse ja Tartu, kusjuures Tartu jääb arvatavasti seminar edasi töötama, kuna Tallinna asutataks pedagoogiline akadeemia.

„Kaja“ 231. numbris

ilmunud artiklis „Algkooli seadus parandamisel“ juhib K. D. A. tähelepanu uues algkoolide seaduse eelnõus esinevatele puudustele.

1. § 29. tahab kategooriliselt keelda liiga väikeste klasside asutamist: „... Kui õpilaste arv aga klassis langeb alla 20, siis tuleb klass teistega ühendada. Vastasel korral riigi summadest selle klassi õpetajatele palka ei makseta... on õpetajal käes õpetada enam kui üks klass, siis on kõige kõrgem lubatud õpilaste arv niisuguses ühendatud klassis: kahe klassi ühendusel 40, kolme klassi ühendusel 36, nelja klassi ühendusel 30. Õpilaste arvu alammääraks klassis riigi poolt õpetajate palga maksmisel on neil juhustel vastavalt 20, 18 ja 15.“

K. D. A. arvab, et selle seaduse järgi käivad hävinemise alla kõik neljaklassilised koolid, kus õpilaste arv kõigub 40 ümber, sest riik ei maksa klassiõpetajale palka ja eelnõu ei pane seda ko-

hust peale ka vallale või maakonnale. Kui neljaklassilises koolis on, näit., 33 õpilast, kusjuures I klassis 9, II — 9, III—8 ja IV—7 õpilast, siis ei saa seda kooli korraldada ühekomplektilise koolina (ühe õpetajaga), sest nelja klassi ühendamine üheks komplektiks on selle paragrahvi põhjal võimalik ainult siis, kui õpilaste arv ei tõuse üle 30. Järelikult tuleb moodustada vähemalt 2 klassikomplekti. Kuid 33 õpilasest ei jätku kummagile klassile vähemalt 20 õpilast, milline arv on sama paragrahvi põhjal tarvilik selleks, et riik maksaks õpetajate palgad.

Ka suurtes koolides võib juhtuda, et mõnes klassis ei ole seaduses ettenähtud õpilaste arvu, aga teiste klassidega sarnast klassi ühendada ei saa, kuna õpilaste arv siis tõuseks jälle üle maksimumi.

Eelnõu järgi on väiksematel saartel ja soodega või metsadega eraldatud maanurkades kogukond kohustatud kooli avama alles siis, kui kogub vähemalt 15 kohustuslist last. Sõja tõttu on aga õpilaste arv märksa vähenenud. Leidub sarnastes kohtades koole, kus nelja klassi peale kogub kõigest 12—14 last. Kerge oleks neid nüüd uue seaduse alusel sulgeda ja koolimaja ja -maa ära müüa. Aga kust neid võtta, kui õpilaste arv jälle 3—4 aasta pärast kasvab? „Koole ei saa avada ja sulgeda selle järel, kuidas sügisel koolikohustuslisi lapsi leidub: on neid 16, siis avakool, jääb 14, siis sule“.

2. „Uue algkoolide seaduseelnõu § 23. järgi seavad maa- ja linnavalitsused kokku koolivõrgu, mis haridusministeeriumile läheb kinnitamiseks. § 35. annab aga üksikutele koolikohustuslastele lastele õiguse, kinnipidamata koolivõrgust, käia ligemas võõra valla, alevi või linna koolis, kui see märksa ligemal asub kui oma valla kool... Lapsele õigust anda ametlikust koolivõrgust mitte kinni pidada — see on hädaohtlik tee... Maal võib mõnikord ka 8 versta olla lühem kui 3 versta: tuleb võtta arvesse teede seisukorda ja looduslikud takistused. Koolivõrgu kokkuseadmisel võetagu arvesse, et iga elamu sinna kooliringkonda peab pandama, kus lastel kõige kergem ja soodsam koolis käia.“

3. „Omavalitsuse uued seadused tahavad küüdikohustust ära kaotada, eelnõu § 34. paneb aga maksma küüdikohustuse nende laste kooli viimiseks, kes koolist üle 4 klm. kaugusel.“

4. „Koolijuhatajatel on õigus teha teistele kooliõpetajatele märkusi. Koolides, kus halva juhataja pärast õpetajate keskel alalised riid valitsemas, satutakse vihma käest räästa alla. Koolivalitsused ei suuda tüliküsimusi ülekohtuselt tehtud märkuste pärast ära lahendada.“

5. „Koolijuhataja võib oma võimuga õpetaja 3. päevaks koolitööst vabastada. Ei ole öeldud, kui suureks võib „vabade päevade“ arv aastast tõusta. Kujutage aga, et kogu vabariigis on sadandeid koole, kus mees juhatajaks ja naine õpetajaks, kas ei ole kiusatus suur et naise „vabade päevade“ arv aastast mõnekümneni tõuseb! Koolivalitsus nurisegu, lastevanemad kaevaku, „juriidiliselt ei ole siin midagi teha“. Koolijuhataja valvaku ainult selle järel, et tema naine korraga rohkem koolist ei puudu kui kolm päeva.“

Kokkuvõttena arvab K. D. A., et „*Nii kurb kui see ka ei ole — jääb tõsisasjaks, et parandatud eelnõu halvem on kui praegune seadus.*“

K. D. A. heidab ka haridusministeeriumile ette, et on mööda mindud koolivalitsusest, kuna temaga on vaid tutvustatud koolinõunikke ja viimasel kongressil ka õpetajaid. Arvab, et eelnõu kohta peaks seisukoha võtma riigihariduskogu, kus ka omavalitsuste esitajatel võimalik oleks oma paranduste ja seisukohtadega esineda. Seaduse järgi peabki minister nii tähtsas küsimuses enne valitsusele esitamist riigihariduskogu arvamise ära kuulama.“

Õpetuseandmise riikliku ülevalve ja instrueerimise seaduse eelnõu

esitas haridusministeerium käesoleva aasta kevadel Riigikogule. Nüüd on Riigikogu hariduskomisjon eelnõu arutanud, leidnud ta olevat väga puuduliku ja otsustanud tagasi saata haridusministeeriumile ümbertöötamiseks. Seaduse eelnõu põhiküsimused on valgustamist leidnud ka ajakirjanduses.

„Kaja“ 244. ja 245. numbris

käsitleb küsimust M. L. artiklis „*Kes peab valvama koolide üle?*“ M. L. leiab, et järelevalve koolide üle peab olema riigi käes järgmisil põhjusil:

Hariduse korraldamine on sedavõrt tähtis küsimus, et kusagil riik ei taha seda enda käest ära anda. Kõik üldised määrused annab haridusministeerium, paneb maksma õppekavad, määrab kasvatus suuna jne. See õigus kaotab aga oma tähenduse, kui riik ei saa järele valvama, kas neid määrusi ka täidetakse. Üle riigi peab valitsema ühtlane hariduspoliitika. Seda ei teostata aga mitte üksi seaduste ja määruste andmisega Riigikogu ja keskvalitsuse poolt, vaid ka järelevalve kaudu. Kui antakse järelevalve omavalitsuste kätte, siis võib meil sigida niipalju hariduspoliitilisi sihte, kuipalju on omavalitsusi.

Haridusministeerium nõuab, et koolinõunikud kogu oma tööjõu pühendaksid koolide järelevalvele ja instrueerimisele. Kui aga koolinõunik on ühtlasi ka omavalitsuse ametnik — nagu praegu — siis võib omavalitsus temale määrata kohused, millel ei ole palju ühist koolide järelevalvega.

Omavalitsuse üksusi on rohkem kui võimalik ametisse panna koolinõunikke. On luksus, kui Pärnule ja Narvale määratakse koolinõunikud, nagu see sündinud. Vähemad linnad peaksid tingimata maakonnaga kokku leppima koolinõuniku asjus. Aga kui ei jõuta kokkuleppele, siis ollakse väljapääsmatus seisukorras. Haridusministeerium ei saa sundida, et maakond ja linn kokku lepiksid. Haridusministeerium võib koolinõunikude ringkondi oma äranägemise järgi korraldada ainult siis, kui koolinõunikud on tema määrata. Ei saa ju üht omavalitsust sundida, et see valiks teise omavalitsuse ametniku.

Koolinõunikul kui riigiametnikul on keelatud igasugune kõrvaline töö haridusministeeriumi loata. Siiani pidasid aga mitmed koolinõunikud teenimise mõttes kõrvalameteid. Kutsetöö võidakse sellega, kui kõrvalametid kaotatakse. Selle tõttu on võimalik läbi saada ka vähema arvu koolinõunikudega.

M. L. ei ole nõus hr. N. Kannu arvamiselega, et 3—5. aasta vältel vabastataks need koolinõunikud, kellel puudub ülikooli haridus. Tähtsam kui ülikooli diplom on tegeliku koolitöö tundmine. Ja meie koolinõunikud on vanad tegelikud koolimehed, kes algkooli asja väga hästi tunnevad. Kuid koolinõunikud peaksid jääma ainult algkoolide ja haridusministeeriumi peainspektorid keskkoolide inspekterijaiks.

Suur puudus on eelnõul, et ta jätab lähemalt lahendamata, milline vahekord on koolinõunikudel omavalitsuse asutistega.

Koolinõunikude palk on eelnõus liiga kõrge määratud, ühe astme võrra kõrgem kui keskkooli direktori palga ülemmäär, kuna koolinõunikude palk ei tohiks suurem olla kui keskkooli direktoril.

„Rahva Sõna” 196. numbris

ilmunud artiklis „*Haridusministri J. Lattiku ebaõnnestunud eksperimendid koolikorralduse reformeerimisel*“ käsitletakse ka koolinõunikude seaduse küsimust.

Seaduse eelnõu peapuudus seisab selles, et ta ei ole kokkukõlastatud meie koolivalitsuse korraldusega. Luuakse koolivalitsuse kõrvale temast rippumatu paralleelne instituut, mis teostab analoogilisi ülesandeid. Koolivalitsuse juhatajale kuulub koolide ja haridusasutiste tegevuse kokkukõlastamine, ülevaade ja revideerimine. Samad õigused on ka koolinõunikudel. Koolinõunikudel on eelnõu järgi õigus koolijuhatajaid, õpetajaid ja kasvatajaid tungiva vajaduse puhul ajutiselt ametikohuste täitmisest kõrvaldada. Samad õigused on ka haridusosakonna juhatajal haridusnõukogu heakskiitmisel. Koolivalitsuse juhatajale kuulub õpetajate registreerimine, koolinõunikul on siin veel suurem õigus — veto õigus. Kummaline on seejuures asjaolu, et koolinõunikud keskvalitsuse ametnikkudena delegeeritakse koolivalitsuse juure ja neil on seaduse põhjal õigus kasutada maa-valitsuse kantselei tehnilisi jõude, abinõusid ja ametiruume. „Raske on ette kujutada kahe iseseisva asutise vahekorda, mis seadusega kindlaks määrata, kes aga siiski peavad koos töö-

tama... On ju mõeldav hariduse tegevuse tsentraliseerimine, kuid siis tuleks kõige pealt vastavalt ümber korraldada koolivalitsuse seadus.“

„Vaba Maa” 218. numbris

ilmunud artiklis „*Hariduseandmine ühte keskk kohta*“ kurdetakse selle üle, et *haridusministeerium ignoreerib Valitsuse määrust*. Põllutööministri esitised valitsusele selgub, et ta ei ole sugugi rahul haridusministeeriumi tegevusega. „Valitsus olla kinnitanud 23. mail 1924. aastal põllutööministri poolt esitatud põllutöökoolide võrgu kava, milles ette nähtud 80 kooli. Põllutööministeerium on asunud selle võrgu teostamisele. Samal ajal aga segavat end „kutsumata külalisena“ põllumajanduse õpetuse alasse haridusministeerium. Korraldab põllutööministeerium Jäneda põllutöökooli, asutab haridusministeerium selle külje alla Amblasse põllumajanduse gümnaasiumi. Teistes kohtades tulevat haridusministeeriumi käsul, nagu maa alt välja igasugused kultuurtehnik, aiamajanduse jne. gümnaasiumid— selle juures igasuguse süsteemita: ühte kohta asutatavat neid palju, teisale ühtegi.

Hullem lugu olla veel täienduskoolidega. Valitsuse määrus täienduskoolide kohta, mis 1922. aastal avaldatud..., öeldakse, et täienduskoolide kursuse kestvuse-, tunni- ja õppekavad, õppesihid jne. määrab kindlaks haridusministeerium *kokkuleppel teiste asjaosaliste ministeeriumidega*. Haridusministeerium ignoreerivat aga seda määrust täielikult. Põllumajanduslistesse täienduskoolidesse puutuvate küsimuste arutamisel ja otsustamisel ei olla määruses nõutavast kokkuleppest põllutööministeeriumiga juttugi. Põllutööministeerium olla ise pööranud haridusministeeriumi poole, et see kutsuks ka tema esitajaid täienduskoolide asjus peetavatele nõupidamistele — õppekavade väljatöötamisele jne. Kõigil sellel ei olla aga mingit tagajärge olnud... Kõige selle põhjal on põllutööminister Vab. Valitsuse poole pööranud, et viimane ära seletaks haridusministeeriumile tema kohuseid põllumajanduslise õpetuse teostamisel... Minister (haridusminister J. Lattik) seletas, et haridusminis-

teerium on juba varemalt kord umbes samasuguse asja puhul seletanud, et haridusministeeriumi seisukohalt ainusloomulik oleks, kui haridusalade — ükskõik millisliigiliste — juhtimist teostataks *ühest ainsast keskkohast*."

„Kaja“ 230. numbris

ilmunud kirjatükis „Algkoolide põllutööõpetajate ettevalmistamine“ juhitakse tähelepanu, et haridusministeerium ei talitavat õieti, kui ta ei luba osa võtta Tartu ülikooli põllumajandusteaduskonna juures korraldatavaist kursust isikuil, kes lõpetanud põllutöökeskkooli. Kursusele võetakse vastu tegelikud õpetajad, keda vastav koolivalitsus soovitab ja kellel tõendus kestva põllumajandusliku tegevuse kohta, põllu- ning aiamajanduse ja kultuurtehnika gümnaasiumide lõpetajad, peale selle ka teiste gümnaasiumide lõpetajad, kellel tõendus praktilise tegevuse kohta põllumajanduse alal ja eeldused sellele vastavate ainete õppimiseks. Kursuste lõpetajast tuleksid täienduskoolide põllumajandusliste ainete õppejõud.

Õpetajaskonna organiseerimise küsimus

on olnud viimasel ajal tähtsaks arutusaineks Õpetajate Liidu asemikkudekogu koosolekuil. On kaalutud küsimust, kas ei tuleks lihtsustada õpetajaskonna organiseerimiskorraldust — kaotada maakondade liidud. Pikemal kaalutlusil on see mõte kõrvale heidetud. Siiski on Liidu põhikiri selles mõttes muudetud, et asemikkudekogul on võimalus kergemal tingimusil kui enne võtta keskliidu liikmeiks õpetajate ühinguid, ilma et neil tarvitseks kuuluda mingisugusesse maakonna liitu.

„Postimehe“ 293. numbris

ilmunud artiklis „Õpetajaskond organiseerumas“ pooldab J. Lang seisukohta, et õpetajaskonna organisatsiooniline kava peaks muutuma veel palju keerulisemaks. Kokkuvõetult on tema mõttekäik järgmine:

Meie kooli edaspidise arenemise sihiks on *töösse süvenemine ja edukuse tõstmine* igal astmel ja alal. See süvendustöö nõuab suurt *asjatundmist* vasta-

val alal. Sellepärast ei ole võimalik kõigil kõigis küsimusis kaasa rääkida. Ei ole sünnis, et, näit., kesk- ja kutsekooli küsimusis kaasa hääletavad algkooli õpetajad ja überpöördukt. Sellepärast on õpetajaskonna organiseerumisel *tarvilik erinemine koolitüüpide ja ainete järgi*.

Ka *jõukokkuhoidmise* seisukohalt on tarvilik, et igauks tegutseks *küsimustega, mis tema tööga lähedalt seotud*.

Edasi on tähtis, et tööle kaasa tõmataks *võimalikult kõik õpetajad*. Kergem on aga inimesi kokku saada neile võimalikult lähedalseivate küsimuste arutamiseks.

Sellepärast on tarvilikud *algkooli õpetajate ühingud eraldi kesk- ja kutsekooli õpetajate ühingutest*.

Et algkoolis õpetajad enamalt jaolt õpetavad kõiki aineid, siis *ei ole esialgu erilist tarvidust algkooliõpetajate koondukumiseks ainealade järgi*. Keskkoolis on see *paratamatu tarvilik*. Ta ongi juba teatud määral olemas: Võimlemisõpetajate Selts, MÖK, FÖK, LÖK ja EKÖT. Aineõpetajate komisjonid aga ei suuda palju ära teha, kui neil puudub kontakt neid kandva õpetajaskonnaga. Sellepärast *tuleksid lüua ülemaalised aineõpetajate ühingud*.

Peale ülemaaliste ainealaliste ühingute tuleksid *ellu kutsuda ka keskkooliõpetajate ühingud koha järele*, — et võimaldada tugevamate sidemete loomist üksikute vahel ja suuremat koostöötamist. Maal ja alevites asuvate keskkoolide õpetajad peaksid seejuures liituma lähema suurema linna ühinguga.

Kõik kesk- ja kutsekoolide õpetajate ühingud peaksid liituma *kesk- ja kutsekooli õpetajate liiduks, kõik algkooli õpetajad algkooli õpetajate liiduks*. Liidud oleksid valvel kogu kesk- ja kutsekooli või kogu algkooli huvide eest. Et alg-, kesk- ja kutsekoolil on ühiseid huvisid, siis alg-, kesk- ja kutsekooli õpetajad astuvad kontakti ning moodustavad ühise keskkorralduse — *Eesti Õpetajate Liidu*.

Täitsa uute korraldustena tuleksid ellu kutsuda *algkoolide juhatajate ja keskkoolide juhatajate ühingud*. Nad arutaksid küsimusi, mis puudutavad algkooli või keskkooli tema tervikus, näit., keskkooli juhatajate ühing —

koolitüübid, vältus, võrk, õppe- ja tunnikavad jne.

Tänuväärt ülesandeks keskkoolide juhatajate ühingule oleksid *kasvatusküsimused*. Vastastikune informatsioon ja toetus, tarbekorral ühise frondi loomine jne. aitaks suurel määral kaasa kasvatustöö süvendamisele. *Ühingu juhatus oleks alaliselt valvel keskkoolide huvide kaitseks, ajaks jooksvaid asju ja koguks materjali, kuna üldkoosolekul tulevad kõik tähtsamad keskkooliellu puutuvad küsimused põhjalikule arutusele*. Harilikul ajal jätkuks aastas ühest üldkoosolekust õppeaasta lõpul. *Üldkoosolekud peaksid olema iga kord ise linnas, et oleks võimalik põhjalikult tutvuda üksikute koolide tööga.*

Tartus on juba 5 aastat tegutsenud n. n. „keskkoolide juhatajate kogu“ ja vähe lühemat aega „algkoolide juhatajate kogu“. Sama tarvilikud kui kohalikud juhatajate kogud on ka vastavad ülemaalsed korraldused.

Autori arvates võidaks neile ettepanekuile vastu vaielda seletades, et sellega kaob ühine front õpetajaskonnas ja võivad tekkida vastolud, eriti kesk- ja algkooli õpetajate vahel. Autori arvates on need kartused asjatud, sest „keskkooli õpetaja on huvitatud eeskätt keskkooli, algkooli õpet. algkooli edust. Ühel ei tarvitse tunda kadedust teise edu kohta. Igal oma tööala. Ka ei ole millegagi põhjendatud, et kesk- kui ka algkooli õpetajad võivad kaitseda oma huviseid edukalt ainult mõlemaile ühise organisatsiooni kaudu. Kui see mõttekääk oleks õige, siis peaksime nõudma, et ka ülikooli õppejõud peaksid liituma alg- ja keskkooli õpetajatega, sest üleminek algkoolist keskkooli on sama suur kui keskkoolist ülikooli.“

On võimatu ajakirjanduse ülevaate ääremärkustes selgitada küsimusi, mis kerkivad esile ülaltoodud mõtteavaldusist. Loodan seda teha lähemal ajal iseseisvas artiklis.

Välismaalt

Hiina koolioludest.

Viimaste aastate poliitilised segadused Hiinas on jätnud sealsed haridusellu puutuvad küsimused hoopis tagaplaanile. Kuid vaatamata sellele, hädakisa rahva haridusliku tasapinna tõstmise järgi muutub iga päevaga teravamaks.

1917. aastaga märgitakse „Hiina renessaans“, mis algas revolutsiooniga kirjanduses. Vabaneti üldiselt vanust traditsioonest ja läheneti tegelikule elule, laiematele rahvakihtidele. Tulemuseks ei olnud mitte ainult rikas kirjanduse tootmine, vaid ka põhjalik lugemis- ja kirjutamismeetodite reformatsioon.

1922. aastal võeti vastu Provintsi-aal Kasvatuse Liidu kongressil kooli organiseerimise kava: viienda eluaastani laste-aed, 6—9. aastani alam algkool, 10—11. kõrgem algkool, 12—17. aastani kesk- ja kutsekool, samuti ka kasvatustegelaste ettevalmistamine, 18—23. kolledž, ülikool või kõrgemad tehnilised õppeasutised.

Sellest ajast peale, s. o. 1922. aastast, on tegevuses arvurikkad nõukogud õppekavade ja Ameerika mustri järgi rajatud ühtluskoolide õppemeetodite kujundamiseks. Tänapäev need ülesanded on enam-vähem kõik teoreetiliselt sooritatud. Ka praktilises läbi viimises on näidatud teguvõimet, nii et üksikud provintsid töötavad teadlikult oma kindla haridusprogrammi järgi, mis on sagedasti väga erinevad üksteisest ja suurel määral rippumatud keskvalitsusest, — haridusministeeriumist Pekingis.

Selle asjaolu tõttu üksikud haridusellu puutuvad andmed on üllatavalt mitmekesised üksikutes provintsid. Nõnda 1923. aastal oli Hiinas neljaklassilise algkooli haridusega lapsi:

Schansis 72%, Schantungis 25,5%, Pekingi ümbruskonnas 22,1%, Kiangsus 11,9%, Honanis 8,9%, Sinkiangis ainult 2,1%.

Mõned provintsid on pannud maksimaalset trahvinormid vanemaile ja tööandjatele, kes takistavad sundusliku hari-

dusmäärade teostamist. Teised on pööranud peamise tähelepanu õpetajate kutsehariduse tõstmisele, ja see tee on osutunud õigemaks. 4-aastase suundmäärade puhul tuleks Hiinas umbes 40 miljonit kooliealist last, kelle kasvatamiseks on vaja vähemalt 1 miljon õpetajat. Tegelikult on olemas sellest normist ainult 1/4. Seminarid lasevad välja igal aastal umbes 10.000 noort õpetajat, nii et kutseharidusega õpetajate puudus on Hiinas kohutav, ja kestab kindlasti aastakümneid.

Pealegi halvad ametilepingud ja kehvad palgaolud ei tee seda kutset kuigi külgetõmbavaks.

Koolitöö kestvus on määratud kindlaks järgmiselt

18 tundi nädalas kahel esimesel õppeaastal.
 21 " " " järgmisel " "
 24 " " " ülemal õppeastmel.

Üksikud õppeained on järgmises vahekorras:

	alamais rahvak.	kõrgema rahvak.
Emakeel ja kirjutamine	30%	30%
Arvuteadus	10%	10%
Tervishoid	20%	4%
Kodanikuõpetus		4%
Ajalugu		6%
Maateadus	12%	6%
Loodusteadus		8%
Aiatöö		4%
Tööõpetus	7%	7%
Joonistamine	5%	5%
Muusika	6%	6%
Kehaline kasvatus	10%	10%

Nagu öeldud, ameeriklased on avaldanud suurt mõju Hiina hariduselu kujundamisele nii hea nõuga kui ka tegeliku abiga, mille tõttu Hiina kultuuris ja hariduses on nähtav progress, kuigi rikas dollarimaa ei tee seda puhtast armastusest rumala Hiina vastu, vaid kindla poliitilise tagamõttega.

—o—

Sotsialistlik Õpetajate Internatsionaal.

Rahvusvaheline Ametiühingute Liit Amsterdams gruppeerib juba aastakümneid oma erikutsetesse kuuluvaid liikmeid nii, et ta seab nende etteotsa kutsesekretariaadi. Nii on organiseeritud kiutöölised, metallitöölised jne. Nüüd

on asutatud ka õpetajate rahvusvaheline kutsesekretariaat, mida õigusega võib nimetada õpetajate internatsionaaliks. Möödunud aasta novembris peeti alles internatsionaali asutav koosolek Brüsselis, kus olid esindatud: Hollandi Bond van Onderwijzers, Saksa Algekooliõpetajate Ametiühing, Austria Vaba Õpetajate Ametiühing, Prantsuse Syndicat National des Instituteurs ja Fédération de l'Enseignement, Luxemburgi Haridustöölise Ametiühing. Belgia grupp (Centrale du personnel enseignant Socialiste) oli saatnud esindajad informatsiooni otstarbel. Võeti vastu põhikiri, millest teeme mõned väljavõtted.

Koosseis: Liikmeiks on vabad õpetajate ametiühingud, kes oma ülemaalse liidu kaudu kuuluvad Amsterdami Ametiühingute Liitu. Erimaade liitudele jääb autonoomia.

Eesmärk: Rahvusvaheline Kutsesekretariaat tahab toetada ja kindlustada endasse kuuluvaid liite, parandada õpetajate ainelist, õiguslikku ja sotsiaalset olukorda, kooli arengut kõigiti toetada ja tõsta töölisklassi kultuurilist tasapinda.

Miinimumprogramm: Kasvatustöö edukuseks on möödapääsmatu pedagoogiline vabadus ja rippumatus. Õpetajate ettevalmistus peab vastama kõige kaugemale ulatavatele nõudmistele. Igal maal kool tuleb nii korraldada, et sinna võetakse vastu eranditult kõik lapsed ja antakse kõrgema astmeni nende annetele ja kalduvustele vastav haridus; kehvenaile lastevanemaile tuleb anda toetust lastele õppimise võimaldamiseks. Lastekoolikohustus peab olema vähemasti kaheksa-aastane. Riik peab organiseerima haridustöö rippumatult igasugusest kiriku mõjust. Õpetus peab olema internatsionalismisõbralik ja võitlema militarismi ja šovinismi vastu.

Tegevus: Õpetajate Kutsesekretariaat hoolitseb tiheda koostöö eest Rahvusvahelise Ametiühingute Liiduga, informeerib liite haridustöö olukorrast ja õpetajate elu- ja töötingimustest, kirjutab mitmesuguseid väljaandeid, toetab vanu ja asutab uusi organisatsioone, mõjub kaasa nende koostöökse vabade ametiühingutega, loob kestvaid sidemeid erimaade õpetajate vahel. . . Nende eesmärkide teostamiseks võib kutsesekre-

tariaat töötada koos ka teiste õpetajate rahvusvaheliste liitudega, kui need pole Rahvusvahelisele Ametiühingute Liidule vastassihhilised.

Viimane määrus on eriti tähtis. Kuigi Amsterdamis Opetajate Internatsionaalis töötavad kindla tendentsiga grupid, antakse siiski mõista, et ta pole vaenulik teiste internatsionaalide vastu, vaid soovib töötada nendega koos ühiste sihtide saavutamiseks.

Üldnõukokku saadab iga liikmeks olev liit ühe esindaja. Uue internatsionaali juhatusse kuuluvad: Thyssen (Hol-

landi), Posthumus (Hollandi), Lebaillif (Prantsusmaa).

„Revue de l'Enseignement Primaire“

—o—

„Valistuse“ tegevusest.

Möödunud aastal toime „Kasvatuses“ pikema kirjelduse soome õpetajate kirjastusühing „Valistuse“ tekkimisest, arengust ja praegusest tegevusest. See õpetajate ühine ettevõte on töötanud õige tagajärjerkalt. Muuseas „Valistus“ on ju paarikümne aasta kestes jaganud koolidele hinnata õpilasraamatukogusid. Tänavugi on jagatud 100 (sada) raamatukogu, igaühe väärtus umbes 400 smk.

Eesti Õpetajate VIII üldkongress 19., 20. ja 21. aug. 1927. a.

(Järg)

Algkooli õpetajate sektsiooni koosolekud 20. ja 21. augustil.

Sektsiooni juhatajaks valitakse J. Uustalu, sekretärideks J. Sihver ja J. Alver, aruandjaks A. Kärk.

Arutusele tuleb E. Martinsoni referaat „Uus avalikkude algkoolide seadus“. Arutamise aluseks võttes referendi seisukohad, võetakse algkooli seaduse kohta vastu järgmised resolutsioonid:

1. Seaduse § 15. tähendatud trahvimäärad on liiga väikesed. „1—20 margani“ asemel tuleks võtta „10—200 margani“.

2. Samuti on liiga väikesed § 19. tähendatud trahvimäärad. „100—1000 margani“ asemel tuleks võtta „1000—10.000 margani“. Selle paragrahvi lausele, „Selle määruse täitmise järele valvab kohalik valla- või koolivalitsus“ juure lisada sõnad „ja tööinspektorid.“

3. § 21. järele tuleks lisada lause: „Omavalitsustel on õigus koolikohustuse teostamiseks anda sundmäärusi“.

4. § 35. tuleks tähendada kindel arv õpilasi — umbes 5 ühest vallast —, kes võiksid õppida võõra valla, alevi või linna algkoolis, ilma et vallal tarvitseks selle eest kanda võtta vastav osa majandusliikudest kuludest. (See reso-

lutsioon sai ainult mõne hääle rohkem poolt kui vastu).

5. § 38. tähendatud maa-ala norm on ebamäärane. Maakoolidel peaks olema maad praegu maksvas seaduses ettenähtud määral ja linnakoolides 0,5 ha.

6. § 39. tähendatud õpetajate normimaa jäägu endiseks: 1½—2½ tiinu põllu- ja tarvilik osa karja- ja heinamaad, mis võimaldaks vähemalt lehma ja hobuse pidamise.

Selle paragrahvi kohta võetakse veel vastu hr. K. Lengi ettepanekul põhimõtlik seisukoht, et uues seaduses ei tuleks vahet teha juhataja ja õpetaja vahel normimaa suhtes.

7. Ei ole õige, et § 68. järgi õpetaja, kes sügisel ametis tegeliku õppetöö algusest, peab jääma ühe (maal kahe) kuu palgata juhtumisel, kui koht ei olnud vaba 1. augustist. § 68. lõpust tuleksid kustutada sõnad: „Kui koht sel ajal juba vaba oli“.

8. § 77. juure lisada sõnad: „Õpetajate ümberpaigutamine tohib aset leida ainult äärmise tarviduse korral haridusministeeriumi ja vastava omavalitsuse nõusolekul.“

Samas paragrahvis sõnade järele: „kas omal algatusel“ juure lisada sõnad: „kusjuures lahtiregistreerimise küsimus peab enne arutusele tulema kohalikus koolivalitsuses“.

9. § 54. tuleb vastu võtta järgmisel kujul: Puudustkannatavaile õpilasile tarvisminevad õppevahendid ja elu- nõuded: toit, riided, jalanõud, korter, muretsetakse neile kooliüalpidajate poolt tasuta, milleks riigi ja omavalitsuse eelarvetes summad ette nähakse vahekorras 2 : 1 vähemalt eelmise aasta tegelikkude tarvete järgi.

10. Seaduse eelnõu tuleb täiendada praegu maksva määrusega, et koolil on tarvilik arv kooliteenijaid.

11. Õpetajate valimine tuleb anda maakonna ja linna haridusnõukogude kätte, mida valimisteks täiendada 3 liikmega: valla või linna volikogu esindajaga, hoolekogu esindajaga ja koolijuhatajaga. Viimasel on valimistel haridusnõukogus hääleõigus.

12. Ulakate õpilaste suhtes kongress konstateerib:

1) et algkoolis on tunduv protsent õpilasi, kes ei paindu hariliku koolikorra alla, või kellesse ei mõju hariliku pedagoogilised karistusviisid;

2) et need õpilased demoraliseerivalt mõjuvad oma kaasõpilastesse ja halvavad õppe- ja kasvatustööd koolis;

3) et koolikohustuse laiendamisega V ja VI õppeaasta peale suureneb koolides halva kommetega laste demoraliseeriv mõju korralikkusesse õpilastesse;

4) et algkooli tervendamiseks korralikkude õpilaste huvides on tungivalt tarvilik, et kooli pedagoogika-nõukogul ühes hoolekoguga peab olema õigus koolist kõrvaldada halbade elukommetega lapsed; pedagoogika-nõukogu ja hoolekogu ühisest koosolekust, kus arutatakse õpilase väljaheitmist, peab võtma osa kooliarst ja koolinõunik;

5) et halbade elukommetega lastele peab korraldatama eraldi koolid või klassid;

6) et vastavalt nendele nõuetele tuleks täiendada algkoolide seaduse eelnõu.

Peale eeltoodud resolutsioonide arutas sektsioon veel järgmisi:

1. E. Martinsoni ettepanek: § 23. järgi järgnevad sunduslikud täiendusklassid ka algkooli mittelõppklassidele. Selle asemel et luua sellaseid täiendusklassse, võiks lõpule viia 6-klassilise algkooli ülesehitamise.

See ettepanek otsustatakse edasi anda arutamiseks täienduskooli sektsioonile.

2. Administratiivpiiridest olenemata on õpilastel õigus valida oma elukohale lähemat kooli õppimiseks. Tasu maksmise kohta annab maavolikogu või linnavolikogu vastavad määrused.

See ettepanek lükatakse tagasi.

3. Tagasi lükatakse ettepanek: linna algkoolidel peab olema maad kooliõue, õpilaste võimlemise ja mänguplatside jaoks vähemalt $\frac{1}{3}$ ha, maakoolidel vähemalt 1 ha.

4. Tagasi lükatakse ettepanek: algkoolile antav maa-ala suurus peab vastama vähemalt 1 lehma pidamise võimalusele, s. o. 1—2 ha iga õpetaja kohta.

5. Tagasi lükatakse ettepanek: § 77. lõpust välja jätta lause: „Pedagoogilistel põhjustel võib koolivalitsus koolide üalpidajate asutiste nõusolekul õppejõude ühest koolist teise ümber paigutada“.

6. Tagasi lükatakse ettepanek: linnades pannakse kehvemate õpilaste riide ja jalanõudega varustamine linnavalitsuse hoolekande osakonna peale, kuna õpilaste varustamine raamatute ja õpetarvetega jääb hoolekogu ülesandeks.

7. Ühe hääle rohkem vastu kui poolt saab ettepanek: laste vanemate vastutusele võtmiseks nende laste vabandamata põhjustel puudumiste eest linnades kutsutakse ellu erilised koolikohtud, kellele hoolekogu esimees annab teada andmed nende õpilaste kohta, kelle puudumise põhjused hoolekogu on tunnistanud vabandamatuiks.

Keskoolide õpetajate sektsiooni koosolek

Koosoleku juhatajaks valiti J. Välbe, sekretäriks G. Matto, aruandjaks G. Matto. Koosolekust võttis osa 23 kesk-kooli õpetajat.

Arutusele tuli F. V. Mikkelsaare referaat „Üldhariduslik ja kutseline kesk-kool; nende sihid, ülesanded ja erine-

vus". Võeti vastu resolutsioon. (Vt. allpool: „Kongressil vastuvõetud resolutsioonid“ III osa p. 1.).

Teiste ettepanekute ja kongressile esitatud resolutsioonide kohta võeti ka elavalt sõna. Mõtteavaldused liideti lõppeks ühiseks resolutsiooniks ja soovivalduseks (vt. sealsamas p.p. 2. ja 4.).

Tulid kõne alla veel eesti keele õpetajate tundide arvu ja keskkoolide juhatajate osavõtmise küsimus keskkooliõpetajate valimisel (K. Vilhelmsoni ettepanek). Kuna need küsimused kutsehuvilised, siis otsustati nad anda vastavasse komisjoni.

—o—

Kutsehuvide ja palgaseadusesektiooni koosolek 21. aug. 1927. a. kell 9 hommikul.

Koosolekust võttis osa 39 kongressi saadikut.

Sektiooni koosoleku juhatajaks valitakse J. Piiskar, sekretäriks K. Kiisand.

Otsustamisele tulid järgmised küsimused:

1. Kiidetakse heaks N. Kannu poolt aktule esitatud ettepanek õpetajate-maja ehitamise kohta ja otsustatakse ettepanek kongressile esitada sanktsioneerimiseks (vaata „Kongressil vastuvõetud resolutsioonid“ VIII osa).

2. Õpetajate palgaküsimuses otsustatakse esitada kongressile järgmised resolutsioonid (vt. sealsamas, IV osa, p.p. 1—3).

3. Õpetajate kutseõiguslike päevaküsimuste kohta otsustatakse esitada järgmised resolutsioonid (vt. sealsamas V osa, p. p. 1—6).

4. Edasi otsustatakse esitada resolutsioon kutse-eetika küsimuste kohta (vt. sealsamas, VI osa).

5. Otsustatakse esitada kongressile põhimõttelik ettepanek õpetajate rahvusvahelise liitumise kohta (vt. sealsamas, VII osa).

6. Keskkooliõpetajate sektiooni poolt esitatud resolutsioon keskkooliõpetajate valimise kohta kiidetakse heaks kongressile esitamiseks (vt. sealsamas, III osa, p. 3).

7. Otsustati anda materjalidena E. O. L. juhatusel järgmised küsimused:

a) N. Kannu ettepanekud õpetajate palgaseaduse kohta.

b) Vellemaa ettepanek astuda Üleilmlikku Hariduslike Organisationsioonide Liitu.

d) Toominga ettepanek õpetajate palgaseaduse kohta.

e) J. Muinaste ettepanek korteritasu kohta.

f) Rakke Õpetajate Ühingu ettepanek õpetajate korterite kohta.

g) N. Tanni ettepanek Grüntali referaadi puhul õpetajate nädalatundide arvu kohta.

h) Soodeni ettepanek korteritasu kohta.

i) Grüntali ettepanek keskkooli õpetajate valimise korra kohta.

k) O. Pärlit ettepanek klassijuhataja tundide arvu määra kohta.

8. Sektiooni tööde aruandjaks valitakse J. Rummo.

—o—

Täienduskoolide sektiooni koosolek 21. augustil 1927. a.

kell 11 e. l. — k. 13-ni p. l.

Osavõtjaid nimestiku järgi 56, tegelikult rohkem.

Sektiooni koosoleku juhatajaks valitakse A. Koov, sekretäriks E. Viiburg.

Koosoleku juhataja kannab ette referentide poolt üldkoosolekule esitatud teesid täienduskooli kohta ja teeb ettepaneku nad arutamisele võtta. Hra Kiiwet, arvestades vähest aega, soovib vaid hädalisemaid puudutada.

Sõna võtab hra Vellemaa, rõhutades täienduskoolide erilist vajadust väärtuslike riigikodanikkude kasvatamises ja nõuab täienduskoolide seaduse väljandmist. Hra Kallion rõhutab tunni- ja õppekavade, õpetajate palgaseaduse, vastavate õpetajate ja õppevahendite puudust. Hra Kiiveti teadaandel asutakse eelmiste küsimuste arutamisele pealelõunasel erilisel koosolekul. Hra Erde sõna saades, soovib „tehnilist juhatajat“ nimetada „tööklasside juhatajaks“.

Hra Mälk rõhutab: 1) noorte elu-sihi puudust, viimast võib anda täienduskool, seepärast on täienduskoolil eriline tähtsus; nõuab: 2) täienduskoolide läbiviimiseks pikaldasemat käiku; 3) ei-

tab täienduskoolide avamist IV õppeaasta lõpetajaile, toonitades sellase koolitüübi paariaastast püsivust; 4) soovib tab täienduskooli seaduste väljaandmisega mitte tõtata.

Hra Kiivet soovib arutamisele võtta täienduskoolide seaduse väljaandmise küsimus. Juhataja teeb ettepaneku sõna võtta haridusministeeriumi poolt algatatud küsimuse kohta.

Küsimust arutades, soovib hra Mälk välja anda vaid ajutine täienduskoolide seadus. Hra Kiivet teatab haridusministeeriumi kavatsusest algkooliseadusele täiendusena juure lisada täienduskooli puutuvaid punkte, loetleb viimaseid. — Täienduskoolide maaga varustamise küsimust puudutades soovib hra Erde täienduskoolidele maal tingimata anda vastav maa-ala, normaalalu. Hra Ulk soovib haridusministeeriumile asuda täienduskoolidele üleriikliku tunni- ja õppekava kokkuseadmisega. Hra Meos soovib tunnikavade kokkuseadmisel laste vanust arvestada, vastasel korral kannatab töövilkjakus.

Hra Erde nõuab täienduskoolide võrgukava väljatöötamist maakondade poolt.

Koolitüüpide küsimuses rõhutab hra Uiga kutselaadilist, kuid arvestades õpilaste vanust nõuab: 1) täienduskoolid olgu rohkem üldhariduslikud; 2) täienduskoolide ülalpidamine allugu suuremale administratiivüksusele kui vald; 3) palgad õpetajaile maksu riik. Üldhariduslikku õpetust täienduskoolis puudutades, leiab hra Koov, et viimane võib olla sageli kutselaadiline; täienduskooli seadust riivates esineb ettepanekuga: „seksioon tunnistab tarvilikuks, et täienduskoolide seadus töötatagu kõige lähemal ajal välja, ajutiselt aga täiendatagu algkoolide seadust“. Hra Kiivet soovib vähem kategoorilist ja nimelt „seksioon soovib tarvilikuks“.

Resolutsiooni hääletamisel läheb hra Koovi ettepanek hra Kiiveti täiendusega läbi. Edasi võetakse vastu resolutsioonidena 12 punkti (vt. „Kongressil vastuvõetud resolutsioonid“, II osa, p. p. 1—12).

Resolutsioonid otsustatakse esitada kongressi üldkoosolekule vastuvõtmiseks. Aruandjaks määratakse sektsi-

ooni juhataja A. Koov. Eriküsimuste arutamiseks jätkatakse koosolekut samal päeval kell 17.

—o—

IV üldkoosolek kongressi kolmandal päeval.

21. augustil 1927. a. Rauda t. algkoolis.

Koosolek algab kell 12. Avab ja juhatab hra O. J. Kiesel.

Protokolleerivad hra-d J. Kents, G. Hion ja prl. L. Johanson.

Kvoorumilehe järgi on täna kongressil 97 hääleõiguslikku ja 133 sõnaõiguslikku liiget ja 20 külalist; kokku 250 isikut.

1. Juhataja annab erakorraliselt sõna hra *M. Vellemale*, kes soovib, et Eesti Õpetajate Liit astuks Üleilmliku Hariduslikkude Organisatsioonide Liidu (World Federation of Education Associations) liikmeks. Edasi selgitab kõneleja selle organisatsiooni tekkimist, eesmärke ja sihte. Selle liidu üldisel kongressil San-Frantsiskos 1923. a., millest võttis osa üle 50 rahvuse üle 1500 saadikuga, arutati kasvatuslikke küsimusi ja leiti, et sõdade ärahoidmiseks on vaja kasvatada igal maal ja igal pool vastastikust arusaamist ja lugupidamist. Ajapuuduse tõttu loobub kõneleja mainitud kongressi resolutsioonide ettelugemisest, soovib aga Eesti õpetajaile tutvuda selle Liidu põhikirjaga, mis 1923. a. juunis S.-Frantsiskos vastu võetud ja muudetud Edinburgis 1925. a. Lõppeks esitab järgmise resolutsiooni: „VIII õpetajate üldkongress leiab olevat tarviliku astuda Üleilmlikku Hariduslikkude Organisatsioonide Liitu ja volitab Liidu juhatus vastavaid korraldusi tegema“.

Hra *E. Martinson* tähendab, et E. Õ. Liidu juhatus neid küsimusi juba on kaalunud, kuid praegust ettepanekut ei saaks Liidu juhatus vastu võtta. Selle ettepaneku võiks võtta vastu ainult küsimuse lähema kaalumise mõttes.

Hra *J. Rummo* teatab, et kutseliste küsimuste komisjoni koosolekul selles küsimuses võeti põhimõttelik otsus vastu ja esitatakse see komisjoni resolutsioonide hulgas üldkoosolekule vastuvõtmiseks. H. Vellema ettepanek on otsustatud anda E. Õ. L. juhatajale materjalina.

Hra *M. Vellema* teatab, et ta ühineb kutseliste küsimuste komisjoni seisukohaga.

Hra *J. Elango* teatab, et täna kell 18 astub kokku siin baltiriikide õpetajate konverents. Palub kongressi liikmeid, kellel võimalus, sellest konverentsist osa võtta. Konverentsi keeleks on vene keel. Homme jätkab konverents oma tööd. Muuseas refereeritakse sellel konverentsil filmide kasutamisest koolis.

Edasi palub ta õpetajaid toetada „Noorusmaad“ tellimistega ja propageerimisega.

Hra *J. Tamm* kannab ette mandaatkomisjoni aruande, millest selgub, et hääleõiguslikke kongressi liikmeid on 143. Kahel liikmel puuduvad volitused, mida hiljem järele lubatakse saata. Edasi teatab, et sõnaõiguslikke kaarte on välja antud 424 ja külalisi registreeritud 41. Seega kokku 608 isikut.

Kongress kinnitab ühel häälel mandaatkomisjoni aruande.

2. Resolutsioonide hääletamine.

Keskkooliõpetajate sektsiooni aruandja hra *G. Matto* kannab ette sektsiooni resolutsioonid ja sooviavalduse (vt. „Vastuvõetud resolutsioonid“ III osa p. 1, 2 ja 4, mis „Kasvatuses“ eriti ilmub.). Resolutsioonid ja sooviavaldus võetakse muutmatult ühel häälel vastu.

Kutseliste küsimuste komisjoni aruandja hra *J. Rummo* kannab ette komisjoni resolutsioonid (vaata „Vastuvõetud resolutsioonid“ III osa p. 3, IV osa p.p. 1—3, V osa p.p. 1—6 ning VI, VII ja VIII osad).

Ettekantud resolutsioonid võetakse muutmatult ühel häälel vastu.

Edasi teatab aruandja, et hra *N. Kannu* ettepanek palgaseaduse kohta, samuti ka teised ettepanekud (vt. sektsiooni protokoll p. 7. lit. a—1) komisjoni poolt otsustati anda E. Ö. L. juhatasele materjalidena.

Hra *L. Raudkepp* küsib, miks dir. *N. Kannu* ettepanek palgaseaduse kohta ei ole resolutsioonina kutseliste küsimuste komisjoni poolt esitatud üldkoosolekule. Teatab, et keskkooliõpetajate ringkonnas arvatakse, et seda ei tehtud kartusel, et algkooliõpetajad selle maha hääletavad. Soovib, et seisukohad saaksid selgeks. Soovib emakeele õpetajate

tundide vähendamise soov vastu võtta.

Hra *J. Piiskar* vastab Raudkepile: Komisjon pidas õpetajate tundide normi kindlaksmääramise küsimuse väga tähtsaks, kuid just selle tõttu ei saadud teha kongressile kindlat ettepanekut selle lahendamiseks. *N. Kannu* ettepanekud tehti alles kongressil, neid ei saadud paljundadagi, ei kaalutud ega arutatud neid kongressilgi põhjalikumalt. On näiteks selgusetu, miks tuleb vastu võetavaks tunnistada 25 nädalatundi keskkoolis, kuna ometi valitseb õpetajaskonnas vaade, et tundide arvu tuleks üldiselt vähendada. Samuti pole selge, miks just ettepanekutes tähendatud ainetes tuleb tunde vähendada, aga ka mitte mõnes teises aines, ja miks just niipalju vähem, aga mitte suurem või väiksem arv tunde.

Kui kongress soovib ses küsimuses seisukoha võtta, siis tuleb see kogu ulatuses kongressil põhjalikult arutusele võtta.

Hra *J. Illison* märgib ära, et hra Raudkepi märkus — algkooliõpetajad hääletavat keskkooliõpetajate palgakõrgenduse ja tundide vähenduse maha — on täiesti ebaõige. Algkooliõpetajad ei ole sektsiooni koosolekul ega kongressil kunagi kadedad olnud, kui keskkooliõpetajad mõne paremuse saaksid. Sest näiteks emakeele õpetajate tundide arvu vähendus keskkoolis tingiks ka sedasama algkoolis.

Juhataja sellekohase küsimuse peale teatab hra *L. Raudkepp*, et ta saadud vastusega rahuldatud on ja oma ettepaneku tagasi võtab.

Algkooliõpetajate sektsiooni aruandja hra *A. Kärk* kannab ette sektsiooni resolutsioonid uue algkoolide seaduse kohta (vt. „Algkoolide õpetajate sektsiooni koosoleku protokoll 20. augustist 1927. a. ja „Kongressi vastuvõetud resolutsioonid“). Punktid 1. ja 2. trahvimääradest ja p. 3. omavalitsuste õigusest kooliseaduse täitmise kohta sundmäärusi anda võetakse muutmatult ühel häälel vastu. 4.—võõra administratiivüksuse lastest ilma tasuta koolis — puhul tekivad elavad läbirääkimised.

Hra *J. Piiskar* toonitab, et ettepaneku esitatud kujul vastuvõtmine oleks

segamine omavalitsuseasutiste tegevusse ja huvidesse.

Hra A. *Veidermann* arvab, et seda küsimust hääletuse teel otsustada ei saa. Tuleks leida teine lahenduse viis. Esitab järgmise põhimõttelise ettepaneku: „Igal õpilasel olgu võimalus pääseda kättesaadavasse kooli“.

Hra E. *Martinson* ühineb A. *Veidermanni* ettepanekuga.

Ettepaneku poolt ja vastu võtavad veel sõna h-rad A. *Möller*, J. *Kalkun*, D. *Uiga* ja Chr. *Brüller*.

Hra A. *Veidermanni* ettepanek võetakse vastu rõhuva häälteenamusega.

Punktid 5. ja 6. — resolutsioonid kooli ja õpetajate maanormi suuruse kohta võetakse sektsiooni poolt esitatud kujul rõhuva häälteenamusega muutmatult vastu, selle juures soovitasid h-rad A. *Veidermann* ja D. *Uiga* linna-koolide maanormi (0,5 ha) vastu võtta „sooviavalduzena“, missugune ettepanek aga vähemusse jäi. Ettepanek sama 39. par. kohta, et uues seaduses ei tuleks teha vahet õpetaja ja juhataja normimaa suhtes lükatakse hra J. *Piiskari* ettepanekul häälteenamusega tagasi.

Samuti muutmatult võetakse vastu ühel häälel sektsiooni ettepanek p. 7.—õpetaja ametisse astumise aja ja palgasaamise kohta paragr. 68. muutmiseks. Punkt 8. — par. 77. esimeses lauses liisandus — võetakse vastu.

Punkt 8. — õpetajate ümberpaigutuse — puhul tähendab hra J. *Piiskar*, et ettepanek tuleks vastu võtta *sooviavalduzena*. Hra A. *Veidermann* paneb ette võtta seda ainult kongressi materjalina.

Võetakse vastu häälteenamusega hra J. *Piiskari* ettepanek.

Muutmatult võetakse vastu ühel häälel sektsiooni ettepanekud: punkt 11.—õpetajate valimise kohta (vt. algkooli-õpetajate sektsiooni koosolek 21. augustist 1927. a.) punkt 9. — puudustkanatavatele õpilastele toetuse andmise suhtes ja punkt 10. — kooliteenijate suhtes.

Sektsiooni ettepanek punkt 12. lit. 1—6 — ulakate õpilaste väljaheitmise suhtes kutsub esile elavad läbirääkimised.

Hra M. *Raud* teeb ettepaneku täiendada sektsiooni ettepanekut (p. 12. lit.

4.), sellega, et pedagoogika-nõukogu ja hoolekogu ühise koosoleku otsused ulakate õpilaste väljaheitmise kohta käiksid koolivalitsuse kinnitamise alla. Seda täiendusettepanekut toetavad h-rad Chr. *Brüller*, J. *Uustalu*, D. *Uiga* ja J. *Topmann*. Sektsiooni ettepaneku poolt kõnelevad h-rad A. *Möller*, *Kuusik*, K. *Kaalep*, kes toonitavad, et võimalus ulakaid õpilasi välja heita, mõjub koolis tervendavalt; kõnelevad veel aruandja A. *Kärk*, E. *Martinson*, J. *Piiskar* j. t.

Hra H. *Summer* leiab, et linnas on võimalik ulakate jaoks eriklasse avada, maal on see aga võimatu. Siis tuleks õpilasi kodust kaugele kooli saata, kui teatud ringkonna jaoks selletaoline kool saakski asutatud.

Hra J. *Vahuri* ettepanekul lõpetatakse läbirääkimised selles küsimuses. Hääletamisel lükatakse hra M. *Raua* täiendusettepanek rõhuva enamusega tagasi.

Aruandja Hra A. *Kärk* loeb veel kord sektsiooni ettepaneku (p. 13. lit. 1—6) ette, mis vastu võetakse rõhuva enamusega 4 hääle vastuolemisel.

Hra D. *Uiga* teeb ettepaneku: „Pedagogika-nõukogu koosolekust, kus õpilase väljaheitmise küsimus arutusel, võtab osa koolinõunik“.

Hra J. *Uustalu* arvab, et see küsimus kui uus arutusele tulla ei või.

Hra J. *Piiskar* leiab, et ei ole takistust selle lisaettepaneku arutusele võtmiseks.

Hra E. *Martinson* toetab *Piiskari* arvamist. Arvab, et kergel käel õpilasi koolist välja ei heideta. Kuid üksikud juhud võivad ette tulla. Seepärast tuleb küsimust põhjalikult kaaluda.

H-rad T. *Kibbar*, *Tisler* ja N. *Kann* on ettepaneku vastu. Ettepanekut pooldavad h-rad J. *Uustalu*, J. *Sultson*, Chr. *Brüller*, D. *Uiga* j. t. Hääletamisel võetakse ettepanek vastu.

Hra J. *Uustalu* toob ette hra E. *Martinsoni* ettepaneku, mis algkooliõpetajate sektsiooni poolt otsustati anda täienduskoolide sektsioonile, seal aga seda läbi arutada ei jõutud. See on järgmine. „Par. 23. järgi järgnevad sunduslikud täiendusklassid ka algkooli mittelõppklassidele. Selle asemel, et luua sellaseid täiendusklasse, võiks lõpule viia 6-klassilise algkooli ülesehitamise“.

Hääletamisel võetakse ettepanek vastu.

Hra A. Möller teatab, et Tartu Õpetajate Seltsi ettepanek koolikohtute moodustamiseks sektsiooni koosolekul ühe hääle enamusega läbi kukkunud. Esitab selle asemel järgmise resolutsiooni: täiendada algkooli seaduse par. 100. järgmiselt: „Omavalitsus võib moodustada koolikohtu“.

Hra J. Piiskar teeb ettepaneku parandada A. Mölleri ettepanekut nii: „Koolide seaduses tuleb ette näha koolide kohtud“.

Hra J. Uustalu toetab Mölleri ettepanekut. Hra A. Möller jääb oma ettepaneku juure ja põhjendab seda.

Hääletamisel võetakse vastu hääle enamusega A. Mölleri ettepanek.

Hra M. Reisenbuk esitab üldkoosolekule ettepaneku, mis sektsiooni koosolekul tagasi lükatud, järgmiselt: „Asutised ja isikud, kelle peale on avalikkude algkoolide seadusega pandud kohustused, tulevad nuhtlusseadusega vastutusele võtta oma kohustuste mittetäitmise pärast“.

Ettepanekut toetavad h-rad Tisler, J. Sultson, M. Reisenbuk ja K. Kaalep, ettepaneku vastu kõnelevad h-rad J. Uustalu, A. Veidermann, kes tähendavad, et kollegiaalset asutist ei saa nii vastutusele võtta.

Hra J. Uustalu ettepanekul lõpetatakse läbirääkimised.

Hääletamisel lükatakse rõhuva enamusega hra Reisenbuki ettepanek tagasi.

Seega on algkoolide seadusse puutuvad ettepanekud läbi.

Sõna saab täienduskoolide sektsiooni aruandja hra A. Koov, kes ette kannab sektsiooni resolutsioonid (vt. „Kongressil vastuvõetud resolutsioonid“ II osa, punktid 1—12).

Ettekantud resolutsioonid võetakse ühel häälel muutmatult vastu.

Erakorraliselt teatab aruandja, et täienduskooli õpetajate koosolek mitmete eriküsimuste arutamiseks peetakse samal päeval kell 17 samus ruumes.

Resolutsioonid on läbi.

3. Sõna saab hra E. Martinson, kes toonitab, et kongress on teinud kolme päeva kestel suure hulga positiivset tööd üksmeelselt. Soovib, et see üks-

meel õpetajaskonnas edasi püsiks ja et siin vastuvõetud otsused leiaksid kohtadel teostamist, algatatud ja pooleli arutatud küsimused aga igakülget ja põhjalikku läbikaalumist ning ettevalmistamist järgmiseks kongressiks. Soovib selleks tööks kõigile E. O. L. juhatause nimel püsivust, jõudu ja õnne.

Juhataja hra O. J. Kiesel lõpetab koosoleku kell 15.20.

—o—

VIII Eesti õpetajate üldkongressil vastu võetud resolutsioonid ja sooviavaldused.

1. Avalikkude algkoolide uue seaduse eelnõu kohta.

Läbi arutades haridusministeeriumi poolt kokku seatud avalikkude algkoolide seaduse eelnõu, kongress leiab tarviliku olevat teha temas järgmised parandused:

1. Par. 15-das tähendatud trahvimäärad on liiga väikesed. „1—20 margani“ asemel tuleks võtta „10—200 margani“.

2. Par. 19-das tähendatud trahvimäärad on samuti liiga väikesed. „100—1000 margani“ asemel tuleks võtta „1000—10.000 margani“.

3. Lisaks § 21. järele: „Omavalitustel on õigus koolikohustuse järelevalve teostamiseks anda sumdamäruusi“.

4. Par. 23. järgi järgnevad sunduslikud täiendusklassid ka algkooli mitte lõppklassidele. Selle asemel, et luua sellaseid täiendusklasse, võiks lõpule viia 6-klassilise algkooli ülesehitamise.

5. Par. 35. suhtes põhimõttelik seisukoht: igal õpilasel olgu võimalus pääseda kättesaadavasse kooli.

6. 38. paragrahvis tähendatud maaala norm on ebamäärane. Võetakse vastu seisukoht, et „Maakoolidel oleks maad praeguses seaduses ettenähtud määral ja linnakoolidel 0,5 ha.“

7. Par. 39. Õpetajate normimaa jäägu endiseks: „1½ kuni 2½ tiinu põllu- ja tarviline osa karja- ja heinamaad, mis võimaldaks vähemalt lehma ja hobuse pidamise.“

8. Ei ole õige, et par. 68. järgi õpetaja, kes sügisel ametis tegeliku õpetöö algusest, peab jääma ühe (maal—kahe) kuu palgata juhtumisel, kui

koht ei olnud vaba 1 augustist, 68. par. lõpust tuleksid kustutada sõnad: „Kui koht sel ajal juba vaba oli“.

9. Par. 77. esimeses lauses sõnade järele „Kas omal algatusel“ juure lisada „kusjuures lahti registreerimise küsimus peab enne arutusele tulema kohalikus koolivalitsuses“.

10. Par. 54. võetakse vastu järgmisel kujul: „Puuduskannatavaile õpilaste tarvisminevad õppevahendid ja elu- nõuded: toit, riided, jalanõud, korter muretsetakse neile kooliülalpidajate poolt tasuta, milleks riigi ja omavalit- suse eelarvetes summad ette nähakse vahekorras 2:1 vähemalt eelmise aasta tegelikkude tarvete järgi“.

11. Kongress leiab, et seaduse eel- nõu tuleb täiendada praegu maksva määrusega, et koolil on tarvilik arv kooliteenijaid.

12. Õpetajate valimine tuleb anda maakonna ja linna haridusnõukogude kätte, mida valimisteks täiendada 3 liikmega: valla- või linna volikogude esindaja, hoolekogu esindaja ja vastava kooli juhataja. Viimastel on valimist- el haridusnõukogus hääleõigus.

13. Ulakate õpilaste suhtes kongress konstateerib:

1) et algkoolis on tunduv protsent õpilasi, kes ei paindu hariliku kooli- korra alla, või kelle peale harilikud pedagoogilised karistusviisid ei mõju;

2) et need õpilased demoraliseeri- valt mõjuvad oma kaasõpilastesse ja halvavad õppe- ja kasvatustööd koolis;

3) et koolikohustuse laiendamisega V ja VI õppeaasta peale halva komme- tega laste demoraliseeriv mõju suure- neb korralikkusesse õpilastesse;

4) et algkooli tervendamiseks kor- ralikkude õpilaste huvides on tungivalt tarvilik, et kooli pedagoogika-nõukogul ühes hoolekoguga peab olema õigus halbade elukommetega lapsi koolist kõrvaldada; pedagoogika-nõukogu ja hoolekogu ühisest koosolekust, kus aru- tatakse õpilase väljaheitmist, peavad võtma osa kooliarst ja koolinõunik;

5) et halbade elukommetega õpilas- tele peab korraldatama eraldi koolid või klassid;

6) et vastavalt nendele nõuetele tuleks täiendada algkoolide seaduse eelnõu.

14. Täiendada algkooli seaduse 100. paragr.: „Omavalitsus võib moodusta- da koolikohtu“.

Võetakse vastu sooviavaldusena hra E. Martinsoni ettepanek: par. 77. tei- sele lausele juure lisada, et „õpetajate ümberpaigutamine tohib aset leida ainult äärmise tarviduse korral ja hari- dusministeeriumi ja vastavate omava- litsuste nõusolekul“.

II. Täienduskoolide kohtu.

1. Täienduskoolid peavad olema kutselaadilisteks koolideks, mille üles- andeks on anda mitmekülgset algkoolis omandatud hariduse täiendavat kutse- list ettevalmistust neile algkooli lõpeta- jaille, kes ei jätka õppimist kesk- või kutsekoolis. Kutselaadiliste täiendus- koolide kõrval võivad töötada eriti lin- nades ka üldlaadilised täiendusklassid.

2. Täienduskool peab võimaldama õpilasele õppimise ühel põhikutsealal ja seda saavates kõrvalaladel ning üldteadmustes, millised lähedalt puutu- vad kokku põhikutsealaga.

3. Täienduskoolid oma õppeaja kest- vuselt on ühe-, poolteise- või kaheaas- tase kursusega; erilisel tüübil võib olla kursuse kestvuseks ainult üks või kaks suve; kooliaasta algus võib olla vasta- valt tüübile, sügisel, kodanlise aasta alul või kevadel.

4. Täienduskooli astujalt nõutakse kuueklassilise algkooli eelharidus. Üle- mineku ajajärgul võib peale kuueklas- silise algkooli lõpetajate vastu võtta, kui kohalikud olud seda lubavad ja kui see koolitegevust ei sega, ka sundusliku algkooli lõpetajaid, kelle arenemine ja vanus vastab 6-klassilisele algkooli lõpe- taja omale.

Tuleb soovitavaks pidada, et täien- duskooli astuksid ka need algkooli lõ- petajad, kes pärast kooli on tegutsenud mõnda aega praktiliselt. Mõnes tüübis võib viimase nõude teha isegi sundus- likuks.

5. Juhatuselt ja asukohalt võib täi- enduskool olla omaette koolina või koos alg-, kutse- või keskkooliga. Kui täien- duskool on ühendatud üldharidusliku kooliga, tuleb võimalus luua ametisse seada eriline juhataja abi täienduskooli tarvis.

6. Täienduskool võib olla ühis- või lahuskool, nii nagu otsustab kooli ülalpidaja. On soovitatav, et täienduskooli juures oleks internaat.

7. Täienduskooli iga tüübi tarvis tulevad anda juba käesoleva õppeaasta kestel normaal tunni- ja õppekavad, millised peavad olema painduva iseloomuga, vastavalt kohalikkudele oludele. Iga tüübi ainek peab sisaldama emakeele õpetust, seotult praktiliste tarvidustega, kodanikuõpetust ja kutsealaga seotud üld- ning kutseained ühes vastava praktikaga. Tundide arv nädala kohta on päevases koolis 34 kuni 42, olenevalt praktiliste tööde rohkusest, öhtuses koolis kuni 3/5 sellest arvust.

8. Täienduskoolide seaduses või avalikkude algkoolide seaduse täienduses tuleb ette näha täienduskoolide tarviliku maa-alaga varustamise võimalus ja varustamise ning sisseeadmise kulu-dest 50 % riigi kanda võtmine.

9. Uute algkoolide majade ehitamisel tuleb ette näha ka täienduskooli töötamine selles majas ja selleks vastavad praktiliste tööde klassid ehitada (töökodade ruumid ja õppekööök).

10. Seadus peab ette nägema, et täienduskoolide võrgu määrab kindlaks vastav maa- või linnakoolivalitsus haridusministeeriumi lõplikul kinnitamisel. Maakoolivalitsus määrab ka kohustused, millised on kanda mitmel valal, kui kool on mitme valla ringkonna tarvis ja kui kooli ülalpidajaks ei ole maavalitsus.

11. Täienduskooli õppejõud peavad olema oma ülesandele eriliselt ettevalmistatud. Ka üldhariduslike ainetega õpetajad peavad tundma praktiliselt seda eriala, mis täienduskoolis õpetatakse. Kongress peab soovitavaks, et haridusministeerium korraldaks täienduskoolide õpetajate ettevalmistamiseks sellekohaseid kursusi.

12. Täienduskoolide eriseaduse väljajaandmine on tarvilik. Ajutiselt võib selle seaduse aset täita uude avalikkude algkoolide seadusse võetavad vastavad paragrahvid ühes haridusministeeriumi või Vabariigi Valitsuse poolt antavate määrustega.

III. Keskkoolide kohta.

1. Kuna meie avalikkude keskkoolide seadusega määratud gümnaasiumide ülesannete hulgas esimesel kohal seisab haritud kodanikkude ettevalmistamine, siis ei ole meie erilaadiliste keskkoolide olemasolu kuidagi vähem õigustatud kui teiste.

Kutsekoolidena tuleb neid koole näha sama vähe kui kommertsgümnaasiumegi, kuid nende asutamisel tuleb olla tagasihoidlik, arvestades meie olusid ja majanduslikke võimalusi. Ülikoolis edasiõppimiseks on nad õigustatud samavõrra, kui seniste kutselaadiliste keskkoolide lõpetajad.

2. Koolide sulgemisega, koondamisega ja ümbermoodustamisega oldagu ettevaatlikud, et ei suletaks elujõulisi koole.

3. Keskkooli õpetajate valimisel haridusnõukogus peab hääleõigusega võtma osa vastava kooli juhataja; kongress avaldab soovi, et sellekohane parandus keskkooli seaduses ette võetaks.

4. Võetakse vastu järgmine keskkooliõpetajate sektsiooni *sooviavaldus*: Keskkoolides õppetöö elastilisemaks muutmise, võõrkeelte õpetamise ja keskkoolide õpetajate ettevalmistamise küsimused tuleksid võtta lähemal ajal õpetajate organisatsioonides põhjalikuma käsitlusele.

IV. Õpetajate palgaküsimuse kohta.

1. Õpetajate VIII üldkongress, ära kuulates Eesti Õpetajate Liidu juhatusel aruande õpetajate palgaküsimuse arenemise kohta ja Liidu juhatusel seiskohad ja sammud õpetajate huvide kaitsmisel tähendatud küsimuses, tunnustab Eesti Õpetajate Liidu juhatusel poolt õpetajate palgaküsimuse lahendamiseks astunud sammud õigeaks ja paneb Liidu juhatusel ette jätkata õpetajate palgaküsimuse lahendamist alatud sihis.

2. Iga maal asuva kooli õpetajale on kooliülalpidaja kohustatud andma natuuras korteri ühes kütte ja valgustusega.

3. Õpetajate VIII üldkongress rõhutas, et kogu palgaküsimuse lahenda-

mine uue tasude-seaduse arutamisel sündigu Eesti Õpetajate Liidu juhatuse kaudu, kuna õpetajaskonna üldhuvidele on kahjulik, kui ettepanekutega ja seisukohtadega esinetakse kohtadelt iseseisvalt, mööda minnes E. Õ. Liidu juhatusest.

V. Õpetajate kutseõiguslike päevaküsimuste kohta.

1. Kooli- ja hariduselu otstarbekohase korraldamise ja arendamise huvides on tarvilik ja otse määrava tähtsusega, et Eesti Õpetajate Liidu, kui kogu Eesti organiseeritud õpetajaskonna esindajaile võimaldataks kaasa töötada haridus- ja koolielu ning õpetajaid puutuva seadusandluse alal ja selleks osa võtta vastavate seaduseainõude väljatöötamisest ja läbivaatamisest nii haridusministeeriumis kui ka Riigikogu vastavates komisjonides.

2. Õpetajate teenistuslikud õigused ja kohustused neil aladel, kus need pole normeeritud maksvates kooliseadustes, tulevad võimalikult ligemal ajal kindlaks määrata erilises õpetajate teenistusseaduses.

3. Õpetajate haiguste ja õnnetuste puhul kindlustamise üleviimist praeguse korra asemel haigekassade süsteemi alusele, nagu see ette nähtud Valitsuse sellekohases seaduse eelnõus, võib õpetajaskond pooldada, kui tähendatud seadusega võimaldatakse õpetajaile asutada oma eri haigekassa õpetajate eneste juhtimisel ja valitsemisel, mis kindlustaks õpetajaile arstiabi ja ravitsemise korraldamise vastavalt õpetajate töötingimustest ja teenistusaladest olenevatele erilistele vajadustele, mis märksa lahuminevad teiste riigi- ja omavalitsus-teenijate sellekohastest nõuetest. Haigekassa liikmetelt ei peaks võetama erilist liikmemaksu haigekassa heaks, vaid haigekassa ülalpidamiseks tarvisminevad summad peaksid moodustuma peale haigekassa varanduste sissetulekute, toetusrahade ja kingituste, koolide ülalpidajate ja riigi poolt tasutavatest kin- nitusmaksudest.

4. Õpetajate pensionid ja muud maksva pensioniseaduse põhjal antavad toetused ja abirahad tulevad viia kooskõlla uute palganormidega ning 60-aastane vanaduse alammäär kaotada. Samuti tuleb ajakohaselt kindlustada veneaegsete pensionäride olukorda.

5. Kutseta õpetajate küsimus tuleb juba ligemal ajal lõplikult lahendada sel teel, et kõik kutseta õpetajad, kes omal kohal seni rahuldavalt töötanud, määratakse nende kohtadele alaliste õppejõududena üldistel alustel.

6. Kohalikud õpetajate liidud peaksid korraldama oma liikmetele juriidilise nõuandmise ja tarbekorral võimaldama õpetajaile oma õiguste jaluleseadmiseks asjatundlikku abi ja kaitset.

VI. Õpetajate kutse-eetika küsimuste kohta.

VIII üleriiklik õpetajate kongress mõistab hukka kategooriliselt selle, kui õpetajad tarvitavad koha hankimisel õpetajate kutse-eetikale ebasobivaid abinõusid. Kongress arvab, et õpetajate organisatsioonid peaksid vastutusele võtma aukohtus need õpetajad, kelle kohta on saanud teatavaks, et nad on tarvitanud koha hankimisel õpetaja kutse-eetikale ebasobivaid abinõusid.

VII. Õpetajate rahvusvahelise liikumise kohta.

Õpetajate kongress tunnustab tarvilikuks E. Õ. L. astumise rahvusvahelisse hariduskasvatustlikku organisatsiooni ja avaldab soovi, et Liidu juhatuse selle küsimuse kaalumisele võtaks.

VIII. Õpetajatemaja kohta.

Eesti Õpetajate VIII üldkongress, ära kuulates Liidu juhatuse ettepaneku õpetajatemaja ehitamise asjus, otsustab E. Õ. Liidu kümneaastase juubeli mälestuseks ehitada Tallinnas „õpetajatemaja“ ja paneb ette Liidu asemikkudekogule samme astuda selle otsuse täideviimiseks.

(Lõpp)

2. ajaloo õpetajate kongress.

A. J. Möller.

Kongress peeti 19.—20. apr. 1927. a. Tallinnas õpetajateseminari ruumides. Osavõtjate arv ulatas üle 100 (123).

Kongressi esimesel päeval kanti järgmised referaadid ette:

I. M. Välbe: „Algkooli raamkavad ja nende sisu“.

Mitmelt poolt on avaldatud arvamist, et algkooli kava tuleks revideerida ja lühendada, eriti üldajaloo arvel. Referent soovib selgitada, kas raamkavad lahendavad selle küsimuse. Kodumaa ajaloo läbivõtmine sünnitab suuri raskusi koolis. Raamkava näeb kaks kontsentrit ette. Kuni meil neljaklassiline algkool olemas, tuleb võtta neljandas klassis kodumaa ajalugu läbi muidugi episoodiliselt. Seepärast on V ja VI klassis teistkordne, süstemaatiline kodumaa ajaloo läbivõtmine. Kahekordne aine läbivõtmine võib kujuneda lihtsaks kordamiseks, seda enam, et meil puudub vastav õpiraamat. Neljaklassiline algkool on meil ka ajutine nähtus. Seepärast ei tuleks pooldada kahekontsentrilist kursust algkoolis. Uued kavad teevad kursuse teataval määral raskemaks, sest puudub side teiste õppeainetega. Eriti raskendab tööd asjaolu, et mitmeid ajaloo tunnis käsitletavaid küsimusi (enne ja nüüd, kangelaslood j. m.) võetakse varem koduloo ja emakeele tunnis läbi.

Neljanda klassi episoodilise kursuse jaoks materjali leidmine teeb ka tunduvalt raskusi.

Referent soovib, et uued algkooli ajalookavad, kooskõlastatud I kongressil vastuvõetud otsustega, valmineksid sügiseks, ja esitab põhimõtteid:

Ajaloo õpetajate kongress avaldab soovi, et

1) algkooli õppekavades, mis valmistatakse praeguse tööskeemi alusel, ajalukku puutuvad küsimused ei leiaks käsitlemist teiste ainete läbitöötamisel enne sama küsimuste läbivõtmist ajaloo tunnis.

2) uues ajaloo kavas või seletuskirjas täpsamalt määrataks IV klassi kur-

suse sisu, et hoiduda kordamistest V ja VI klassis.

Läbirääkimised kujunesid elavaiks.

Ministeeriumi esindaja G. Ollik ahetses, et referent ei teinud omas referaadis positiivseid ettepanekuid, ja soovis, et kongress võtaks seisukoha raamkavade kohta. Ministeerium kavatseb ka tulevikus töötada kavade kokkuseadmisel käsikäes õpetajate kongressiga, nagu ta seda seni on teinud. Ka kesk-kooli kavad tuleksid seada sel teel kokku.

Referent tähendas, et ta alguses kavatses esineda omas referaadis positiivsete ettepanekutega, kuid kogemused on näidanud, et sellased ettepanekud on jäänud seni kasutamata.

Avaldati veel järgmist. Raamkavad ei võinud raskendada õppetööd. Õpetajad harva arvestavad kavasisid, õpetatakse, võttes aluseks raamat. See on jäänud endiseks ning pole muutunud ka õpetus (Chr. Brüller).

Sama küsimuse käsitlemine mitme õpetaja poolt on osalt möödapääsematu, seda tingib mõne aine laad (kodulugu), ainesüsteem ja kontsentratsiooni puudus õpetamises. Iga õpetaja kohus on leida küsimuses just tema ainesse puutuvaid külgi (Chr. Brüller, G. Ollik, E. Peterson, J. Parinbak). Raamkavades puudub kindel põhimõte. Ei ole selge, kas neljas klass on sissejuhatuseks V ja VI klassile või omaette tervik. Viimasel juhul peaks ta olema süstemaatiline (J. Adamson). Algkooli kursus peaks olema ühekontsentriline, sissejuhatuseks kodukoha ajalugu. Kui jäädakse algkoolis kahekontsentrilise süsteemi juure, siis tuleb võtta kesk-koolis edasiõppijail eesti ajalugu kolm korda läbi. Liiga palju kontsentreid teeb õppimise tüütavaks (J. Parinbak, M. Välbe).

Kuid praeguse koolikorralduse juures (neljaklassiline algkool) on kahekontsentriline läbivõtmine tarvilik (E. Peterson, J. Adamson). Vanad kavad olid liiga laialdased.

Raamkavad annavad õpetajale paremaid töötamisvõimalusi. On väga tähtis üksikasjalikum eesti ajaloo kava väljatöötamine (E. Peterson).

Raamkavades on rõõmustavalt vahendatud üldajalugu (J. Adamson).

Algkoolis ei tohi tungida ajaloo õpetamisel liiga üksikasjusse, sel puhul ei oleks olnudki vanad kavad nii halvad. Raamkavad on aga ebamäärased, millest võib järeldada, nagu näeksid nad üldajalugu vähem ette.

Üldajalugu ei saa jätta täiesti välja, kuid tuleb tublisti kärpida. Teda tuleks algkoolis õpetada sedavõrt, palju kodumaa ajaloo mõistmiseks vaja (E. Peterson, M. Välbe, J. Adamson, J. Parinbak, Chr. Brüller, A. J. Möller). Väljajätmisega ei tohiks aga liialdada. Üldajaloo mõistmine ei nõua suuremat arenemist kui kodumaa oma. Tuleb arvestada üldajaloo arendavat mõju (F. Klement). Eesti ajalugu ei tohi kujuneda balti ajalooks (J. Parinbak). Materjali, eriti episoodiliseks õpetamiseks on vähe, aga hea tahtmise juures võib leida. Ei kasutata alati saadavaid materjale. Kooli raamatukogud on sagedasti väga halvas seisukorras, mis takistab õpetamist (J. Adamson). Õpetamist raskendab vastava ajaloo meetodilise kirjanduse ja õpperaamatute puudus. Viimased on liiga konspektiivsed, laialdased ning ebakohased algkoolile (M. Välbe, J. Parinbak).

2. G. Ney: „Muinasvarade kaitse ja ajaloo õpetaja“.

I ajaloo õpetajate kongressil h-ra Moora rõhutas kaht põhimõtet: 1) eelajaloolise aja käsitlemine on meil suurema tähtsusega kui suurrahvaste ajaloos, 2) muinasvarade kaitsmine peaks olema igale õpetajale moraalseks kohustuseks.

Muinasvarade korraldusküsimus tõusis päevakorrale juba 1919. a., kuid vastav seadus pandi maksma 1926. a. Nii on muinasvarade alalhoidmine ning kaitsmine seaduseandlikul teel tehtud riigi ülesandeks.

Muinsuskaitsekomisjon maksva seaduse põhjal registreerib muinasvarad. Kaitse sünnib sellekohaste sundmääruste kaudu, mis takistavad nende muutmist ja hävitamist.

Muinsuskaitsekomisjonil tuleb võidelda mitmesuguste raskustega. Jutud muinasvarades leiduvate varanduste kohta sunnivad võhikuid võtma kaevamisi ette, rikkudes seega muinasvarade, näiteks kalmete, esialgset kuju ja pillates laiali esemeid, millel puudub küll aineiline väärtus, mis aga uurijale osutuvad väärtuslikkudeks. Muinasvarade kaitseks piiratakse eraomaniku õigusi: maksab ümberehituse keeld ja muid kitsendusi, kuigi sünnitatakse seega vahest koguni ainelist kahju omanikule, mis kutsub ka arusaamatusi esile. Üldse sünnitavad komisjonile raskusi rahva seas ettetulev arusaamatus ja koguni põlgus teatavate muinsuste (mõisahoonete, parkide, aedade) vastu. Muinasvara aga on tähtis uurimisabinõu, ta avab meile väljavaateid minevikku. Väga suure väärtusega on kalmed. Nad muu seas võimaldavad selgitada asunduste levimist muinasajal. Nende välimus, konstruktsioon ja surnu lebamisviis annavad võimalusi teha nende päritolu aega kindlaks. Kahjuks puudub rahva seas kalmete vastu sellane lugupidamine, milline on rahval näiteks maalinnade vastu.

Ajaloo ajajärkude kultuurne ja sotsiaalne tasapind peegeldub ka ehitistes, nii kirikutes kui ka ilmalikkudes ehitistes. Viimaste vastu tuntakse vähe lugupidamist. Hävitati mõisahooned koguni teadlikult. Keskaeg peegeldub meie kiriklikkudes ehitistes, usupuustus ja humanism linnade ehitistes (eriti Tallinnas) ja XVIII sajand mõisahoones. Ehitis on eriti suure väärtusega loomulikult siis, kui see on tüübiline oma ajale.

Tartu ülikool on teinud tähelepanuväärse töö süstemaatilises muinasvarade uurimises, avaldades oma uurimiste tulemusi raamatuis. Need tööd ei tohiks puududa üheski kooliraamatukogus.

Et kodumaa muinasvarad osutuvad tähtsaks ajaloo uurimisallikaiks ja ajaloo õpetamisvahendeiks, peaks iga ajaloo õpetaja olema huvitatud muinasvarade säilimisest. Seks peab ajaloo õpetaja ise tundma kohalikke muinasvaru, mille kohta võib saada andmeid ministeeriumist, neid kasutama ajaloo õpetamisel, tutvustades nendega õpilasi, sele-

tamanende tähtsust laiemaile rahvahul- kadele ja igapidi toetama muinasvarade päästmist ja kogumist.

Järgnevail läbirääkimistel esines J. E s t a m sooviavaldusega, et tehtaks ülesvõtteid muinasvaradest ja korraldataks ajaloo õpetajaile kursus muinasvarade tõlgitsemises. Referent tähendas, et eelajaloolistest muinsustest on ülesvõtteid ja joonistusi, mis tuleksid paljundada ja teha koolidele kättesaadavaiks. J. M a d d i s o n teatas, et Tartu ülikooli arheoloogiline kabinett on valmistanud neist ülesvõtteist diaposiitive, koguarvus üle kuuekümne, ja et neid võib sealt tellida.

3. A. P õ r k: „Eesti, soome-ugri ja teiste turaani rahvaste ajaloo õpetamise tarvidusest meie koolides.“

Eesti rahvas on võidelnud kaua poliitilise ja vaimlise vabaduse saavutamiseks. Nüüd, kus võimalusi olemas, pole aga koolis peale eesti keele aineid, mis oleksid eesti rahvaga otsekoheses ühenduses. Teised ained, nagu maateadus ja ajalugu, mis kaob teiste rahvaste ajaloo kõrval ära, riivavad eesti rahvast nagu linnulennult. Meie ajaloo õppekavad vastavad ja sarnanevad suurrahvaste omile. See on ehk tingitud praegusest moodsast vale-vaatest eestlaste suhetele indogermaanlastega. Ennem ei tahtnud sakslased oma verd segada eestlastega, nüüd aga on valitsemas teised vaated tõukisimuses. Kuid pole põhjust salata oma päritolu soomeugri tõust, millesse kuuluvad ka türgi, sküüti, sumeri, jaapani ja teised rahvad. Referent esineb terve rea sõnadega ungarlaste, mordvalaste, voguulide ja teiste soome-ugri tõugu rahvaste keelest, mis tuletavad meele eesti keele sõnu. See tõendab meie sugulust nende rahvastega. Türgi keeles leiame niisuguseid sõnu vähem, kuid neid on siiski: türklased, samuti jaapanlased on ka turaanlased. Rea näiteid ette tuues leiab referent, et meie ja türgi keel on suguluses ka vana baabeli, sumeri ja mongoli keelega. Võrreldes ka jaapani keele sõnu sõnadega teiste soome-ugri tõugu rahvaste keelest, näeme sama sugulust. Ei taheta uskuda, et meie oleme jaapanlastega ühest tõust, kuid tarvitseb ainult ligemalt võrrelda nende keelt soome-ugri tõugu rahvaste keelega, et

veenduda ses suguluses. Siin on sõnu, mis ühised kõigile soome-ugri tõugu rahvastele, kuid jaapani keeles on palju sõnu, mis esinevad mõne üksiku soome-ugri tõugu rahva keeles. Keeleteadus tõendab sugulust eestlaste ja turaanlaste vahel. Võiks tuua peale seesuguste sõnade terve rea näiteid keele grammatilises ehituses, suffiksites, häälikuteharmoonias. Peale keele on veel teisi meie sugulust turaanlastega tõendavaid andmeid, — nii leiame ühiseid sugulusi usuelu alalt (hingede rändamine, ilma loomine, ristimine öndsuse — igavese elu kättesaamiseks j. n. e.). Ka mitmed teised ristiusu õpetused on pärit turaanlastelt. Nende muinasjuttudes leiame samu aineid, näiteks Suur Tõllu loo. Turaani rahvaste kultuuriline alus ei seisa madalamal kui iraani ja aaria rahvastel. Euroopa omandas kultuuri Aasiast; Aasia oli Euroopa õpetajaks kunstis, usus, kirjanduses. Praegugi toidab end Euroopa mõnest Aafrika tantsust. Kõigest sellest näeme, et turaanlastel kultuur ei ole nii väike, et teda põrmu tallata, mitte tunnustada. Meie kui turaanlased peaksime seda kultuuri austama, peaksime kasvatama koolis kui ka mujal arusaamist turaani kultuurist, peaksime äratama ta vastu lugupidamist. Kui seda ei tehta, siis ei õpi meie noorsugu austama omi vanemaid, sugulasi, sest teda pole õpetatud austama omi esivanemaid ja hõimlasi, vaid on ühistatud võõraid rahvaid. Sel põhjuse on tähtis õpetada koolis turaani rahvaste ajalugu, mida ei ole tehtud seni. Seni on indogermaanlased kasvanud meie lastes põlgust turaanlaste vastu, kujuja kultuurivaeseina (hunnide ja türklaste hirmuteod). See oli sihikindel võte, et kasvatada mõtet turaanlaste Euroopast väljajajamiseks. Nüüd tuleb näidata õpilastele õieti turaani rahvaid, valgustada nende ülevaid tegusid, mitte indogermaanlaste omi. Tuleks käsitleda ajaloo tundidel turaani rahvaste ajalugu, et vabaneda võõrast mõjust. Seni me ei võinud seda teha, me ei tundnud turaanlaste ajalugu. Meie ei tunneme praegu veel eesti ajalugugi, pole jäetud eesti ajaloo tundma õppimiseks aegagi: aeg kulub võõraste rahvaste ajaloo õppimiseks. Meil on õpetatud eesti

ajaloo all balti-saksa ajalugu, ka ajaloo õpperaamatud on kirjutatud saksa mõjul. Mis peaksime tulevikus tegema? Keskkoolis tuleks kindlaks määrata eesti ajaloo tundide arv ja kasutada seda aega ainult eesti ajaloo õpetamiseks täitsa eesti vaimus; tuleks õpetada turaani ajalugu kui tarvis üldajaloo arvel.

Referent esitas põhimõtteid:

1. Eesti-soome-ugri hõimudel ja teistel turaani rahvastel on oma kultuuriline minevik, millega tarvis tutvustada õpilasi ajaloo tundides.

2. Eesti ajaloo tundide arv tuleks kindlaks määrata ja ajalugu ise läbi võtta süstemaatiliselt ning iseseisvalt, mitte aga üldise ajaloo vahepaladena.

3. Nii eesti kui ka muulaste koolides eesti ajalugu tuleb käsitleda puht eesti seisukohalt, aga mitte võraste vaatepunktilt, kes kirjeldades oma tegusid meie maal puudutavad maarahvast ehk mitesaksu ainult mööda minnes.

4. Eesti ajaloo kõrval tuleb keskkoolides anda ka eriline ülevaade meie lähemate hõimude ja teiste turaanlaste ajaloo kohta.

5. Turaanlaste ajaloo vähese tutvuse pärast tuleks piirduda esimese (1927—28.) aasta jooksul ainult eesti-soome-ugri rahvaste minevikuga, aga järgmistel aastatel tuleks asuda ka teiste turaanlaste ajaloo käsitlemisele.

6. Tarvis jõuda tulevikus nii kaugele, et võiksime käsitleda turaani rahvaste ajalugu nende seisukohalt ja enam-vähem iseseisvalt, aga mitte ainult tükiti sel puhul, kui eurooplastel kokkupõrkamisi on turaanlastega.

7. Kui puuduvad võimalused ajaloo tundide arvu suurendamiseks, siis tuleks eurooplaste ajaloo kava niivõrt lühendada, et mahuksid asemele tähtsamad sündmused turaanlaste minevikust.

8. Praegusest üldise ajaloo kavast võiks välja jätta üksikasju kuningate ja keisrite valitsusest ning tegevusest, sõdade ja revolutsioonide laialdastest kirjeldustest j. n. e.

Paavstide tegevust, usulisi ja muid kirikusse puutuvaid asju võiks pikemalt käsitleda usuõpetuse tundides. Ka mõne väikese Euroopa riigi ajalugu võiks tulla käsitlemisele üsna lühidalt (Hispaania, Madalmaad, osalt ka Poola ja väikesed slaavi riigid).

Läbirääkimistel avaldati arvamist, et ei saa jätta Lääne-Euroopa rahvaste ajalugu meie koolist välja, sest igapäevases elus seisavad need rahvad meile lähemal kui kauged jaapanlased või teised. Kuid meil peab olema huvi loomulikult ka turaani rahvaste vastu. Nende ajalooaga võiks tutvustada õpilasi keskaja arvel. Raskusi tekitab asjaolu, et õpetajad ise ei tunne turaani rahvaste ajalugu ja et pole olemas ka ühtki käsiraamatut. Avaldatakse soovi, et referent hoolitseks tarvilise õpiraamatu ilmumise eest (E. Peterson). Kaheldi ka, kas turaanlaste ajaloo koolitamine ei too kaasa raskusi teaduslikust küljest. Väited, et meie kuulume ühte tõugu turaanlastega, põhjenevad vanemal uurimismeetodeil. Ei saa tugeida eksimatult ka rahvaluulele, sest on teada, et neid aineid rändab maalt maale (J. Libe, J. Madisson). Leiti, et meie õpiraaamatus on vene ja saksa mõju (E. Peterson, A. Põrk). Lõppeks referent selletas, et tema ei mõelnud mitte aine laiaulatuslikku käsitlust vähemalt esimesil aastail, kuid tuleks teha seda edaspidi. Ta ei soovi mitte meie esivanemate hiilguse ja aupaiste paitamist, vaid nende õiget kujutamist. Turaanlaste ajaloo on oma kasvatuslik ja moraalne mõju, mida kutsub esivanemate elu kujutus esile. Aarialastel ja iraanlastel on ju praegu vihavaen turaanlaste vastu, tihti räägitakse kollasest hädaohust. Üldse võiks käsitleda ajaloo ka teisi rahvaid peale eurooplaste. Ka teised rahvad on teinud ajalugu.

4. H. S e p p : „Ajaloo oskussõnad“. (Referendi puududes kannab J. Libe referaadi ette)

Ajalugu on osa eesti kultuurist. Ajalugu nõuab küllalt head ja tihedat keelt ja küllalt suurt sõnade tagavara. Sel tarvidusel on loodud omapäraseid ajaloo oskussõnu, silmas pidades mitte üksi uurimise, vaid ka kooli seisukohta. Oskussõna ei tohi olla kirjeldav lihttõlge võõrsõnast, vaid ta olgu lühike, hästi teatud mõistet väljendav. Seni on loodud möödapääsmatult esinevale mõistele oskussõnad, kuid need on sagedasti juhuslikud, ilma keeleteadusliku kontrollita, tarvis on ühtlust ja kontrolli. Oskussõnu ei tarvitata ka alati õieti. Ajaloo oskussõnade loomisel on suuri raskusi. Ajaloo oskussõnade ko-

misjon, moodustatud 1923. aastal Akadeemilise Ajaloo Seltsi poolt, oli täies teadvuses töö raskusest. Ajaloo alal ei ole ühtki leksikoni; ei ole mõeldav, et saaks anda oskussõnu täiel määral. Komisjon on kaotanud tüsedamaid tööjõude prof. Oldekopi surma läbi ja prof. Cederbergi, kes töörohkuse pärast ülikoolis jäänud komisjoni tööst eemale. Praegu töötavad komisjonis juhatajana dots. H. Sepp, liikmeina üliõpilased J. Libe, V. A. S. A. R., K. e. n. t. m. a. n. n. Kõige tänuväärsema ja raskema töö on teinud ülikooli eesti keele lektor J. V. Veski. Referent annab ülevaate, kuidas oskussõnade loomise protseduur harilikult on olnud. Alul esitavad ajaloolased sõna, fikseerivad mõiste, siis esitab h-ra Veski omalt poolt sõna; kui on kaalutud, et uue sõna tarvitamine ei tekita mingisugust segadust ja ta on ka muidu kohane, siis alles võetakse ta vastu. Oskussõnade loomisel püütakse tarvitada juba olemasolevaid sõnu, kuid luuakse ka päris uusi. Eesti keeles on loodud palju sõnu teoloogide, juristide ja teiste eriteadlaste poolt, mida ajaloolased võivad tarvitusele võtta. Sõnade väljavaliik on kõige pealt välja mindud eesti ajaloo seisukohalt. Tihti on raske määrata piiri oskussõna ja igapäevase kultuursõna vahel. On püütud tarvitada avarat mõõdupuud, silmas pidades kultuuri, poliitilist ja teisi alasid. Kust ammutatakse sõnade tõlkimiseks materjali? Tihti pöörduvad komisjoni poole nii Ajalooline Ajakiri kui ka teised, see on rikastanud komisjoni tööd. Ka koolid võivad pöörduda sinna kas dots. Sepa või lektor Veski poole. Kõige rohkem on tõlgitud oskussõnu saksa keelest, kuid on tõlgitud ka soome, rootsi, vene ja teistest keeltest. Kõige enne on püütud luua tegelikult tarviliikke sõnu, praegu on olemas 2500 oskussõna. Töö on praegu alles täiesti pooleli, lõpuleviimine nõuab suurt tööd ja vaeva. Kerkib esile puhteaduslikke raskusi: mõiste ei ole küllalt täppis või mõiste on muutunud aegade jooksul. Nii tõlkides sõna „Einfüszling“, mille mõiste muutuv, fikseeriti „ainasjalg“. Pärisorjuse asjas on palju selgusetut, selle tõttu on raske luua oskussõnu, mis väga raskelt tõlgitavad; tuli sagedasti luua päris kunstlikult sõnu, nagu „Uurkunde“ juures. Esialgelt tarvitatav sõna

„ürgkiri“ võib tähendada ka „Urschrift“; nüüd tarvitatakse selle mõiste jaoks dots. Treiberi loodud sõna „ürük“. Rahvusvahelisi sõnu ei ole tõlgitud, on sünnitatud paralleelvorme. Sagedasti on tulnud ka eestikeelseis oskussõnades algkeele häälikväärtus muuta, näiteks sõna „Kapitel“ — „kapiitel“. Küsitavad on kreeka keelest võetud kahekordsed „hh“ — psühholoogia —, neid ei oleks tarvis olnud. Algkoolis ettetulevaid sõnu, ka rahvusvahelisi, on tarviliik muuta eestikeelseis. Praegu on kirjutatud terve rida sõnu vastavaist uurimustest välja, neist tuleb luua nüüd sõnu. Ka sõnad, mis eesti ajakirjanduses või mujal tarvitamisel, tulevad revideerimisele, vastuvõtmisele või tagasilükkamisele. Nii tarvitas ajakirjandus sõna „aastasada“ asemel „sajang“, mis võiks tähendada ka „vihmavalingut“; komisjon võttis mõiste jaoks vastu „sajand“. Ka vananenud sõnu ja vorme Viedemanni sõnaraamatust on kasutatud. Loodud sõnad on väga mitmesuguse väärtusega; mõned tarvitavad igapäevases elus, teised — teaduslikud. Et töö veel pikemat aega peaks kestma, siis pole võimalik lähemal ajal avaldada selle tulemusi. Komisjonis tekkis küsimus, kas mitte avaldada alg- ja keskkoolis hädatarviliikke oskussõnu, ongi selleks juba valitud sõnu välja. Kaalumisel on küsimus, kas anda need oskussõnad välja Ajaloolise Ajakirja lisana. Oskussõnade väljandmise tarviliikkust otsustagu kongress.

Kiidetakse heaks J. Madissoni ettepanek, et avaldataks ajaloo oskussõnu.

5. J. Adamson: „Allikate kasutamine ajaloo õpetamisel“.

Kaasaeglased ei oska hinnata sündmusi ajalooliselt, vaid oskavad kirjeldada ainult üksikuid nähtusi, nad ei saa neist aru ülevaatlikult. Vaimne elu muutub koos majandusliku eluga, majanduslikkudel faktidel on väga suur tähtsus rahvaste ja riikide arenemises. Kogu läinud sajand on tööstuse võidukäik. Majanduslik elu peegeldub ka sotsiaal-poliitilises elus. Terav võistlus annab end tunda, ta nõuab inimeselt palju. Tööline on muutunud otsekui väikseks masina osaks, hingesse jäi tühi koht. Paratamatult tekkis vastukaluks hingelisele tühjusele individualist-

lik vool. Üldine ajavaim on loonud aluse pedagoogilisele voolule, mis nõuab isetegevust vastandina endisele ajale, mil koormati koolis mõistust ja mälu. Meil on võitnud laialdase poolehoidu töökooli mõte. Alul oli enam esiplanil ma-
 nuaalne tegevus, nüüd nihkub sinna jär-
 jest rohkem vaba vaimne isetegevus. Isetegevusele peame jõudma loodustea-
 duslikkude ainete eeskujul ka teistes ai-
 netes. Õpilane peab jõudma ise oma
 tööga juba koolipingil teatud tulemus-
 tele. Töökool nõuab kasvatamist ise-
 seisvale tööle, eriti iseseisvale mõtle-
 misele. Isetegevuse tunnused on vai-
 mu- ja tahtevabadus, enesemääramine.
 Selle pedagoogilise sihi saavutamisel
 peab ka ajalugu kandma oma osa. En-
 dine õppeviis oli tuhm, kahvatu; meie
 aja kool nõuab iseseisvat tööd, et anda
 elule iseseisvalt tegutsemaid kodanikke.
 Teed sellele sihile on mitmesugused. Üks
 neist on allikate kasutamine ajaloo tun-
 nis. Referent, minnes allikate kasuta-
 misele üle, peatub vähe õpetaja ette-
 kande juures. Mõned pedagoogid nõua-
 vad õpetaja ettekande täielist ärajät-
 mist või asetavad ta tagaplaanile, kuid
 on ka teistsuguseid arvamisi. Prantsus-
 maal nõutakse kainet ja selget jutusta-
 mist, Saksamaal täielist, õpetlikku,
 Austrias eelistatakse novellistikku ette-
 kande viisi. Ei saa salata, et novellist-
 lik ettekanne õpetajalt haarab õpilasi.
 Kuid õpetaja olgu enam teadlane kui
 kunstnik. Novellistikku õppeviisi võiks
 tarvitada ainult algkooli IV klassis, sest
 see on kompromiss ajaloolise töö ja
 luule vahel ega suuda asendada ajaloo
 tõesid. „Tunni ajal tehtagu tegemist
 ajalooaga“, ütleb keegi kuulus saksa
 teadlane. Õpetaja võib oma jutustuse
 nii alg- kui keskkoolis parajal momendil
 katkestada, et õpilased jätkaksid. Pa-
 remad võimalused õpilase isetegevuse
 arendamiseks on teksti lugemine, ajaloo
 allikate kasutamine. Referent käsitleb
 ainult kirjalikkude allikate kasutamist.
 Allikaid võib tarvitada illustreerivalt ja
 dokumenteerivalt. Teatava aine kä-
 sitlusel tuleb võtta iseloomustav koht
 tsitaadi või katkendi kujul. Nagu kir-
 janduslugu ei saa lugemikuta läbi nii ka
 ajalugu. Igal õpilasel või vähemalt 2
 õpilasel kokku olgu lugemik. Dokumen-
 teerivalt tarvitame allikaid klassis. Al-
 likate alusel võib õpilastele suulisi tee-

me-referaatte anda. Õpilane töötab aine
 kas iseseisvalt või raske teemi juures
 õpetaja abil läbi ja kannab klassis õpe-
 taja asemel ette. Soovitaksin tarvitada
 allikaid illustreerivalt, dokumenteeriva-
 lalt ja referaatide kaudu. Niisugune
 töötamisviis loob õpilastes aktiivse huvi
 ajaloo vastu. Laboratoorne meetod,
 mis nõuab kogu aine ja tulemuste läbi-
 töötamist, võtab rohkem aega kui hari-
 likult ajaloole antud, mille tõttu teda
 võiks tarvitada piiratud kujul. Labora-
 toorse meetodi tarvitamisel võiks pari-
 maid tagajärgi saavutada keskkooli eri-
 haru lõppklassis. Liigrohke allikate ka-
 sutamine võib saada õpetusele kahjuli-
 kuks, kuid osaline allikate kasutamine
 on väga soovitav ja kasulik. Allikate
 kasutamine äratab õpilastes huvi aine
 vastu, teeb ettekande värvikamaks, sel-
 gitab ainet, viib lähemale teatavale aja-
 järgule, loob soliidse pinna isetege-
 vuseks, kasvatab õpilast arvustama, lä-
 hendab õpilasi õpetajale luues nende
 vahel ühistunde. Kui palju aega anda
 allikate kasutamisele, selleks on raske
 määrata kindlat normi, see oleneb koo-
 litüübist, ajaloo tundide arvust; allikate
 kasutamiseks võiks tarvitada $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$
 ajaloo tundideks antud ajast. Saksa do-
 kumenteeriiva meetodi pooldajad nõua-
 vad $\frac{1}{2}$, laboratoorse meetodi pooldajad
 kogu aja. Esialgu näib allikate kasuta-
 mine raskena, kuid raskustest saab üle,
 kui juba algkoolis alatakse allikate ka-
 sutamisega. Ajaloo lugemikkude poo-
 lest on meil väljajaade kurb, praegu on
 meil ainult 2 mag. Kruusi lugemikku.
 Saksamaal on väga häid ajaloo lugemik-
 ke, näiteks Lahnbecki ja Kühlmanni
 omad; keskkooli viimaste klasside õpi-
 lased võiksid neid tõlkida. Ei saa õpi-
 lased selle tööga toime, tõlgib õpetaja.
 Tallinna ajaloo õpetajad võiksid anda
 ühiselt lugemiku välja tõlkides saksa
 omi. Tõlge ei asenda muidugi otsekohe
 allikat, ta oleks hädaabinõu. Keskkooli
 III, IV ja V klassis võiks tarvitada tõl-
 gitud lugemikku, alamates klassides —
 eesti lugemikku. Meil ei tarvitata ka
 praegu olemasolevaidki lugemikke kuigi
 palju: mag. Kruusi lugemikust on koo-
 lidesse sattunud ainult paarsada eksem-
 plari, olgugi, et selles lugemikus on väga
 palju materjali eesti ajaloo kohta. See
 võib olla oligi põhjuseks, et võeti kong-
 ressi päevakorda referaat allikate ka-

sutamises. Loodame, et meilgi ajad paranevad. Kui õpilastel on huvi ka pärast kooli ajaloo vastu, siis meie töö on kandnud vilja.

Meie kirjandus ajaloo alal on väike, kuid siiski on meil juba mõni hea raamat (Talgren, Laid, Kruus), mis peaks olema õpilastele kättesaadav. Üldajalugu käsitlevat kirjandust on veel rohkem; siin võiks tarvitada referaatide ainena kooliraamatukogudes leiduvat materjali. Õpilasel olgu loetud töö kohta oma seisukoht. Minimaalne nõue on, et õpetaja juhü õpilase tähelepanu kohastele töödele, kuid meie peame tegema palju rohkem, ainult siis jätkavad õpilased oma tööd ka pärast koolist vabanemist.

Referent esitab põhimõtteid:

Et ajaloo õpetus nii alg- kui ka keskkoolis oma suurte ülesannete kõrgusel seisaks, peab aine käsitus lähemana töökooli põhimõttele. Õpetaja ettekande ja õpperaamatu kõrval tuleb seepärast kõige suurem rõhku panna ajaloo allikate kasutamisele.

1. Ajaloo allikaid tuleb kasutada ajaloo õpetamisel *illustrerivalt*, et õppetööd elustada, õpilasi ajavaimule lähemale viia ja neis teravam ettekujutus luua käsitledavast küsimusest. Illustreerimine sündigu tsitaatide või lühemate allik-katkendite ettelugemise teel.

2. Allikate kasutamine sündigu *dokumenteerivalt*, et anda õpilastele võimalusi iseseisvaks vaimliseks tööks ja harjutada neid iseseisvas mõtlemises ja otsustamises ning luua õpilasis usaldus õpperaamatu ja õpetaja väidete vastu. Selle meetodi järgi arutatakse klassis ette loetud ajaloo allik ühiselt läbi ja tehakse võimalikud järeldused.

3. Allikate kasutamine tunnustatakse vajalikuks ka kirjalikkude ja suusõnaliste referaatide kujul.

4. Laboratoorselt tuleb töötada ainult teatud ajajärk või eriküsimus läbi, et näidata, kuidas kriitiliselt töötada ajaloo allikaid teaduslikeks tulemusiks ümber, õpilasi harjutada kriitilises mõtlemises ja neid lähemale viia käsitledava ajajärgu tunnetusele.

5. Allikate kasutamise soodustamise otstarbel peab lähemas tulevikus soeta-

tama meie kooli nõudeile vastavaid allik-lugemikke, nimelt

a) algkooli V ja VI õppeaasta jaoks allik-lugemikud, mis sisaldavad allik-katkeid nii üldisest kui ka kodumaa ajaloo-
st;

b) keskkoolide jaoks ainult üldajaloo allik-lugemik.

Läbirääkimistel soovitati virgutada õpilasi iseseisvale tööle ajaloo allikate kasutamises. See on praeguse pealesõjaaegse noorsoo juures raske ülesanne, nõuab õpetajalt suurt jõupingutust. Õpilastelt võiks nõuda iseseisvaid kirjatöid ajaloo alalt. Ka referaate korraldada, kuid mitte liialdada (E. Peterson). Referaat ei huvita tervet klassi (A. Söödor) ja nõuab palju aega, kuid kevadel peaks jääma vähemalt üks kuu kordamiseks (E. Peterson). Referaadile võiks pühendada kuni 20 minutit, millele järgneksid läbirääkimised (J. Adamson). Et viimased pakuksid huvi, peaks süvenema ainesse rohkem kui üks (referent) õpilane (A. J. Möller). Võorkeelsete ajalooallikate tarvitamine on praegu võimatu õpilaste puuduliku võorkeele mõistmise tõttu (E. Peterson, G. Köösel). Võiks tarvitada vanemais keskkooli klassides (J. Adamson). Lugemikke eesti keeles üldajaloo alalt ei ole, on ainult kodumaa kohta (G. Köösel). Viimases on materjali vähe, osalt ka siisu puudulik (G. Rosenberg). Kaheldakse, kas on kasulik panna õpilasi tõlkima ajaloo allikaid võorkeeltest eesti keele. See koormab neid liiga tööga. Kõik ei saa ka hakka-ma sellega, vahest ainult andekamad (minister J. Lattik, G. Köösel, A. Söödor). Seda võiksid teha õpetajad õpilaste kaasabil ning tekiks ajajooksul ajaloo lugemikke (G. Köösel, J. Adamson). Kuid ka neile osutuks see raskeks. Oleks ka ebaproduktiivne, kui tehakse mitmel pool sama tööd. Oleks soovitatav, kui selle töö teeks ajalootoimkond. Üldajaloo toimkond on olemas praegu nimepidi. Tuleks rakendada tööle (J. Madisson). See töö võtab aega ka ajaloo toimkonnalt. Seepärast ei võiks võtta õpetajailt võimalust te-gutseda ka sel alal (J. Adamson). Õpetajad olgu kunstnikud ja ise soetagu tarvilikke raamatuid (minister J. Lattik).
(Järgneb).

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

E. Õ. Liidu asemikkudekogu koosolek

peeti 30. okt. k. a. Tallinnas. Koosolekust võttis osa erakordselt suur arv saadikuid — 41 isikut ja 6 Liidu juhatuse liiget.

Koosoleku avas E. Õ. L. esimees E. Martinson, soovides koosoleku tööle edu. Tervitusi ütles Vene Õp. Keskliidu esindaja hr. Schilling.

Koosoleku juhatajaks valiti ühel häälel õp. K. Neuman, protokollikirjutajaiks J. Uus-talu, P. Tiss ja P. Kochtitsky ning mandaat-komisjoni M. Koch, J. Tamm ja P. Adamson.

Päevakord kinnitati juhatuse poolt esita-tud kujul.

A r u a n d e d.

Liidu juhatuse esindajate poolt kanti ette aruanded, mildest selgus, et Liidu tegevus on olnud väga intensiivne ja mitmekülgne. Puht-kutseliste huvide kaitse kõrval, nagu palga-võitlus, juriidiline nõuanne liidu liikmetele, side naabermaadega jne., on tehtud rohkesti üldtähtsusega pedagoogilist tööd, korraldatud rida kursusi, pedagoogilisi nädalaid, üld-aine-õpetajate kongresse, jätkatud pedagoogilise ajakirja „Kasvatuse“ ja noorsoo ajakirja „Noorusmaa“ väljaandmist, kirjastatud üle tosina väärtusliku noorsooraamatu, soodusta-tud õpetajate edasiharimist ja suurema hari-duse omandamist jne.

Kassaaruanne oli tasakaalus 1.814.265 marga, „Kasvatuse“ kassaaruanne 1.022.015 marga ja „Noorusmaa“ kassaaruanne 1.792.478 marga peal.

Revisjonikomisjoni protokollist selgus, et asjaajamine on olnud kõigiti korralik ja sta-biilne.

Kõik aruanded kinnitati terves ulatuses ühel häälel.

T e g e v u s k a v a.

Uues tegevuskavas on esiplaanile tõstetud kesk- ja kutsekoolide küsimuste selgitamine ja nende koolide õpetajate organiseerimine, õpe-tajate edasiharimiskursuste ja kasvatustea-dusliikkude nädalate korraldamine, võitluse jätkamine palgaolude parandamiseks, õpetajate teenistusseaduse väljatöötamine, balti-riikide õpetajate II kongressi korraldamine ja rida teisi üldise tähtsusega küsimusi.

Tegevuskava ettekandele järgnesid lühi-kesed selgitavat iseloomu läbirääkimised, mille järele tegevuskava ühel häälel kinnitati.

E e l a r v e j a l i i k m e m a k s.

Eelarve on Liidu juhatuse poolt tasa-kaalustatud 2.861.500 margale. Selle juures on tulude osas ette nähtud liikmemaksu tõst-mine I haridusjärgu õpetajaile 200 mk., II järgu õp. 150 mk. ja III järgu õpetajaile 100 marga peale endise 120, 100 ja 80 asemel, kuna toetuskapitali maks on jäetud endiseks.

Liikmemaksu tõstmise ettepaneku puhul tekivad vaielused poolt ja vastu.

Tartu esindajad vaidlevad liikmemaksu tõstmisele vastu, Tallinna ja Narva esindajad pooldavad liikmemaksu tõstmist, kuid väik-semal määral kui juhatuse ette pannud; kõik teised saadikud pooldavad liikmemaksu tõstmist juhatuse poolt soovitatud määral, rõ-hutades, et keskkoht peab tugev olema ja talle peab tegutsemise võimalusi andma.

Hääletamisel saab juhatuse ettepanek poolt absoluutse enamuse (23 h.).

Tallinna esindajate ettepanek: määrata liikmemaks 150, 120 ja 100 mk. saab poolt 4 häält.

Tartu esindaja (A. Pau) ettepanek: jätta liikmemaks endiseks ja võtta eelarvesse tulude osas mk. 150.000 vabatahtlikke toetusi, saab poolt 4 häält.

Vene Õpetajate Keskliidu liikmemaksu vähendati erakordselt poole peale uuest nor-mist.

Dir. N. Kannu ettepanekul otsustati same astuda, et kultuurkapitali kasutamisel summe juhitaaks samal määral ka pedagoogi-liseks tööks ja õpetajakonna kasutada, kui see sünnib praegu kehakultuuri, ajakirjanduse ja teistel aladel.

J u h a t u s.

Uude juhatusse valiti: Tallinnast E. Mar-tinson, J. Rummo, M. Välbe, A. Janson, J. Piiskar, J. Kents, N. Kann, O. J. Kiesel (en-dised) ja J. Elango ja V. Peet (uued); väl-jaspoolt Tallinnat: M. Koch (end.) — Tar-tust, J. Alver (uus) — Tartumaalt, A. Kal-lion (uus) — Harjumaalt, P. Raudsepp (uus) Virumaalt, J. Laane (uus) — Järvamaalt, J. Välbe (uus) — Narvast, P. Adamson (end.) — Viljandist. Kandidaatideks jäid: Tallin-nast J. Kana ja N. Nurmiste, väljaspoolt J. Illison, P. Pedisson, M. Vellema ja A. Pau.

Revisjonikomisjoni, aukohtu ja toetuskapi-tali valitsuse liikmeteks valiti endised taga-si, samuti esindaja „Töökooli“ juure.

Riigi- ja Omavalitsusteenijate

Keskliitu uusi esindajaid ei valitud, vaid pikendati seniste esindajate volitusi kuni R.- ja O.-teenijate Keskliidu ligema asemikkudekogu koosolekuni, ja kui selleks ajaks tõsisem töömeeleolu ja tervem õhkkond nimetatud Liidus ei teki, siis otsustati Õp. Liidu esindajad sealt lõplikult ära kutsuda.

Põhikirja muutmine.

Liidu põhikirjast, § 8 tähendus II, otsustati kustutada sõnad „geograafiliselt eraldatud“. Selle muudatuse tagajärjel avaneb võimalus Keskliidu liikmeks võtta ka väiksemaid alla 50 liikmega ühinguid, kes mõnesugustel põhjustel kohalikku liitu ei saa kuuluda.

Paldiski ja Haapsalu õpetajate ühingu liikmeks võtmine otsustati eitavalt, kuna Vanade Õpetajate Ühingu vastuvõtmise küsimus järgmise koosolekuni edasi lükati.

Palgaküsimus.

Õpetajate palgaküsimuses annab seletusi J. Rummo. Koosolek kinnitas kõik juhatuse ja kongressi senised seisukohad, kuna uute ja suurema ulatusega nõudmistele algatamist soovitavaks ei peetud, sest et need seaduseelnõu vastuvõtmist viivitada võivad.

Uuele juhatusele tehti ülesandeks palgavõitlust senistel alustel jätkata.

„Õpetajatemaja“.

„Õpetajatemaja“ küsimust refereerib A. Janson. Kavatsetas majas, mille asukoht Tallinnas, peaksid peale õpetajate org-ide aset leidma mitmed tähtsamad pedagoogilise ilmega asutised, nagu pedagoogiline muuseum eseme tega sise- ja välismaalt, eksperimentaalne kool, odav peatuskodu, õppevahendite töökojad jne. Ehitusfondi loomisele on juba tegelikult asutud. Ühtlasi on palutud suurema loterii toimepanemiseks luba V. Valitsuselt. Maja ehitamiseks ja kasutamiseks tahetakse ellu kutsuda vastav osatühisus.

Asemikkudekogu volitab juhatust jätkama kavatsatud algatuste elluviimist.

„Noorusmaa“ väljaandmine tunnistatakse tungivalt tarvilikuks ja kõigiti soovitavaks, kuid ei peeta võimalikuks võlgade tegemist ja puudujääkide katmist õpetajate liitude summadest, mida väga vähe, ja mis ainult liikmemaksust kogunevad. Mitmelt poolt tehakse etteheiteid Valitsusele, kes toetuse andmise ootamata lõpetamisega Õp. Liidu ainelistesse raskustesse asetanud.

Kursused.

Pedagoogiliste nädalate ja kursuste korraldamist otsustatakse jätkata ja võimalikult aegsasti eeltöödega alata, et lektoritel võimalus oleks valmistada.

Koosolekul algatatud küsimusi.

Liidu liikmete aruannete esitamise tähtaega pikendatakse kohalikel ühingul 1. nov. ja maakonnaliitudel 15. novembrini.

Lõppsõnas tänab koosoleku juhataja koosolijaid püsiva töö eest, eriti aga Liidu semist esimeest hr. E. Martinsoni ja juhatuse liikmeid nähtud vaeva ja viljaka tegevuse eest õpetajaskonna kasuks.

Koosolek, mis homm. kell 10 hilisõhtuni kestnud, lõppeb üksmeelses ülevas meeleolus.

—0—

E. Õ. L. uue juhatuse koosolek

peeti 13. nov. k. a. Liidu esimeheks valiti E. Martinson (end.), sekretäriks J. Elango (uus), laekahoidjaks J. Kents (end.), esimehe abi-deks J. Rummo ja J. Piiskar, laekahoidja abi-ks V. Peet. Nendest kuuluvad sekretariaati E. Martinson, A. Janson, J. Elango, J. Rummo, J. Piiskar ja J. Kents.

Järjekordseid juhatuse koosolekuid otsustatakse pidada võimalikult 11. dets. 1927. a., 5. veebr., 18. märtsil, 22. apr. ja 20. mail 1928. a.

Mitmesuguste eriülesannete selgitamiseks ja läbitöötamiseks moodustati järgmised toimkonnad:

1. alg- ja täienduskooli toimikond,
2. kesk- ja kutsekooli „
3. edasiharimise „
4. majanduse „
5. ekskursioonide „

Koosolekul arutatakse õige pikalt keskkooliõpetajate eriorganisatsioonide asutamise küsimust, kuid siduvaid otsuseid ei tehta. Küsimus jäetakse kesk- ja kutsekooli toimkonnale kaalumiseks.

Palgaseaduse eelnõu käigu kohta annab informatsiooni J. Rummo. Otsustatakse veel kord märgukirjaga Riigikogu poole pöörduda ja kevadisi nõudmisi korrata. Uute nõudmistele esitamist ei peeta soovitavaks, sest need võiksid pidurdavalt eelnõu vastuvõtmisele mõjuda.

—0—

Võõrkeelte õpetajate I kongress

kutsutakse kokku 28.—29. dets. k. a. Tallinna reaalgümnaasiumi ruumidesse. Hääleõigusega

võivad võtta kongressist osa kõik võõrkeelte õpetajad nii alg- kui keskkoolist ja eesti keele õpetajad muukeelseist koolidest. Kongressile sõitjad olgu varustatud koolijuhataja poolt antud tunnistusega, millest näha, missuguseid keeli tunnistuse esitaja õpetab.

Kongressi esialgne kava on järgmine:

1. Avakõne: Võõrkeelte õpetajate kongressi ülesanded — dir. N. Kann.

2. Võõrkeelte õpetamise siht Eesti koolides — koolin. J. Estam.

3. Ülikooli seisukoht võõrkeelte küsimuses keskkoolis — prof. P. Pöld.

4. Võõrkeel algkoolis — õp. V. Raam.

5. Toimkondade töö:

- a) saksa keele osakond;
- b) inglise keele osakond;
- d) vene keele osakond;
- e) prantsuse keele osakond;
- f) eesti keel muukeelseis koolides.

6. Ettepanekute hääletamine.

Osavõtt kongressist on maksuta. Väljastpoolt Tallinnat sõitjale korraldatakse ühis-korter (loodetavasti XXI algkoolis, Raua tän. 31.).

—o—

Rakvere Õpetajate Ühingu aastakoosolek

peeti 16. okt. k. a. Rakveres. Õp. A. Liiv refereeris küsimust „Õpetajate tänapäevase seltskonnas“. Kinnitati möödunud aasta aruanne ja 1928. a. eelarve ja tegevuskava ning valiti uus juhatus. Otsustati pidada Ühingu juubel ühise teelauaga novembris ja Rakvere koolide kevadepidu eeloleval kevadel.

Aruandest selgus, et metsikud, s. o. organiseerimata õpetajad on enamasti keskkoolide õppejõud.

—o—

Petserimaa Eesti Õpetajate Liit

pidas 30. okt. k. a. oma aastakoosoleku. Kanti ette aruanded, millest selgus, et esikohal on olnud võitlus majandusliku olukorra pärast; selle kõrval on arutatud ja kaalutud raamõppekavu. Võeti vastu tegevuskava ja eelarve ning valiti uus juhatus koosseisus h-rad Reiman, Priimägi, Saarniit, pr. Litsakind ja prl. Kuik.

—o—

E. Õ. Liidu juriskonsuldiks

valis juhatus vann. adv. abi A. Susi, kelle asukoht Tallinna, Jaani tän. 6, telef. 93, kõ-

netunnid igapäev peale neljapäevade ja pühapäevade kell 9—11 ja 4—6.

Nõuandmine E. Õpetajate Liitu kuuluvaile õpetajaile ametialalistes ja kutsehuvilistes küsimustes on maksuta. Nõuküsijalil tuleb E. Õ. Liidu büroost võtta tõendus juriskonsuldile ettenäitamiseks.

—o—

Eraõppeasutiste seadus

võeti oktoobrikuu alul Riigikogu poolt vastu. Elavaid vaielusi tekitas eelnõu arutamise puhul kehalise karistuse küsimus, mille keeld lõppeks hääletamusega seadusest välja jäeti.

—o—

Koolide järelevalve seaduse eelnõu,

mille hamin Riigikogule esitanud, tunnistati viimase poolt puudulikuks ja anti ministeeriumile ümbertöötamiseks tagasi.

—o—

Emakeele kursused Tartu õpetajaile

õppekeele ühtlustamiseks ja teaduste täiendamiseks avas Tartu koolivalitsus. Lektoriteks on J. V. Veski ja A. Aavik. Kursused on korraldatud kahes rühmas Treffneri gümnaasiumi ruumides. Kursustel käsitletakse õigekeelsuse küsimusi Õigekeelsuse-sõnaraamatu alusel. Osavõtt on elav.

—o—

Halvatustõbi Eestis.

Sügise tulekuga on ilmunud uus haigus — halvatustõbi, mille juhtumisi ajakirjanduse teatel juba üle 20 olnud. Halvatustõbi pole üksi lastehaigus, vaid tabab ka täiskasvanuid. Haiguse tekkimise põhjused on teaduslikult alles selgitamata, sellepärast ka võitlemine tema levimise vastu raske.

Arstide seletuse järgi pole meil seekord siiski laiemat epideemia hädaohtu karta, sest haiguse juhud kannavad juhuslikku ilmet.

—o—

Õpilaste osavõtt rongikäikudest.

Mitmelt poolt on juhitud tähelepanu asjaolule, et õpilaste osavõtt mitmesugustest rongikäikudest matuste, juubelite, mälestussamaste avamise jne. puhul pole soovitatav, kui õpilasil pundub vastav riietus.

Viletsate jalanõudega ja kergete iliriiega pikka käiku läbi mudaste tänavate kaasa tehes on paljudel jalad läbi märjad, millega kaasas käib külmetamise ja haigeksjäämise hädaoht.

Palju kohasem oleks õpilaste massilise rongikäikudest osavõtmise asemel piirduda vastavate aktustega kooliruumides ja tänavale või rongikäiku äärmise tärbekorral saata ainult

kooli või klasside esindajad piiratud arvul ja korralikus riietuses.

—o—

Õnnetus kuulitõukamisel.

Oktoobrikuu alul leidis Põltsamaa ühisgümnaasiumis aset kurb õnnetus. Vahetunni ajal kooli õues kuulitõuget harjutades lendas kuul viimase klassi õpilasele K. Kepmannile otse pähe, missugune õnnetus surmaga lõppes.

Samalaadiline õnnetus juhtus mõni aeg tagasi Tartus, kus oda noormehele rindu lendas ja selle surmas. Peale selle on teada rohkesti õnnelikumaid õnnetusi, mis nii katastroofiliselt pole lõppenud.

Need nähtused manitsevad õpetajaid hoolikusele ja ettevaatusele õpilaste spordiharjutuste suhtes.

—o—

Dir. Fr. Sauer †.

Õel vastu 27. oktoobrit kell pool kaks suri end. haridusminister Tallinna l. tit. gümnn. dir. Friedrich Sauer. Kadunu kannatas kaemat aega selgroo tiisikuse all, millele viimasel ajal halvavoomuline kasvaja kopsus seltsis, millele surm järgnes.

Kadunu põlvenes Hiiuimaalt, jõudis vaevarikka edasipüüdmise ja iseõppimise tagajärjel ülikoolini, kus ta ajalugu, vanu keeli ja õigus-teadust õppis, töötas Venemaal, oli hiljem Põltsamaa gümnn. juhatajaks, kust ta haridusministriks kutsuti.

—o—

Fr. Mikkelsaar väljamaale sõitnud.

Haridusministri abi Fr. V. Mikkelsaar sõitis oktoobrikuu keskel Itaaliasse tervist parandama. Tema äraoleku ajaks määrati Vab. Valitsuse poolt haridusministri abi kohusetäitjaks G. Ney õigusega ministri eest alla kirjutada.

—o—

Läänemaa seminari direktoriks

määrati hamini poolt senine Valga poeglaste gümnn. inspektor A. Fluss, kuna senine juhataja k. t. määrati Virumaa rahvapäevikooli juhatajaks.

Hr. Fluss on Läänemaa seminaris juba viies juhataja kuue aasta jooksul.

—o—

Tartu seminari 100 a. juubel.

Tuleval aastal möödub 100 a. Tartu seminari asutamisest. Sellest langeb 40 aastat saksa, 50 a. vene ja 10 aastat eesti seminari eaks.

Seda sündmust kavatakse pidulikult mälestada ja ühtlasi ks juubeli puhuks välja anda seminari album. Viimane sisaldaks kõige pealt õppeasutise ajaloo, õpilaste elulood ja muid kirjutiisi. Eeltöödega on ammugi algust tehtud, kuid üleskutsetele, nagu albumi toimikond teatab, on ainult üksikud reageerinud, kuna suurem hulk midagi ei ole vastanud.

—o—

Albumi toimikonda kuuluvad B. Kuus, G. Reial, J. Tork, J. Tamm (Jurkatam) ja M. Kiirats. Toimikond palub veel kord, et kõik sem. endised lõpetajad saadaksid igatiks oma eluloo lühidalt, isiklikke mälestusi seminari-elust, oma lennu nimestiku ja teateid neist, kes juba surnud, samuti oma ehk oma lennu pildi.

Address: Tartu, Lai tän. 28.

—o—

Leedu koolitegelase vangistamine.

Ühenduses sisemiste rahutustega Leedus arestiti parempoolsete võimukandjate poolt Leedu Õpet. Liidu esimees ja Baltiriikide Õp. Liidu juhatase liige Schygelis, missugune sündmus nii Lätis kui Eestis, eriti aga Ameerika leedulaste keskel suurt pahameelt sünnitas, sest Schygelist tuntakse kui vilunud kasvatus-tegelast. Schygelise arestimise vastu saadeti rida mõjuvaid proteste, muu seas protesteeris ka Baltiriikide Õpet. Liidu juhatus. Selle peale ongi Schygelis vanglast vabastatud.

—o—

Romaanivõistluse tulemused.

K. ü. „Looduse“ poolt korraldatud romaani-võistlusest võttis osa 20 teost. Žürii, kuhu kuulusid F. Tuglas, A. Alle, A. Jürgestein, J. V. Veski ja J. Roos, määras I auhinna romaanile „Vaeste patuste alev“, mille autoriks seni tundmatu 20 aastane noormees August Jakobson Pärnust. II auhinna vääriliseks tunnustati teosed „Tuulearmuke“, autor — Betty Alver, Tartust, „Ebalevaid hetki andelise parasiidi elust“, autor — Fred Morn-Drèverk, Tallinnast ja „Videvikust varavalgeni“, autor Mart Raud, Elvast.

Auhinnaks andis k. ü. „Loodus“ I — 60.000, teistele igähele 40.000 marka, peale selle muidugi honoraar.

Romaanid on juba trükitud ja suure menuga müügil.

Lugejaskonna keskel korraldatakse eriline ankeet. Ankeetlehe saab iga raamatuostja ühes. Ankeedi andmeil kõige huvitavamaks ja loetavamaks tunnustatud raamatu autorile antakse täiendav auhind 30.000 marga suuruses, kuna ankeedist osavõtnud publikumi vahel loositakse välja 10 raamatukogu kokku 100.000 mk. väärtuses, kusjuures esimeseks auhinnaks on 25.000 mk. ja teiseks auhinnaks 15.000 mk. eest raamatuid.

Raamatuid võivad võitjad 3 viimase aasta toodangust ise valida.

Kui mõni võitja raamatuid ei taha, siis võib ta selle asemel 80% rahas saada.

—o—

Uus romaanide võistlus.

K. ü. „Loodus“ Tartus kutsus eesti kirjanikke rikastama meie jutukirjandust uute väärtuslike algupäraste romaanidega ja saatma neid sellekohasele võistlusele.

Tööde vastuvõtmise viimseks tähtpäevaks on 1. sept. 1928. a. ja järgnevas aastaks 1. sept. 1929. a.

Auhindadeks makstakse 200.000 marka: 100.000 mk. esimeseks, 60.000 mk. ja teiseks 40.000 mk.

kolmandaks auhinnaks kolmele võistlusel parimaks tunnustatud käsikirjale.

—o—

„Universaal-biblioteek“ ilmumas.

K. o/ü. „Loodus“ kavatses kirjastama hakata väliskirjanduse seeriat. Esimesed raamatud sellest seeriast loodetakse juba käesoleval aastal välja anda. Nimetatud seerias kavatakse avaldada nii klassikute töid kui ka kõige värskemaid ilmakirjanduse tooteid kohe peale nende ilmumise, nõnda et lugejail ei tarvitse aastakümnete kaupa tõlgete järele oodata.

—o—

Ralf Rondi „27“ hävitatud.

Ralf Rondi luuletuskogu „27“ sai kuulsaks raamatuks omal ajal, sest ta sisaldas mõne väikese rõveduse, mis eest ta konfiskeeriti ja kohtu poolt hävitamisele mõisteti.

Kuuldavasti on kohtuotsus k. a. oktoobrikuu alul teostatud.

Vist on see esimene juhtumine meie riigis, kus kroonukohus kirjanduse üle kohut mõistis.

—o—

Kunstinäitus Tallinnas.

Möödunud sügisel korraldati Tallinnas kolm suuremat kunstinäitust. Kõige suurem neist oli Kujutatavate Kunstnikkude Keskühingu 6. järjekordne näitus Harjumäel, kus esines 40 kunstnikku 196 tööga.

Eesti Kunstnikkude Liidu 5. juubeli-näitus oli korraldatud Tallinna pritsimaja saalis, kus esines 35 kunstnikku 166 tööga.

Kolmas oli Kunstühing „Pallase“ järjekordne ja ühtlasi 10. a. juubelinäitus Tallinna börsisaalis. Seal esines 15 kunstnikku 125 teosega. Selle näituse üldmuljet aitas tõsta skulptuuri rohkus.

—o—

Karskusnõunikud ametisse.

Riigikoolivalitsus on lubanud E. Õpetajate Karskuskasvatustööliidu teenistuses seisvail Eduard Pütsepal ja Elfriede Möllitsal esineda koolides loengute ja ettekannetega karskusõpetuse ja karskuskasvatuse alal nii, et see korraldiku õppetööd ei takistaks.

Kahjuks on nimetatud isikud pedagoogilises töös ilma suurema praktikata ja karskustöös samuti kodunemata, nõnda et nende kätte usaldatud vastutusriika ülesande täitmine neil suurt jõupingutust nõuab.

—o—

Naiste karskuskongress

peeti 29. ja 30. okt. k. a. Tartus. Päevakorras olid peale Naiste Karskusliidu peakoosoleku muu seas järgmised küsimused: tänapäeva naine ja tema püüded; toitusreform; joogi-kohtade vähendamise võimalused ja naise osa selles; alkoholi jookide valmistamisest, tarvitamisest ja tähtsusest koduses ning seltskondlikus elus j. t.

Osavõtjaid oli seitsmekümme ümber, nendest üle poole külalised.

Koosolekul võeti muu seas vastu järgmised resolutsioonid, mis õpetajaid ja noorsugu puudutavad.

„Kongress peab tarvilikuks, et haridusministeerium asuks *õpetajaskonna karskendamisele*, unteks õpetajateks ainult karskeid isikuid registreerides ja seniste õpetajate hulgast alkoholikuid kõrvaldades“.

„Kongress peab tarvilikuks algatada uue alkoholi müügiseaduse muutmist selleks, et piiri panna õllepoodide levimisele ilma omavalitsusasutiste nõusolekuta, et tõsta *noorsoo keeluseaduse* vanaduspääri 16 a. pealt 20 peale, ja et läbi viia pühapäeva-keeld“.

—o—

Karskusnädal.

Endiste aastate eeskujul korraldas Karskusliit nov. alul karskusnädala, piirdudes seekord ainult Virumaaga. Samal ajal saatsid Noorsoo ja Õpetajate Karskusliit kõnelejaid Tallinna ja mõnele poole maale.

—o—

Noorsoo karskuskongress.

IV noorsoo karskuskongress, mis jäi möödunud õppeaastal pidamata, on otsustatud pidada 27. ja 28. dets. k. a. Valgas. Kongressi päevakord on järgmine:

1. Ülevaated karskuskasvatustööst ja noorsoo karskusliikumisest 1925—27 a.
2. Ülesanded ja abinõud noorsookarskustöö süvendamiseks.
3. Noorsoo üldilmavaate kujundamise suhe karskusveendumisele.
4. Noorte ja vanade vahetõde karskusliikumises.

5. Tubaka ja tantsu küsimus noorsookarskustöö seisukohalt.
6. Kohtadelt algatatud küsimused, põhi- kirja muutmise j. t. väiksemad asjad.

Kongressi puhul korraldatakse suurem noorsoo tegelaste kõnevõistlus.

Kongressiga ühel ajal peetakse veel E. N. K. Liidu asemikkudekogu IV koosolek ja III noorsootegelaste kursus, mille kavas loengud üldisest noorsoo karskustööst ja selle erialadest.

Kongressi kui ka noorsootegelaste kursuse pidamiseks on luba haminilt saadud.

—o—

Skoutide juhtide koosolek

peeti oktoobri lõpus Tallinnas 61 skoutjuhi osavõttel. Koosolek algas vanemate tegelaste dir. N. Kannu ja min. J. Hünersoni avamiskõnega ja abipalvega kõrgemalt poolt, millele järgnes ettekandeid üksikult tegelasilt. Koosoleku lõpul korraldatud teeõhtust võttis ka hr. riigivanem J. Teemant osa.

—o—

Noorsoo maleturniir.

VII üleriiklik koolinoorsoo maleturniir algas Viljandis 29. dets. k. a.. Sellest turniirist võib võtta osa Tallinna, Tartu, Narva ja Pärnu kolme, teised linnad igaüks kahe ja maal asuvad keskkoolid ühe esindaja-maletajaga. Kohapealseid eelturniire soovitatakse korraldada hiljemalt 1. dets. k. a..

—o—

Teateid vabaharidustöö alalt. Vabaharidustöö.

Üleriiklikuks hariduspäevaks ilmus Haridusliidu ajakirja „Vabaharidustöö“ esimene number. Nagu esimesest numbrist ja selle eessõnast näha, tahab ajakiri pakkuda ülevaateid vabaharidustöö korraldusest meil ja mujal ning anda informatsiooni Haridusliidu ja teiste organisatsioonide tegevusest vabaharidustöö alal. Kuna meil praegu vastav ajakiri puudus, siis on niisuguse ajakirja väljaandmine täiesti soovitatav ja esimese numbriga järele otsustades võib teda kõikidele soovitada.

—o—

Raamatukoguhoidjate kursus Narvas.

E. Haridusliidu ettepanekul korraldas Narva Hariduselts raamatukoguhoidjate kursuse 25.—28. sept. s. a. Osavõtmine kursusest oli rohkearvuline — üle 30 inimese, peamiselt õpetajad linnast ja maalt. Kuna harilikult kursuste osavõtjad on noored, olid siin enamuses keskealised. Loengud peeti 3. linna algkoolis. Praktilised tööd peeti Hariduseltsi avalikus raamatukogus.

Lektoriteks olid Tallinna linna keskraamatukogu juhataja A. Sibul ja Haridusliidu instruktor K. Saar.

Raamatukoguasjandus jätab meil üldse palju soovida. Narva avalikule raamatukogule ja lugemistoale peaks linn küll suuremat tähelepanu pöörama. Andes raamatukogule ja lugemistoale avaramad ruumid ja tehes neid mugavamaks, ilusamaks, et nad ka kasvatavalt ja ilutunnet arendavalt mõjuksid, mitte ümberpöörduvalt. Siis on loota, et lugejate arv ka kasvab, rahva hariduslik tasapind tõuseb, maitse areneb.

—o—

Vabaharidustöö kursus.

E. Haridusliit korraldas 11.—18. septembril s. a. Tallinnas kursuse seltskonnategelasile, õpetajaile ja teistele vabaharidustööst huvitatud isikutele. Kursuse kava oli õige mitmekesine ja puudutas kõiki neid alasid, millega on kokkupuutumisi vabaharidustöö tegelasil. Kursuse üldine osavõtjate arv oli õige suur — umbes 70 tegelast, kuna keskmiselt igal loengul kuulajaid oli 40—50 inimest. Sellaste kursuste korraldamist kavatakse jätkata igal aastal. Tuleva-aastase kursuse kohta avaldati soovi, et see peetaks Tartus.

—o—

Petserimaa hariduspäeva

korraldas Petserimaa Õpetajate Liit Petseris 30. ja 31. okt. k. a. Päevakorras oli rida hariduslikke ja kultuurilisi ning kooliellu puutuvaid küsimusi. Kahjuks oli osavõtjaid vähevõitu — umbes 80-ni. ja needki peaaegu eranditult kõik õpetajad.

Haridusnädal Tartumaal.

Seni peetud haridusnädalad on vabaharidustöö organiseerimise alal õige häid tagajärgi andnud, sellepärast peab Haridusliidu juhatus nende korraldamise jätkamist väga tar-

vilikuks. Käesoleva aasta töö hooajal on ette nähtud haridusnädala korraldamine Tartumaal. Nädala korraldamiseks luuakse eritoimkond kohalikkude omavalitsuste ja suuremate hariduslikkude organisatsioonide esindajast.

—o—

Üleriiklik hariduskongress 28. ja 29. det. Tallinnas.

Eelmine hariduskongress, kus alus pandi E. Haridusliidule, peeti nelja aasta eest Tartus. Kuna vahepeal vabaharidustöös rida laiemaulatuslikke küsimusi päevakorrale kerkinud, milahendamist nõuavad, otsustas Haridusliit jõulu vaheajal hariduskongressi kokku kutsuda.

Kongressi esialgne kava on järgmine:

1. Ülevaade vabaharidustööst:
 - a) E. Haridusliidu tegevus;
 - b) haridusorg.-ide tegevuse kokkuvõte;
 - d) ülevaade piirimaade haridustööst;
 - e) ülevaated kohtadelt;
 - g) hariduslikkude org.-ide võrk ja koostöö.
2. Vabaharidustöö sihid ja teed J. Tõnnisson
3. Kultuurilise liikumise juhtimine maale — K. Einbund.
4. Raamatukogud — A. Sibul ja A. Kurvits.
5. Õpiringid E. Vender ja E. Kubjas.
6. Rahvaõlikoolid — J. Ruus ja A. Reinmann.
7. Lavakunst hariduslikes seltsides — H. Kompus.
8. Hariduslikkude org.-ide majandusliku külje kindlustamine — A. Schulbach ja mr. Gott.
9. Naiste erilised ülesanded vabaharidustöös. Kongressi istungid kavatakse pidada S. Kloostri tänn. võimlas.

—o—

Virumaa rahvaõlikooli

senine juhataja G. Vilberg lahkus omalt kohalt. Uueks juhatajaks kinnitas hamin senise Läänemaa õp.-seminari juhataja k. t. Jaan Ruusi, kelle näol kool võitis omale tubli ja kasvatus-töös vilunud juhi.

—o—

Kreutzwaldi Mälestuse Jäädvustamise Seltsi tegevusest.

Teatavasti asutasid Võru tegelased mõne aasta eest seltsi, mille ülesandeks dr. Kreutzwaldi mälestuse jäädvustamine. Nimetatud seltsi tööl on tagajärgi olnud. Annetuste ja korjanduste teel on suurem summa raha kogutud, millega Kreutzwaldile Võru mälestussammas püstitati ja album kirjastati.

Eelseisval tegevusaastal tahab selts kõik oma jõu koondada kõrtsi väljakihutamiseks lauluisa majast. Selleks püütakse maja ostuteel käsitöölise teel käest omandada, milleks haridusministeeriumilt 2.000.000 marka toetust on palutud.

Uhtlasi on käsil Kreutzwaldi asjade kogumine ja muuseumi korraldamine, Võrus on Kreutzwaldi asju mitmelt poolt leitud, nende hulgas õige väärtuslikke. Eriti suurem kogu asju on Kreutzwaldi sugulasel prl. Blumbergil, kuid viimane olevat nõus neid üle andma seltsile alles peale surma.

Seltsi juhatuses töötavad: dir. Käis, Teder, Sermat, Pelovas ja Labi,

Haridusministeeriumi kooliraamatute komisjoni poolt soovitatud õpperaamatuid.

Haridusministeeriumi kooliraamatute komisjon on otsustanud soovitada koolidele järgmisi raamatuid (Hamini kooliraamatute komisjoni ringkiri 5. apr. 1927. a. nr. 2 ja 3. okt. 1927. a. nr. 42).

1. N. Kann, *Saksa keele lugemisraamat* Eesti kesk- ja kutsekoolidele, I ja II jagu. Tallinna Eesti Kirjastus-ühisus, 1924.
2. E. Mitt ja E. Jaanvärk, *Deutsches Lesebuch* III—VI, Tartu 1924.
3. A. Käsebler, *Põllumehe käsiraamat*, I osa. Üldine taimekasvatuse, Tartus, 1924.
4. J. Käis, *Loodussõbra vaalusvihk* 1—4. Võru õpetajateseminari väljaanne, 1926.
5. N. Spohr ja G. Vilberg, *Õistaimede määramise abivihk*, 2 tr., k/ü. „Loodus“, Tartus 1923.
6. H. Männik, *Praktilised tööd botaanikas*, k/ü. „Loodus“, Tartus, 1922.
7. A. Tomberg, *Esimesed praktilised tööd keemias*, kirj. „Varrak“, Tallinn, 1924.
8. F. V. Mikkelsaar, *Algkooli matemaatika*, 2. ja 3. õppeaasta, k/ü. „Loodus“, Tartu, 1926.
9. J. Stein — H. Vachmann, *Saksa keele grammatika II. Süntaks*, 2. par. trükk, Tallinn, 1926.
10. J. Adamson, *Eesti ajalugu algkoolidele* 2. par. trükk, k/ü. „Loodus“, Tartus, 1926
11. H. Kruus, *Eesti ajaloo lugemik*, I jagu. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1924. a.
12. G. Kuldvere, *Meie kodupaik allikana arvuteaduse õpetamisel*. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1924. a.
13. S. N. Dormidontova, *Kolokoltšiki*. IV

trükk. Tallinna Eesti Kirjastus-ühisus, 1926. a.

Tingimisi soovitada :

1. M. Kampmann, *Eesti lugemik*, V jagu, Tallinn, 1925.
2. H. Bauer, *Epische und lyrische Dichtungen*, 2. täiend. tr., Tallinna Eesti Kirjastus-ühisus, 1924.
3. H. Soosaar ja P. Valdson, *Lehrbuch der deutschen Sprache*, I ja II aste, 4. ja 2. tr., autorite kirjastus, Tartus, 1926. ja 1925.
4. S. Sütt, — D. Koppel, *Maadeteaduse õpperaamat*, V õppeaasta, 2. tr. k/ü „Loodus“, Tartus, 1925.
5. S. Sütt — D. Koppel, *Maadeteaduse õpperaamat*, VI õppeaasta, 2. par. tr., k/ü „Loodus“, Tartus, 1926.
6. H. Kruus, *Eesti ajaloo lugemik*, II jagu. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1926. a.
7. H. Veidermann - Chr. Brüller, *Маленький математик II [Год обучения]*. Kirjastus „Polyglott“, Tallinn, 1926. a.
8. H. Vinkler und Frau L. Hueck. *Geographie Estlands*. Reval, 1927.
9. J. Hansen, *Neljakohaga logaritide tabelid*. K/ü. „Kool“, Tallinn, 1921.
10. Paul Ederberg, *Algebra ülesannete kogu ja kokkuvõtlik käsiraamat III*. Tallinna Eesti Kirjastus-ühisus, 1924. a.
11. J. Oro ja M. Nurmik, *Aabits ja esimese aasta lugemik*. Tallinna Eesti K/ü 1925. a.

Uusi raamatuid.

Teel töökoolile. Võru Õpetajateseminari Aastaraamat IV. 1927. a. Võru Õpetajateseminari ja harjutuskooli õpetajate ühingu kirjastus Võrus. Hind 275 mrk.

Prof. H. RIIKOJA — *Kodumaa kalad*. Abiraamat kalade tundmaõppimiseks. K. O-ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 40⁰ mrk.

MAG. WILHELM PETERSEN — *Eesti päevaliblikad*. Määramistabelitega. K. O-ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 300 mrk.

M. HÄRMS — *Eesti linnustik*. Kodumaa lindude määramise tabelid. Süstemaatiline ülevaade ja elu-olu kirjeldus. K. o-ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 500 mrk.

DR. MED. J. VILMS — *Suguhaigused, nende arstimine ja nendest hoidumine*. Küsimised ja vastamised suguarsti kabinetis. K. o-ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 80 m. *Isikuraamat*. Paranduskasvatustlik isik-

lõkkude andmete ja vaatluste kogu. Kokku seadnud H. Walma. Teine kurikalduvusliku ja kriminaalse küljega täiendatud väljaanne. Tall. E. kirj.-üh. väljaanne, 1927. a. Hind...

Käänded, mis käivad ainsuse omastava järele. Värviline seinapilt. Kujundanud ja kirjastanud õp. N. Tann. Pealadu k./m. „Lääne“ raamatukaupluses, Haapealus. Hind 50 mrk.

V. RIDALA — *Eesti kirjanduse ajalugu koolidele*. II jagu. Teine par. ja täiend. trükk „Noor-Eesti“ kirjastus Tartus, 1925. a. Hind 300 mrk.

O. PÄRLI — *Ruumi algõpetus*. III anne. Stereomeetria. Joonised ins. L. Sapotzkilt. „Noor-Eesti“ kirjastus Tartus. Hind 135 mk.

Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus — *Tegevuse ülevaade 1926. a.* Ü.E.N.Ü. Keskkurahatuse väljaanne. 1927. a.

H. G. v. JANNAU — *Vene õiguse tulekust Lõuna-Eestis 1845—46. a.* Trükki toimetanud, eessõnaga ja märkustega varustanud *Hans Kruus*. K. ü. „Looduse“ kirjastus Tartus, 1927. a. Hind 240 mrk.

Pestalozzi. 100. surmapäevaks toimetanud Võru õpetajateseminar, Võrus 1927. a. Hind 125 mrk.

V. TAMMANN ja J. AAVIK — *Laste laul II*. Kooli laulmisraamat II jagu. Noodiaabits ja -algõpetus, ühe- ja kahehäälised laulud III ja IV õppeaasta jaoks. V. Tammani kirjastus, Tartus, 1926. a. Hind?

L. ADAMOVIČS — *Skolu lietas Latvija 1919—1927*.

Skola un zinatne. Latvijas vidusskolu skolotāju biedribas. II. Rakstu krajums. 1927.

A. CONAN DOYLE — Brigader Gerardi seiklused I. *Kuidas brigader tappis rebase*. Noorusmaa jutukirjastik nr. 5. E. Ö. Liida kirjastus, Tallinnas, 1927. a. Hind 25 mrk.

A. CONAN DOYLE — Brigader Gerardi seiklused II. *Kuidas brigader päästis sõjaväe*. Noorusmaa jutukirjastik nr. 6. E. Ö. Liidu kirjastus, Tallinnas, 1927. a. Hind 25 mrk.

A. CONAN DOYLE — Brigader Gerardi seiklused III. *Kuidas brigader vallutas Saragossa*. Noorusmaa jutukirjastik nr. 7. E. Ö. Liidu kirjastus, Tallinnas, 1927. a. Hind 25 marka.

A. CONAN DOYLE — Brigader Gerardi seiklused IV. *Lugu üheksast preisi ratsaväelasest*. Noorusmaa jutukirjastik nr. 8. E. Ö. Liidu kirjastus, Tallinnas, 1927. a. Hind 25 marka.

A. CONAN DOYLE — Brigader Gerardi seiklused V. *Brigaderi viimne seiklus*. Noorusmaa jutukirjastik nr. 9. E. Ö. Liidu kirjastus, Tallinnas, 1927. a. Hind 25 mrk.

ANNA BRIGADERI muinasjutt seitsmes pildis *Pöialpoiss*. Läti keelest Karl Aben. Noorusmaa jutukirjastik nr. 10. E. Ö. Liidu kirjastus, Tallinnas, 1927. a. Hind 50 mrk.

J. PARIJÕGI — *Laevapõisi päevilt*. N. Mey illustatsioonid. Noorusmaa jutukirjastik nr. 4. E. Ö. Liidu kirjastus 1927. a., Tallinnas: Hind 100 mrk.

E. MARTINSON — *Beethoven*. A. Al-tajeffi järele jutustand. Noorusmaa eluookirjastik. E. Ö. Liidu kirjastus, Tallinnas, 1927. a. Hind 50 mrk.

PROF. P. KOGERMAN — *Orgaanilise keemia põhijooned*. I osa. Alifaatsed ühendid.

K. ü. „Looduse“ kirjastus, Tartus, 1927. a. Hind 800 mrk.

PROF. M. WITTLICH — *Valitud peatükid tehnoloogist*. Koondatud kokkuvõtted. I osa. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 780 mrk.

N. KÖSTNER — *Teo-orjuse langemine ja maaproletariaadi tekkimine Läävimaal*. (Jooni Liivimaa tulunduse-ajaloost XIX sajandil). K. o. ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 280 mrk.

J. KENTS — J. RUMMA — *Välisilmajaod*. Aasia, Ameerika, Aafrika, Austraalia ja üldteateid maakerast ja tema pinnamoest. Maateaduse õpperaamat keskkoolide I klassile 120 joonisega. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 240 mrk.

PROF. A. PIIP — *Rahvusvahelise õiguse süsteem*. K. o. ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 1400 mrk.

MAG. ALBERT BORKVELL — *Stereomeetria*. Õpperaamat kesk- ja kutsekoolidele. K. o. ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 95 marka.

HANS KRUIUS — *Eesti ajalugu kõige uuemal ajal*. I. Eesti rahvusliku ärkamiseni. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 175 marka.

F. V. MIKKELSAAR — *Algkooli mateemaatika*. IV õppeaasta. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 1000 mrk.

Friedrich Rotbart oder Barbarossa. Die Sage bearbeitet von M. Jakobson. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1927. a. Hind 20 mrk.

Narva linna kommerts-gümnaasium. Kooli XX juubeli mälestuseks. Kommerts-gümnaasiumi väljaanne, Narvas, 1927. a.

Võrumaa Õpetajate Liit 1917—1927. X-aastase tegevuse juubelialbum. Referaate, ajaloolisi mälestusi, katkendeid, ülesvõtteid. Võrumaa Õpetajate Liidu kirjastus, Võrus, Lõikusekuul 1927. a.

Vabadussõja lõpuvõitlusi Viru rindel. Dardanellide operatsioon. Kindralstaabi VI osakonna kirjastus. Tallinn, 1927. a.

E. MÖLLITS — *Mis õpime lootusringis?* Materjale lootusringide tööks. E. Ö. Karskuskasvatustliidu kirjastus. Tartu, 1927. a. Hind 15 mrk.

Pärivus ja valik. Tõutervishoiu käsiraamat. Toimetus: Eradots. dr. phil. mat. A. Audova; prof. dr. med. A. Lüüs; dr. med. H. Madisson; dr. med. J. Vilms. 56 joonisega. K. ü. „Loodus“ Tartus, 1927. a. Hind 500 mrk.

Tartu aianduse seltsi
väljaandel ilmuv

Aianduse ja mesinduse kuukiri

„AED“

tellimine 1928 a. peale on avatud.

Tellimise hind aastas postiga
koju kätte saates 150 marka.

Jlmub iga kuu vähemalt 16 leheküljel.

„AED“ on käesoleval ajal Eestis ainuke aiandus-mesinduse kuukiri ja ei tohiks ühegi aedniku, mesiniku ega põllumehe lugemislaualt puududa.

„AIA“ kaastöolisteks on kõik kodumaa paremad aianduse ja mesinduse tundjad.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. nr. 48.

Peale toimetuse ja talituse võtavad „Aia“ tellimisi ja kuulutusi vastu aianduse ja teised põllumajanduse instruktorid, Eesti Seemnevilja Ühisuse osakonnad igas linnas ja kõik postiasutused maal ja linnas.

1925—1927 aastakäigu kõik numbrid on veel piiratud arvul saada.—Aastakäigu hind 150 mk., kõidetult 50 mk. kallim.

Aadressi muutmise 10 marka.

Toimetus.